Вадим Карпенко Руслан Ткачук

Інформаційна безпека країни в контексті українсько-російського конфлікту

Схеми, поняття, класифікації, висновки

Рубіжне, 2015 рік.

На фото:

Вадим КАРПЕНКО
письменник, видавець (з 1998 р.), військовий перекладач (1984-1986, 1988-1989); магістр державного управління (1996 УАДУ та 1997 ІІАР), експерт з питань комунікацій та інформаційної безпеки

Руслан ТКАЧУК
військовий журналіст, публіцист, громадський діяч, учасник АТО (2014-2016), речник АТО в Луганській області (2015), в.о. керівника військово-цивільної адміністрації сіл Трьохізбенка, Лобачеве, Лопаскіне, Оріхово-Донецьке та Кряківки Новоайдарського району Луганської області (2016); співзасновник Асоціації журналістів, видавців і мовців «Новомедіа»

Олексій КАРПЕНКО
художник-ілюстратор, мистецтвознавець, фахівець з музейної, видавничої та рекламної справи

Комплексний інформаційний проект
"Український простір"

Інформаційна безпека країни в контексті українсько-російського конфлікту

Схеми, поняття,
класифікації, висновки

Київ
Вадим Карпенко
2017

Цю книгу видано в рамках проекту «Український простір» за підтримки газети "Народна армія". Автори щиро дякують за сприяння та підтримку Олегу Кострюкову та Анатолію Лапицькому

В книзі головний акцент зроблено на вивченні та аналізі явища інформаційної війни. Досліджені механізми, що лежать в основі досягнення стратегічної інформаційної переваги і сприяння реалізації зовнішньополітичного курсу Російської Федерації – агресії проти України. Розглянуто інструменти, форми та методи інформаційного впливу, в тому числі під час ведення війни. Книга проілюстрована прикладами, взятими з історії та під час польових досліджень, проведених авторами безпосередньо у зоні АТО у 2014 2016 роках.

Видання зацікавить спеціалістів у сфері міжнародних стосунків, професійних політиків та експертів, співробітників спецслужб, військових та цивільних фахівців, сфери діяльності яких – стратегії інформаційного протиборства, спецопераций, забезпечення національної безпеки, а також широке коло читачів, які цікавляться хитросплетіннями ведення РФ інформаційної війни. Автори подають конкретні відповіді, як протистояти агресії, передусім в інформаційній сфері. У книзі подані чисельні схеми, класифікації та висновки.

Інформаційна безпека країни в контексті українсько-російського конфлікту. Схеми, поняття, класифікації, висновки. Збірник статей та матеріалів. / упорядники Карпенко В.М., Ткачук Р.В. – К.: Видавець Карпенко В. М., 2017. 160 с.

Упорядники:
Вадим КАРПЕНКО
Руслан ТКАЧУК

Верстка та макет обкладинки:
Олена ПОДРУЧНА

Випуск у світ:
Леонід КОРНІЄНКО

© Карпенко В.М., 2017 р.

ISBN 978-617-7071-62-3

ПЕРЕДМОВА

Досвід конфліктів останніх десятиліть свідчить про принципову неможливість досягнення протиборствуючими сторонами поставлених цілей і остаточного вирішення конфлікту тільки військовими засобами. Небезпека застосування як ядерного, так і нових видів високоточних видів звичайного озброєння, ставить певні перепони для політичних та воєнно-стратегічних експансіоністських цілей. Тому посиленими темпами відбувається застосування невійськових технологій, спрямованих на вирішення тих самих завдань.

Сьогодні **ми є свідками цілеспрямованого комплексного впливу Російської Федерації на свідомість та інформаційні ресурси деяких держав, й передусім України, на всіх етапах створення, розповсюдження та використання інформації, а також на інформаційні системи з метою нав'язування «бажаних» рішень та «управління поведінкою» на різних етапах внутрішнього та міжнародного життя країни.** При цьому особливої ваги набуває не стільки руйнівна дія, скільки **цілеспрямований вплив на деформацію змісту інформації заради забезпечення власних інтересів агресора у різноманітних сферах діяльності людини, суспільства, держави.** Через високу ступінь ефективності отриманих від цього результатів можна з впевненістю говорити, що застосування технологій інформаційної війни буде ставати все більш інтенсивним.

Автори книги дають відповідь, як протистояти агресивним діям РФ у рамках національного інформаційного простору та на глобальних теренах. Запропоновані ними рецепти опираються на польові дослідження проведені у 2014 -2016 роках у зоні АТО, зокрема у ході реалізації проекту «Український простір». Він ставив собі за мету гуртування громадян України, незалежно від етнічного походження, в єдину політичну націю, здатну протистояти зовнішнім викликам задля збереження миру і спокою у суспільстві, а також активної участі України в економічній, політичній, науковій, культурній діяльності світової спільноти на засадах демократії, на умовах справедливої конкуренції та на принципах міжнародного права.

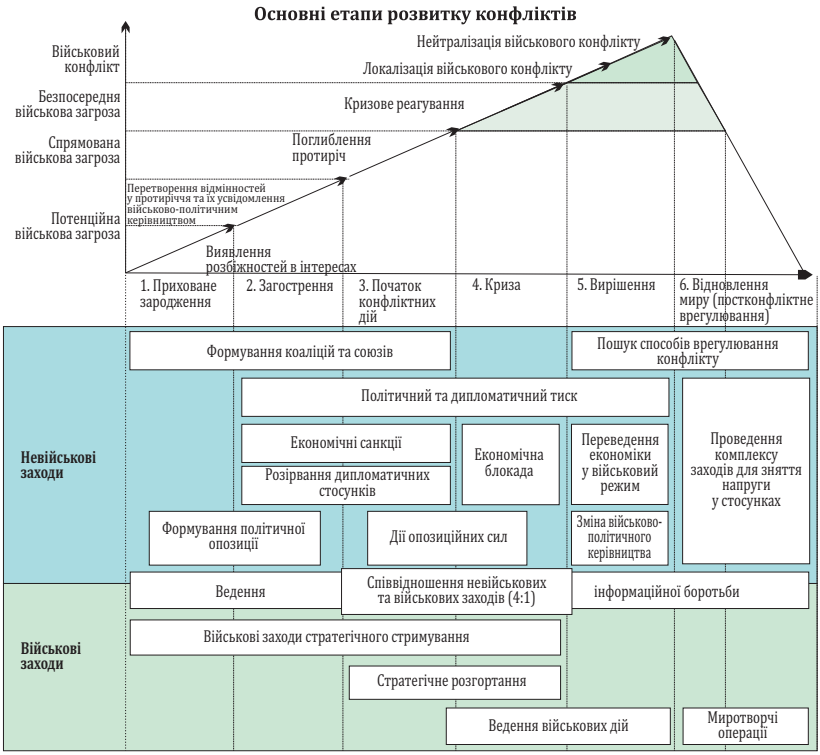
В умовах відвертої військової агресії проти України, що здійснюється у вигляді активно спонсорова них, та підтримуваних зовні військово-терористичних дій на Донбасі, ворог нама-

гається демотивувати населення стосовно питань захисту територіальної цілісності держави та інших національних інтересів глобального характеру. **Необхідність збереження стабільності у суспільстві вимагає системного організованого опору інформаційній інтервенції, очищення внутрішніх комунікативних каналів від деструктивної інформації, побудови стрункої, стійкої, активно наповнюваної конструктивним об'єднувальним контентом системи національного інформаційного простору.**

Руслан ТКАЧУК

Інфографіка:

РОЛЬ НЕВІЙСЬКОВИХ МЕТОДІВ ПРИ ВИРІШЕННІ МІЖДЕРЖАВНИХ КОНФЛІКТІВ

Російська концепція за даними соцмереж

Вадим КАРПЕНКО

СУЧАСНА ГІБРИДНА ВІЙНА. УКРАЇНСЬКИЙ КОНТЕКСТ

Визначення та ознаки гібридної війни. Характеристика дій РФ у гібридній агресії проти України протягом 2014-2016 років. Перелік та зміст актуальних загроз для національної безпеки України.

Визначення гібридної війни та світова практика

Сьогодні немало експертів у розмовах та публікаціях на тему гібридної війни припускаються хибних тлумачень означаючи терміном «гібридний» власне класичні військові дії, що провадяться у комплесі з невійськовими методами. Спробуємо чіткіше окреслити це поняття

За деякими твердженнями у сучасній війні дії невійськового характеру спрямовані на досягнення традиційно військових цілей перевищують військову компоненту приблизно в чотири рази. Можна сперечатися щодо точності наведеної пропорції та ж зростання ваги невійськових методів у досягненні військових цілей сьогодні незаперечне. Зумовлене воно кількома чинниками, а зокрема:

1. Розвитком інформаційних технологій: нарощенням електронних баз даних, стрімким зростанням швидкостей та об'ємів передачі інформації, виникненням ефективних транснаціональних каналів передачі інформації, технічною можливістю доступу до її електронних джерел приватним особам практично у будь-якому куточку земної кулі (в ролі як передавача, так і приймача), можливостями адресного спрямування електронної інформації (таргетингу) через світову [інтернет]мережу.

2. Діяльністю різного роду міжнародних установ, що спрямована на розвиток політичного, економічного та культурного співробітництва у світовому масштабі або ж на регіональному рівні та базується на глобальних міжнародних домовленостях, досягнутих у період після Другої світової війни.

3. Розвитком технологій так званої «народної дипломатії» через міжнародні культурні, навчальні, туристичні, оздоровчі програми, волонтерські рухи тощо.

4. Посиленням локальних та світових міграційних процесів (трудова міграція, біженці, переселенці тощо).

5. Глобалізаційними процесами у світовій економіці та торгівлі, так само як і розвитком (відповідно) транснаціональних корупційних та відверто кримінальних зв'язків.

6. Посиленням міжнародних фінансових операцій, зокрема у формі міжнародних інвестицій, кредитів, грантів, пожертв та ін.

7. Активізацією транснаціональної діяльності релігійних організацій з проникненням у молодіжне середовище, зокрема через благодійні фонди та волонтерський рух.

Проте не забуваймо, що забезпечення військових дій супутніми дипломатичними діями, інформаційно-психологічними операціями, створенням агентурних мереж, фінансуванням внутрішньої опозиції та партизансько-повстанських рухів, послабленням чи посиленням економічних зв'язків з суб'єктами господарювання на території супротивника, терористичними акціями чи диверсійними операціями, шантажем та захопленням заручників, а також елементарне застосування військових хитрощів не є винаходом XX століття і було відоме ще у давні часи. Не вписується у поняття гібридної війни і широко застосовувана протягом того ж таки XX століття у протистоянні СРСР-США та задіювана обома сторонами технологія повалення незговірливих урядів у третіх країнах через оперативне здійснення перевороту при підтримці виділених військових спеціалістів та засекречених загонів спецпризначення: (1) домовленість з опозицією у визначеній країні – (2) надання таємної підтримки для здійснення перевороту – (3) звернення «нового уряду» до «господарів» за військовою допомогою – (4) відкрите чи не особливо прикрите введення військ або надання ефективного летального озброєння.

Зате до технологій гібридної війни можна сміливо відносити дії Московського царства у часи Великого Князівства Литовського, що змусили перейти під руку Москви деякі удільні князівства Сіверщини. На ті часи Москва утримувала постійну армію, на противагу Князівству Литовському, що збирало велике військо тільки в разі потреби. Регулярні частини московського війська здійснювали короткі турбуючі рейди та наскоки та територію малих князівств підвладних Литві. Малі князі не могли захистити свої територію від таких нападів, а

на той час, коли центральна влада країни-об'єкта агресії змогла б відреагувати, задіяні у наскоках московські підрозділи вже знаходилися на своїй території. Існуючі на той час міжнародні норми (власне як і теперішні) не передбачали військових дій щодо сусідніх країн без наявних вагомих причин та оголошення війни, отже, у Литви не лишалося підстав формувати загони для військової кампанії, в тому числі і через дріб'язковість збитків для великої території та слабкість управління. В такій ситуації малим князям не було іншої змоги убезпечити власні «господарства» від розорення інакше як шляхом зміни свого суверена.

У наведеному прикладі наочно бачимо такі ознаки як:

1. Відверте нехтування стороною-агресором норм міжнародного права, міжнародної етики та елементарної порядності.

2. Уникання стороною-агресором дипломатичної та правової відповідальності.

3. Провокування стороною-агресором самого об'єкта агресії на відкриті військові дії з подальшим перекладенням на нього відповідальності за військовий конфлікт.

4. Досягнення стороною-агресором конкретних військових цілей у вигляді приєднання чужих територій.

5. Використання для загарбання чужих територій формально невійськового шляху та створення ефекту «добровільного приєднання» з застосуванням в реальності військової сили.

У конфлікті РФ-Україна 2014-2016 рр. бачимо ті самі методи та прийоми поведінки з боку Москви (відповідно до наведених вище пунктів):

1. Нехтування міжнародними домовленостями та ігнорування власних попередніх гарантій наданих Україні щодо її територіальної цілісності.

2. Дії за принципом «це не ми», «нас там немає».

3. Обстріл українських територій реактивною артилерією з території РФ («це не ми, в разі відповіді з української сторони, вийде, що саме Україна розпочала агресивні дії»); випадки з прольотами російських вертольотів над українською територією з таким розрахунком, щоб у разі обстрілу українськими засобами ППО вертоліт виявився збитим саме над російською територією («українці агресори»).

4. Намагання приєднати окупований Крим до РФ на законодавчому та адміністративному рівні.

5. Проведення контрольованого озброєними загонами «народного референдуму за приєднання Криму до Російської Федерації», як спроба подати загарбання територій у вигляді «вільного народного волевиявлення».

Отже, важливими елементами, що вирізняють гібридну війну є (1) небажання агресора відкрито заявити про свою участь у конфлікті; (2) застосування технологій провокування «жертви» на початок активної військової фази конфлікту з власної ініціативи або створення видимості такої її ініціативи за допомогою дипломатичного тиску на треті сторони та широке залучення ЗМІ до процесу поширення дезінформації; (3) орієнтація агресора на досягнення військових цілей у вигляді приєднання чужих територій, заволодіння чужими ресурсами, цілковите знищення країни-об'єкта агресії тощо; (4) провокації внутрішнього характеру на території країни-об'єкта-агресії у вигляді диверсій та протестів, активне нав'язування теми «громадянської війни».

За практичним словником Наталі Яцко «PR та маніпуляції в інформаційній війні» визначення гібридної війни виглядає так: «змішування класичного типу війни з використанням нерегулярних військових формувань; держава, що веде таку війну реалізує угоду з недержавними виконавцями – бойовиками, групами місцевого населення, організаціями, при цьому зв'язок з цими виконавцями повністю заперечується. Гібридна війна характеризується розмиванням обрисів військового конфлікту та використанням невійськових методів тиску на супротивника, найперше через політичний, економічний та гуманітарний елементи; окрема увага надається інформаційному протиборству, що визначається як наскрізна діяльність на всіх етапах конфлікту».

Гібридна війна РФ в Україні перебіг, причини та поточні наслідки

За тим самим словником Наталі Яцко «російська агресія проти України, що 2014 року вилилася у військове протистояння, має всі ознаки гібридної війни і додатково відзначається такими ознаками як (1) використання підрозділів спеціального призначення; (2) залученням до конфлікту кримінальних елементів; (3) підтримка внутрішньої опозиції в Україні; (4) потужний інформаційний вплив спрямований *(а)* на

населення власної країни – РФ, *(б)* на населення країни-суперника – Україна, *(в)* на світову громадськість – міжнародний рівень; (5) вплив на життєдіяльність суспільства країни-суперника».

Пам'ятаючи, що Російська Федерація, як і її попередники (СРСР та царська Росія) послідовно провадили політику, спрямовану на нейтралізацію України як суверенної держави аж до цілковитої її інтеграції в «державу російську» означимо тут тільки основні напрямки спрямованих проти України організаційно-інформаційних заходів здійснюваних послідовно протягом століть:

1. Знищення української мови, витіснення її з практичного ужитку, зокрема на адміністративному, правовому, освітньому та науковому рівні.

2. Відповідно активне впровадження на українських територіях російської мови.

3. Формування на території України потужних груп підтримки ідеї «руского міра», знищення української ідентичності, вкорінення у свідомості українців тези «ми всі росіяни».

4. Витіснення національних традицій та зовнішніх ознак у площину історичного минулого на противагу «сучасному російському».

5. Створення потужного мовного фільтру – вся інформація про світ подавалася українцям через російську мову, що відповідно допускало та й досі допускає, виправлення, викривлення а подекуди й відверту дезінформацію через переклад іншомовних джерел на «общепонятний».

6. Вимивання національної української еліти в усіх сферах та заміна її російською (за народженням та самоідентифікацією).

7. Інфільтрація етнічних росіян та громадян Росії в адміністративні органи на українських територіях, зокрема на керівні посади або в рангах заступників, приниження української ідентичності як такої, стимулювання українців активно переходити в зону «руского міра». Відповідне переведення (переселення) етнічних українців на російські чи інші неукраїнські території в тому числі з відчутним кар'єрним зростанням (в Москву) або на заробітки.

8. Активна росифікація урбанізованих зон. Формування стереотипу: україномовний – село, російськомовний – місто.

9. Формування між Росією та Україною єдиного інтегрованого економічного простору.

10. Росифікація ЗМІ та зросійщення літературного процесу.

11. Нав'язування українцям російських символів.

З моменту проголошення Україною 1991 року незалежності, Російська Федерація практично не припиняла війну проти України у вигляді війни інформаційної (системна росифікація друкованих видань, активне впровадження російської мови московського зразка та російських ідей на українських телеканалах, спекулювання гаслами про «Велику спільну перемогу у Вітчизняній війні», консервування радянської символіки та топонімів російського зразка тощо); війни адміністративної, що велася зокрема завдяки широкій мережі агентури КДБ-ФСБ у вигляді висунення на ключові ролі в країні прибічників Кремля та просуванні проросійських політичних партій; економічної та енергетичної (активні інвестиції в Україну, придбання росіянами ключових підприємств, російський вплив на ринку нафтопродуктів, газовий шантаж тощо). З розвитком інтернет-мережі у РФ з'явилися нові можливості впливу на громадян України і в першу чергу через соціальні мережі, новинні сайти та банерну рекламу.

З огляду на довготривалу, масштабну та системну роботу зі знищення української ідентичності, імовірно, на початок відкритого збройного конфлікту в 2014 році Кремль переоцінив власні можливості не взявши до уваги достатньо високу здатність українського суспільства до самоорганізації та достатньо високий рівень якщо не національної самосвідомості, то національної гордості та прагнення до свободи та справедливості (ключові складові української національної ідеї, яку деякі «науковці» не бажають помічати). Висока здатність суспільства до організації спротиву ворожому вторгненню виявилася сюрпризом і для багатьох політиків та політичних експертів. Так чи інакше, але те, що росіянам легко вдалося на Кримському півострові, на Донбасі спрацювало тільки на початковому етапі, хоча організація агресії відзначається продуманістю, комплексністю та глибиною задуму. Розрахунок російського керівництва очевидно засновувався на таких речах як:

1. Очікувана Кремлем готовність українців легко прийняти російське громадянство.

2. Традиційна протестність українського електорату та перманентно критичне ставлення українського суспільства до чинної влади.

3. Значна російськомовність населення України (принаймні це значно полегшило Кремлю впровадження в українське суспільство диверсантів-гастролерів).

4. Потужна мережа проросійських агентів впливу, особливо серед політиків, чиновників, військових, правоохоронних органів та спецслужб.

5. Дезорієнтація українського суспільства, зниження рівня духовних цінностей, висока корумпованість суспільства на всіх рівнях.

6. Слабкість державного апарату, відсутність на початок конфлікту боєздатного війська, дискредитовані правоохоронні органи.

Припускаємо, що причинами збройної агресії в комплексі є:

1. Традиційний потяг Кремля до світового панування чи принаймні утримання вагомої ролі у світовій політиці та економіці. Патолочіне прагнення конкурувати зі США.

2. Втрата контролю над Україною (Україна з точки зору східного сусіда може бути незалежною тільки формально, коли вона залишається практично у неоколоніальному форматі і не може здійснювати ні власної міжнародної політики ні приймати важливі економічні рішення; Україна – багате джерело ресурсів і вигідна геополітична позиція, в тому числі зі зручним виходом до Чорного моря).

3. Конкретні комерційні інтереси (контракти та схеми), що будуть втрачені в разі переорієнтування економіки України в бік європейського співробітництва.

4. Послідовне продовження дій на територіальне поширення свого впливу відповідно до широкого статегічного плану завоювання Європи (чи принаймні хоча б упокорення територій колишнього СРСР).

5. Страх перед експансією Китаю на російські території та можливими відцентровими процесами у російських регіонах.

6. Бажання відволікти власний народ на зовнішні конфлікти задля внутрішнього спокою і водночас знищити у горнилі військового конфлікту особливо войовниче налаштовану та слабокеровану частину російського суспільства.

Так чи інакше, але послідовна політика РФ на продовження глобального протистояння зі світом та активний пошук нових-старих агентів впливу проросійської орієнтації, зокрема серед європейських правих, націоналістичних партій не згортається. Тим часом не припиняється й інформаційна війна проти України, що активно здійснюється у таких напрямках як:

1. Активна підтримка проросійського (російськомовного) формату українських ЗМІ.

2. Впливи на внутрішній політичний процес – створення нових політичних партій-клонів приховано-проросійського зразка.

3. Дискредитація української влади та української держави як такої.

4. Активна робота російської дипломатії та спецслужб по дискредитації України в тому числі з використанням (залученням) свої агентів впливу в самій Україні.

5. Підтримка в Україні корупційних схем. Системне надання притулку злочинцям високого рангу, проти яких порушуються справи про розкрадання державних коштів. Вуалювання російських компаній в Україні та маскування цих компаній англомовними назвами.

7. Спроби зберегти позиції в культурному та літературному процесі в Україні. Наполегливе впровадження тези, що Київ має стати центром оновленої Росії «без Путіна» і т.п. Суть зводиться до того, щоб «втримати» українців у полі російської ментальності на основі давнього міфів про «спільність історії», «три братні народи» тощо. З точки зору Москви (в тому числі «прогресивної опозиції») можна роками говорити про переміщення столиці РФ до Києва, аби українці втішали свої амбіції, але ж не відмовлялися від російської мови.

Тим часом агресивні дії Кремля дивовижним чином відродили в Україні націєтворчий процес, стимулювали виникнення мережі активних волонтерських організацій, які сьогодні контролюють та доповнюють роботу державних органів; а також підняли престиж української державної символіки, активізували процеси українізації, декомунізації та деколонізації, змусили українське суспільство підвищити планку духовних цінностей, коли поряд з питаннями матеріального забезпечення все частіше згадуються такі цінності як дружба, колективізм, родина, сімейне щастя, життя і здоров'я.

Олександр ШТОКВИШ

УРОКИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ

Особливий характер ведення протиборства між Росією та Україною, який фіксується на сході України, дозволяє говорити, що ми маємо справу з раніше не апробованими в таких масштабах і маловивченими засобами і прийомами ведення війни в умовах інформаційного суспільства. Подібного роду війну і веде РФ проти України: її називають «гібридною війною» або «війною керованого хаосу».

Це війна XXI століття. Вона являє собою поєднання принципово різних типів і способів ведення збройної і не збройної боротьби, які скоординовано застосовуються для досягнення спільних цілей. Компонентами гібридної війни є використання:

класичних прийомів ведення війни (з військовослужбовцями в уніформах, військовою технікою та ін.);

нерегулярних збройних формувань (повстанців, терористів, партизанів та ін.);

таких типів війни і прийомів як інформаційна та кібервійна.

Питома вага інформаційної, або точніше, інформаційно-психологічної боротьби, у такому типі конфлікту досить значна, оскільки, організація і проведення інформаційно-психологічних атак не потребують значних матеріальних витрат, у порівнянні, зі збройною боротьбою, а ефект буває навіть вищим за ефективність останньої. Основний об'єкт впливу інформаційно-психологічної війни (ІПВ) – свідомість людини, основний спосіб дії – маніпуляція цією свідомістю, арсенал – відпрацьовані маніпулятивні технології.

Як показала світова практика ведення ІПВ, досить ефективними, з точки зору інформаційно-психологічного впливу, виявилися методи впливу на історичну свідомість певної соціальної (національної, етнічної) групи з метою коригування, переформатування або знищення її колективної пам'яті, оскільки, пам'ять, завжди пов'язана з існуванням певної ідентичності (національної чи іншої), по суті, є фундаментом, несучою конструкцією, на якій тримається остання.

Особливо значущими є методи дискурсивного управління суспільством, суттю якого є спеціальне використання мовних засобів для внесення коректив у мовну картину світу даної спільноти, з метою прив'язки понять, термінів, мовних штампів, смислових кліше до явищ, подій, ідей, з якими вони раніше не мали безпосереднього зв'язку.

Визначне місце в антиукраїнській пропаганді займає дискурс, пов'язаний з Другою світовою війною або, точніше, з тим її сегментом, який, за усталеною радянською традицією, прийнято називати Великою Вітчизняною війною. Різного роду характеристики, як-то, київської влади, як «фашистської хунти», думка, ніби Донбас сьогодні – це Іспанія 36-го року, порівняння бойовиків з інтербригадами, що билися з фашизмом, нарешті, георгіївська стрічка, як неодмінний атрибут, таких ось «антифашистів» – вся ця риторика виразно вказує на дискурс «Великої Вітчизняної війни», активно задіяний, у цій боротьбі.

Ця боротьба проти України триває уже понад півтора року. Тому можна узагальнити певний досвід набутий нами у даному протистоянні, щоб визначитися з подальшими діями.

ГО «Телекритика» презентувала Аналітичний звіт «Протидія російській інформаційній агресії: спільні зусилля задля захисту демократії», який ґрунтується на результатах моніторингу російської пропаганди протягом 2014-2015 років, а також містить результати соціологічних досліджень та рекомендації для держави, ЗМІ і громадських організацій. Аналітичний звіт відображає динаміку інформаційної агресії Росії проти України в період з лютого 2014 по березень 2015 роки, а також наслідки цієї агресії для інформаційних, соціально-психологічних, політичних та інших процесів в Україні та за її кордонами станом на березень 2015 року. Звіт ґрунтується на результатах моніторингу російської пропаганди, який здійснювала ГО «Телекритика» протягом 2014-2015 років; містить результати експертної дискусії з протидії російській інформаційній агресії в рамках круглого столу в Києві 20 березня 2015 року та результати соціологічних досліджень, які проводив Київський міжнародний інститут соціології на замовлення ГО «Телекритика» в березні 2015 року. У звіті також представлено рекомендації для держави, ЗМІ та ОГС щодо спільних заходів для мінімізації негативних наслідків російського інформаційно-психологічного впливу.

Вплив російської тоталітарної пропаганди на свідомість громадян у всьому світі, а тим більше в пострадянських країнах, набув грандіозних масштабів. Масштабність цього впливу ґрунтується на витонченості інструментів російської дезінформаційно-маніпулятивної експансії, – цинічному використанні кремлівськими технологами засад демократії, – як-от свободи слова, задля її ж руйнації. На жаль, ані міждержавні й державні інституції, ані громадянське суспільство України й Заходу виявилися не готовими протистояти цим викликам своєчасно та дієво. **Україна, ослаблена економічно й політично, була не готова не лише до прямого військового, але й до інформаційного протистояння**.

Україна ніколи не надавала інформаційній проблематиці стільки уваги, скільки їй надавали США та Росія. Відповідно **не була сформована своя теоретична, наукова, а відтак і правова бази, які би стали основою для формування державної інформаційної політики, в тому числі й безпекової. Відсутні конкурентні аналітичні розробки та серйозні дослідження. Не сформована власна школа науковців і дослідників (у тому числі й медіадослідників) із цієї проблематики. Ті праці та наукові розробки, які існують, здебільшого або втратили актуальність, або відірвані від реалій, їх неможливо застосувати на практиці. У владі відсутні кадри, здатні системно осмислити весь комплекс завдань, який стоїть перед державою в контексті захисту власних інформаційних інтересів**.

Сьогодні український політикум хибно звужує питання інформаційної політики до медіасфери. Основні рішення, які парламент та уряд приймають задля протидії інформаційній російській агресії, обмежуються полем ЗМІ. Натомість відсутня політика заохочення виробництва українського культурного продукту (у сфері кіно, літератури, мистецтва), який міг би слугувати промоції України у світі. Зрештою, – потребують переосмислення й підходи до потрактування історичного минулого – **треба відійти від використання історичної пам'яті як політичного інструменту**.

Зусилля держави у сфері інформаційної політики сьогодні розпорошені через наявність багатьох структур, які у той чи інший спосіб долучені до цієї проблематики. На початку конфлікту на сході фактично була відсутня структура, яка би взяла на

себе відповідальність за інформування населення про події в зоні АТО (це попри те, що Міноборони завжди мало свою прес-службу).

Було створено прес-центр АТО. Має свою прес-службу і Генеральний штаб. Окрім того, створено Міністерство інформаційної політики. В Адміністрації Президента є інформаційно-аналітичне управління. 28 лютого 2015 р. при РНБОУ створений Головний ситуаційний центр України, який повинен займатися збором, накопиченням та обробкою інформації, необхідної для підготовки та прийняття рішень у сфері національної безпеки і оборони. Також існує низка інших структур, так чи інакше залучених до висвітлення подій в умовах війни та дотичних загалом до реалізації інформаційної політики. Проте ефективність їхньої діяльності сумарно є не дуже високою через відсутність координації дій, а інколи навіть через жорстку внутрішню конкуренцію та перетягування важелів впливу. Викликає критичне застереження й той факт, що представники цих відомств часто підміняють ефективну комунікацію піаром тих чи інших осіб із влади.

Що ще можна протиставити зараз російській пропаганді Інший образ України. І це не має бути вигаданий образ. Ми маємо відповісти на запитання, – куди йде країна, які в неї перспективи. Люди мають відчувати, що щось відбувається і що є перспективи. – **Натомість ми не бачимо з боку держави ані бажання, ані відкритості, ані вміння говорити про реформи, які відбуваються, хоч і дуже повільно. Про що це свідчить– Про закритість і непрозорість влади. Ми нічого не доб'ємося, якщо не змусимо владу бути відкритою й консолідованою**.

В Україні досі не створено аналітичного центру з вивчення ситуації на окупованих територіях. Нам потрібна система комунікації – не тільки комунікація через ЗМІ, а й через усі можливі канали. Комунікація з тими, хто залишився на окупованих територіях і хто звідти поїхав, саме вони є окремим каналом комунікації з тими, хто залишився на тих територіях.

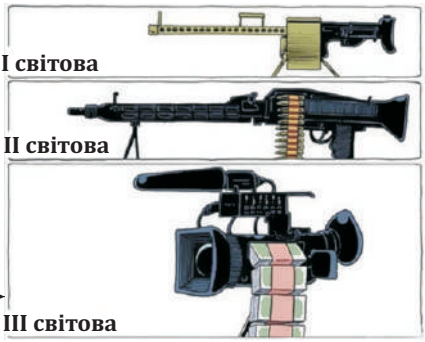
Завдання російської пропаганди – втягнути нас у свій дискурс, щоб ми постійно заперечували, казали, що це не так. Україна повинна давати свою інтерпретацію – своєї країни, своєї території, свого простору (політичного, культурного, економічного). Але робити це не у відповідь, а на випередження.

Український кризовий медіацентр створено в березні 2014 року, засновники волонтери, українські експерти в галузі міжнародних відносин, комунікацій та зв'язків із громадськістю. Центр покликаний надавати світовій спільноті об'єктивну інформацію про події в Україні, виклики й загрози національній безпеці, зокрема у військовій, політичній, економічній, енергетичній, гуманітарній та інформаційній сферах. Центр надає підтримку всім представникам засобів масової інформації, які висвітлюють події в Україні, проводить щоденні брифінги, розсилає матеріали про українські події на адреси редакцій і журналістів світових ЗМІ. http://uacrisis.org/ua/

«Інформаційний спротив». Проект засновано в березні 2014 року. Засновники сайту головним його завданням називають протидію зовнішнім загрозам в інформаційному полі, які постають перед Україною в різних сферах: воєнній, економічній, політичній та інфобезпековій. «ІС» функціонує як ініціатива неурядової організації «Центр воєнно-політичних досліджень» (м. Київ). – Ресурс оперативно інформує про події в Україні, надає аналітику, підготовлену власними й запрошеними українськими та іноземними експертами з неурядових та державних організацій. – http://sprotyv.info/ru « інформаційний спротив»

«Лікбез. Історичний фронт». Сайт створено в липні 2014 року. Ініціатори проекту Наукове гуманітарне товариство. Над ним працює близько 20 істориків з Інституту історії України НАНУ, Українського інституту національної пам'яті, Київського національного університету ім. Тараса Шевченка та інших установ. Метою проекту є створення багатомовного інтернет-ресурсу, на якому б містився достатній обсяг інформації з історії України, формування української держави, витоків українсько-російських конфліктів. На сайті публікуються матеріали, присвячені суперечливим питанням українсько-російських відносин, спростовуються негативні стереотипи та перекручування фактів української історії.

З інтернет-ресурсів

Ігор ВІТИК

ДО ТЕМИ УКРАЇНСЬКОЇ НЕЗАЛЕЖНОСТІ

Про нашу українську історію

Історія завжди є проекцією майбутнього. Ми є частиною свого середовища, національного світогляду, культури, мови, історії, звичаїв, моралі, права тощо. В історії формуються наші самооцінка й національна ідентичність. Історія нації, причому історія правдива, навіть з поразками, історія власна, а не чужа чи «общая», історія самостійна, а не редагована в чужих столицях, – це колосальне джерело національної єдності. Правдива історія єднає націю, робить нас сильнішими, так само, як єднають націю єдина державна мова, культура, церква, мораль, звичай, право. Історія допомагає нам усвідомити причини наших змарнованих можливостей. Ми ще не винесли найголовнішого уроку зі свого минулого: Україні та українцям немає долі без незалежності й свободи. Все, що поза ними, заводить українську справу в глухий кут.

У цьому немає нічого унікального. Колись і Польща, і країни Балтії, і Фінляндія були в складі Російської імперії. Але нікому з їх керівників не приходять в голову ідеї про написання з нинішньою Росією спільної історії. У цьому полягає європейський підхід. Для цього нам потрібні належні самооцінка і гідність.

Україна – не імперська окраїна, а повноцінний суб'єкт європейського розвитку. Наша Істрія – це тривале героїчне змагання за волю і незалежність. Ми відтворюємо у нашій пам'яті безперервність традиції української справи – від Володимира Великого, Б.Хмельницького, І. Мазепи, Т. Шевченка, через І. Франка, М. Грушевського, Українську народну республіку, Західно-Українську народну республіку, «розстріляне відродження», вояків Української повстанської армії та Організації українських націоналістів, дисидентський опір.

У різних регіонах України переважна більшість людей ідентифікує себе з українцями. Сьогодні головні розходження є не в тому, ким ці люди себе вважають, а тим, що вони розуміють під Україною, якою вони собі її бачать.

Історією доведено, що нація формується не елітою, а спільним досвідом, і цей досвід може бути різним. З іншого боку, я виділяю націю як спільність людей, об'єднаних спільним майбутнім. Біда України – це не брак національної еліти взагалі, а брак розумної, хитрої еліти, яка б вправно знаходила вихід з різних несподіваних зовнішньополітичних ситуацій і, головне, думала б про перспективи держави, а не про свої кишені.

Проаналізувавши дії української влади, можна зробити висновок: сьогоднішня влада є українською лише за своєю назвою, але не за змістом. Наша влада поки що не любить незалежності. Владі не потрібні інтелектуали та інтелігенція, яка служить суспільству, оскільки завдання інтелектуала – творити ідеї, стратегії. Влада цього не любить і не хоче. Вона має міністерства, де є клерки, що отримують гроші за видимість творення стратегій та так званих реформ, від яких стає гірше громадянам, але не владі. Сьогодні влада живе своїм життям, а українці своїм, причому багато хто навіть успішно.

Повертаючись до історичної минувшини слід зазначити, що більшовицький переворот (або, як його називають, революція) 1917 р. страшний не тільки своїми жертвами, а ще й тим, що насправді він нічого не розв'язав. Він лише показав, яким шляхом людству не треба рухатися.

У 1991 р. ми знову змушені були повернутися до розв'язання проблем, що стояли перед нами 1917-го.

Найкращими революціями є ті, які не завершуються, не йдуть до кінця, а закінчуються компромісами, творять простір для вільного політичного змагання: англійська – 1688 р., польська і чеська 1989 р.

Сьогодні Україна, як і в умовах багатовікової російської окупації, ще не перестала бути Малоросією, уламком Росії. У цьому сенсі українці мусять усвідомити: рубіж до кінця ще не перейдено, державна незалежність території не стала повноцінною державністю українського народу, оскільки в країні легалізувалися й активно діють реваншисти – адепти й носії російського імперіалізму, які посідають сьогодні значне чи навіть провідне місце в системі української влади. Сьогоднішній катастрофічний стан суспільства і є підсумком їхнього негативного впливу на політику держави й свідомість народу.

Усупереч поверховим уявленням та різним політичним спекуляціям, українська та російська культури (у широкому значенні цього слова) – надто різні духовні субстанції, щоб

можна було витіснити українську сутність та гармонізувати суспільне життя країни на грунті російської цивілізації. Той, хто намагався злити ці дві культури в одну цілісність, зазнавав духовної катастрофи (трагічний приклад Миколи Гоголя). У росіян проблема становлення нації й національної державності теж існує, і вона ще драматичніша, ніж в українців.

Основою негативних явищ і процесів в Україні періоду незалежності є й українська невизначеність. За період суверенного існування державну територію України ще не зовсім очищено від символів та знаків російської окупації. Різниця між Україною й Росією не тільки в мові, релігії, а й у взаєминах між владою й суспільством, що в українському випадку є підвалиною демократії.

Сьогодні ми впадаємо під вплив радянських та російських підручників, що вчать, ніби Україна і Росія були вічно разом, з часів Русі. Але коли була Русь, не було ані України, ані Росії, а сама історія взаємин між нашими народами нараховує лише 300–350 років.

Русифікація була огидливою, репресивною. З іншого боку, більшість міст в Україні на сході й півдні на початку й у середині ХХ століття не були українськими, але вони не стали й російськими. їхня масова русифікація продукт повоєнних десятиліть.

Російський проект нового завоювання України

Він існує у двох варіантах: реставраційному (відновлення СРСР чи імперії до комуністичного періоду) та державницькому (збереження державної незалежності України, але як зрусифікованої; в історичній перспективі йдеться про створення в межах української території окремої російської держави з назвою «Україна»).

Українські політики не розуміють політичної сутності російського імперіалізму, що має як тоталітаристсько-реставраційне, так і демократичне ідеологічне забарвлення. Джерело і суть нашого становища не в ідеологічному самовизначенні України, а в її визволенні з ворожого полону – політичного, економічного, культурного, психологічного.

Українці хотіли б об'єднати суспільство на основі державницької ідеї, не усвідомлюючи, що в нашій ситуації незалежність території це ще не гарантія української свободи.

Тривала системна невизначеність українського суспільства творить світоглядну та психологічну атмосферу, в якій стають умовними, не сприймаються як знаки реальності фундаментальні поняття суспільного життя – «народ», «нація», «держава», «країна», «влада», «закон», «суспільство». На ґрунті цієї екзистенційної пустоти в Україні виник і вже набрав катастрофічного характеру процес розпаду людської особистості, наслідком якого є масштабне фізичне нездоров'я народу та злочинності в країні, кількість самогубств, жорстоких вбивств, апатія, втрата духовних та моральних цінностей.

Криза в Україні сягнула екзистенційних основ і торкнулася людини як суспільної істоти. Отже, і вийти з цієї ситуації занепаду можна лише шляхом соціалізації, тобто засвоєння людиною елементів культури й соціальних цінностей. Поза українською культурою такий процес для українців неможливий. Як неможливе і наше порозуміння з тими співвітчизниками, зокрема іншого етнічного походження, які підозріло, неприхильно чи й навіть агресивно-вороже ставляться до природного процесу національно-культурного та національно-політичного відродження українського народу процесу деколонізації, дерусифікації, українізації (передусім мовної) України. Усупереч українській правді та українській свободі політична стабільність в Україні неможлива, а без неї неможливе й економічне оздоровлення нашої країни.

Для України сьогодні перша оздоровча ідея – це ідея цілісного, природного, людського колективу. Це практично означає інтеграцію українського суспільства в державу Україна – українську мову, культуру, історію. На цьому рятівному шляху ми поступово будемо ставати особистістю індивідуальністю (особою) і колективом (народом).

Тож українська визвольна ідея може і повинна стати об'єднавчою національною ідеєю України, яка має свою самобутню роль у європейській та світовій історії.

Про наше міжнародне майбутнє

Майбутнє України – в її членстві у Європейському Союзі. Перший крок до цього підписання угоди про вільну торгівлю з ЄС, а відтак угоди про асоційоване членство України в цій організації. Зв'язки з ЄС – це 450 млн. багатих споживачів, а Росія – 140 млн. бідних споживачів. Вигідність орієнтації на

європейські ринки доводить найпростіша арифметика. Але інтерес України в тому, щоб увійти на максимальну кількість можливих світових ринків. Союз із Росією в рамках ЄврАзЕС (спільний економічний простір між Росією, Білоруссю та Казахстаном) міг би привабити нас лише тим, що наші товари ніде, крім Росії, продаватися не можуть. Вийти на європейський ринок з традиційними товарами дуже складно. Але це консервація відсталості, і саме такий варіант нам пропонують росіяни. Українським виробникам буде важко конкурувати з західним бізнесом. Іншими словами, інтеграція у Європу підштовхує нас до розвитку, а в Росію – до деградації.

Слід зазначити, що українська продукція в низці сегментів є більш конкурентоспроможнішою, ніж аналогічний російський продукт, і це економічно загрожує тамтешнім виробникам. Вони вже давно вимагають від свого уряду обмежень щодо наших виробників. Це стосується металургії, хімії, харчової промисловості.

Новий феномен

В Україні – мільйони російськомовних українців, які є прогресивними, освіченими, не ведуться на дешеву пропаганду й чітко знають, що вони українці. Росіянам не зрозуміти цього феномену. Це люди, які все своє життя говорять російською, але вважають себе українцями, а Україну – своєю Батьківщиною. Вони спокійнопереходять з російської на українську, і за кордоном на питання: «Are you from Russia–» відповідають «**No! I`m from Ukraine**». Ми з радістю дивимося на те, що наші діти ходять в українські дитсадочки,школи...

Для соціологів та психологів російськомовні «бандерівці-білінгвісти із західницькими орієнтирами» – цікавий предмет для дослідження. Фахівці появу цих людей пояснюють так: мова сьогодні вже не є вирішальним чинником національної ідентичності, для людей виступають важливішими спільні цінності й погляди. Зародки цього процесу з'явились ще на початку дев'яностих, а тепер міцно проросли в український ґрунт. Тепер підросло нове покоління, яке не мислить лише категоріями мовних пріоритетів. У цьому сенсі відбувається феномен, який переживали інші країни. Наприклад, Велика Британія породила не лише американський, а й індійський англомовний націоналізм. Франкомовні алжирці зробили

свій внесок у незалежність цієї країни. Іспаномовна фактично вся Латинська Америка. Тому екзотичного в цьому явищі нічого немає. Для нас позитивним є те, що це є органічним й унеможливлює політичні маніпуляції[4] на мовному питанні.

Усе просто, у багатьох українців, наприклад, мати росіянка, батько – українець, їх діти тут народилися, люблять Україну, поважають її історію, але все життя розмовляють російською. Російськомовні українці хочуть, щоб їхні діти говорили українською. Бо це їх земля, їх Батьківщина.

Прикметно, що подібну думку поділяє більшість російськомовних українців. Останні дослідження Центру Разумкова з цього приводу свідчать, що близько 37 відсотків українців у повсякденному житті постійно використовують саме російську мову. І при цьому 86 відсотків з них сприймають Україну як свою Батьківщину, а 72 відсотки визнають себе патріотами. При цьому лише 4 відсотки опитаних вважають, що російській мові потрібен статус другої державної.

Проукраїнськи налаштовані громадяни – це, перш за все, за етнічною приналежністю на 99 відсотків – українці, хоч і зрусифіковані. Йдеться про регіони Центральної України. Саме мешканці Центральної України мають досвід життя за різної влади, і кожного разу ця влада була для них чужою, а населення жило і єдналося. Тому ця частина мешканців України завжди була антиімперськи налаштована, незалежно від того, зрусифікована вона, чи ні.

Зовсім інша справа – Південно-Східна Україна, там уже панують зовсім інші настрої.

Російськомовні українці, які налаштовані проукраїнськи, орієнтуються на європейські цінності, вони не сприймають імперську політику Росії, цьому навіть спільна мова не заважає, бо перспективи України як демократичної держави більше відповідають їхньому світогляду.

І це не етнічний націоналізм, а, радше, політичний: такі українці сприймають Росію як загрозу для слабкої ще демократії в Україні. І їхня позиція – це для них єдиний шлях зберегти саме національну ідентифікацію і суверенну позицію. І такі люди будуть завжди становити певний ресурс формування національної свідомості, національної культури в Україні. А їхня російська мова це природне явище, оскільки досвід російськомовного спілкування був надто великий. Слід пам'ятати про це.

Необхідно також звернути увагу на те, що давно пройшли часи, коли членами радикальних ультранаціоналістичних організацій в Україні ставали лише україномовні українці. Тепер в їхніх лавах багато російськомовних людей навіть із російськими прізвищами. Націоналісти з'являються навіть у таких оплотах російської свідомості, як Одеса і Харків. Вони підтримують ідеї Бандери та УПА, організовують у південних регіонах України марші Р. Шухевича, хоч і залишаються російськомовними. Для них мова – не визначальний чинник, а лише спосіб передачі інформації. Людям важко відразу перевчитися, оскільки, якщо ти народився на Донбасі чи в Одесі, сім'я розмовляє російською, всі навкруги російськомовні, стати україномовним непросто. Але, коли людина дорослішає, вона багато чого переосмислює й обирає свій шлях...

Я не знаю, як це назвати, мабуть пробудженням свідомості, голосом крові... Можливо, ніхто нас не пробуджував, просто ми почали більше читати, вчити свою історію, плюс саме поводження простих «рускіх» сприяло нашій українізації. І не хотів бути українським націоналістом, а станеш! З іншого боку, якщо хтось хоче, щоб була україномовна атмосфера, він її має сам створити.

Зараз часто-густо можна почути, як хтось на вулиці, у громадському транспорті, державних установах силкується говорити українською з такими великими потугами... Але ж намагається! Отже, Україна має шанс.

Сьогодні настав час нової боротьби. Для цього необхідно вивчити досвід боротьби українців за свою свободу й державність минулих століть. Усе вже давно написано. Треба лише опрацювати ці твори (мається на увазі праці С. Бандери, М. Сціборського, матеріали боротьби Організації українських націоналістів та Української повстанської армії тощо) та узагальнити на їх основі нові методи боротьби відповідно до сьогоднішньої дійсності. Створити партію для легальної боротьби, одночасно закриту структуру в цій партії, де проводити військові вишколи, охороняти мітинги опозиції, на силу будького – відповідати силою і таке інше. Зараз це простіше, бо є своя держава.

Нехай пропуском до влади буде не кількість вкрадених і награбованих грошей, а лише моральний альтруїзм, професіоналізм і відповідальність.

Вадим КАРПЕНКО

ІНФОРМАЦІЙНА РОБОТА З НАСЕЛЕННЯМ НА ТЕРИТОРІЯХ, ЗВІЛЬНЕНИХ ВІД ОКУПАЦІЇ ТА ПРИЛЕГЛИХ ДО ЗОНИ БОЙОВИХ ДІЙ

Активізація протистояння РФ-Україна на 2013 рік характеризувалася значним посиленням прямого впливу Кремля на українські державні органи влади та агресивними спробами розколу українського суспільства, а з початку 2014 року переросла у стадію відвертої збройної агресії на території Кримської автономії, а згодом і материкової частини України у Донецькій та Луганській областях, імпорту тероризму на території Донецької та Луганської областей з подальшою військовою інтервенцією, створення терористичних квазі-державних утворень, відомих сьогодні під назвами Донецької та Луганської народних республік (ЛНР-ДНР). Паралельно здійснюється активне нарощення інформаційного впливу РФ на територіях так званих ЛНР-ДНР, Донецької та Луганської областей, а також на іншій території України.

У статті висвітлюється поняття інформаційної війни, практики, що застосовувалися Кремлем для здійснення інформаційного впливу на території сучасної України у часи царської Росії та СРСР, а також мета активної інформаційної діяльності у цьому напрямку; вплив тривалої інформаційної діяльності Російської держави на формування (стан) національної свідомості громадян України.

Автором, за результатами оцінки візуальної інформації та спілкування з журналістами, представниками влади і населенням різних населених пунктів під час офіційних зустрічей та у побутових ситуаціях, здійснено аналіз теперішньої ситуації безпосередньо на територіях Донецької та Луганської областей, прилеглих до зони бойових дій та визначено також напрямки та рівні ***інформаційних атак Кремля, спрямованих на тотальне подавлення підтримки населенням України української державності****, сформульовано основні тези-носії деструктивної для українського суспільства інформації; запропоновано систему протидії таким атакам та принципи зміцнення національної інформаційної безпеки.*

Інформаційна робота з населенням у цій статі розуміється як системна організація комунікацій у напрямку «влада» - «громадяни» у межах національної території України та певного окремо взятого регіону. При чому термін «влада» має на увазі виконавчі органи всіх рівнів національної структури державного управління.

1. Поняття інформаційної війни. Суть проблеми.

Коли теперішні ЗМІ говорять про інформаційну війну РФ проти України це часто подається як бліц-перемога Росії. Це твердження на жаль проникає і в думки окремих західних політиків. Насправді ж ця інформаційна війна велася послідовно, не одну сотню років, починаючи від заборон царськими урядами всього українського (самостійна церква, мова, літературна творчість, власна система освіти, військової організації, історичних досліджень тощо) до впровадження ідеї спільності слов'янських народів з наступним переходом в ідею об'єднання в єдину державу з центром у Москві (Кремлі), що загалом погано маскує імперську ідею створення такої собі супердержави Велика Росія за рахунок поглинання Московською державою менших та слабших сусідів.

Особливого інформаційного удару територія сучасної України зазнала в радянський період за рахунок фізичного винищення значної кількості національно свідомих громадян (війни, репресії), адміністративних методів (політика депортацій та переселень, голодомор) та інформаційного тиску, який значно посилився в умовах стрімкого розвитку технічних засобів інформації (радіо, телебачення) та системних силових засобів з придушення інформаційних каналів, здатних поширювати альтернативну єдиній державній політиці точку зору. На одному з останніх з'їздів єдиної в СРСР, правлячої, Комуністичної партії вже досить оптимістично було проголошено завдання з формування в межах так званого «союзу вільних республік» єдиної спільноти «радянський народ», що мала з роками цілковито витіснити з суспільної свідомості поняття окремих націй, котрі могли б вимагати реалізації формально проголошеного в СРСР права на самовизначення.

Таким чином, проголосивши 1991 року незалежність, оновлена, вже начебто цілковито самостійна, держава Україна отримала тяжкий спадок порушеної національної свідомості. Значна частина українців, прагнучи незалежності на підсвідомому історико-генетичному рівні, насправді не уявляла собі життя в окремішній державі і не бачила себе остаточно відірваною від московського центру з огляду на усталену століттями практику – жити за вказівками, отриманими з Кремля. Тим більше, що ці вказівки за добре налагодженою системою подавались у формі закликів, гасел та інших специфічних мовних конструк-

цій, що мали на меті не просто мінімізувати національний опір домінуванню сусідньої держави («старшого брата»), але й викликати активну підтримку такого домінування за схемою: прийняття (ми братні народи, нас поєднав спільний історичний шлях) – усвідомлення власної недосконалості (українець відсталий – росіянин прогресивний) – бажання переродитися в нову форму (стати росіянином).

Отже, маючи значну перевагу в інформаційному полі вже на старті (1991 рік) Кремлівська влада зосередилась у першу чергу не на інформаційній, а на адміністративній (контроль державних посадовців всіх рівнів), економічній (викуплення в російську власність нерухомості та українських підприємств, здатних виробляти конкурентну продукцію) та енергетичній війнах (агресивне утримання України в енергетичній залежності), які велися за окремими схемами в рамках загальної мети – нейтралізації України як можливого суперника на міжнародній арені й водночас збереженні української території як власного територіального, сировинного та людського ресурсу у формі визнання «суверенної про людське око» держави під реальним керівництвом Москви. Ресурси інформаційної війни проти України, що були активно включені в дію з 2004-го року (акцентування мовного питання з метою розколу країни) формувалися та нарощувалися саме через контроль адміністративного апарату. Саме через виведення «своїх» людей на певні ключові посади, встановлення контролю над іншими посадовцями, поширення впливу на решту державного апарату були підготовлені основи для подальшої спроби повної нейтралізації України як самостійної держави – знищення української армії, знищення книговидання, переведення українських ЗМІ майже повністю на російську мову, замороження проектів зі створення альтернативних джерел енергії і т.п.

Найактивніша фаза іформаційної війни проти України була розпочата восени 2013-го року, коли у суспільстві виникло реальне протистояння «влада» – «народ», засноване значною мірою на ціннісних засадах. Саме в цей період, у вирі подій Майдану 2013–2014-х років українцями була чітко сформована власна національна ідея, що була представлена тодішньому керівництву країни у формі ультиматуму, згодом активно висвітлена та проаналізована в українській пресі і ще згодом, вже на початку літа 2014-го витіснена з друкованих

шпальт паперових та інтернет-видань темою тероризму та погано прикритих військових дій РФ проти України. Тут ми подаємо її у графічному зображенні (Інфографіка 1).

Інфографіка 1.
Національна ідея.

Сильні сторони такого формулювання національної ідеї саме в тому, що вона не зачіпаючи вразливих для окремих груп громадян питань, проголошує ті принципи побудови суспільства, які сьогодні прийнято називати «європейськими», і які будуються на особистій свободі та можливості активної участі у житті країни кожного окремого громадянина.

Власне, ця позиція і є ключовою в організації комунікацій з населенням в умовах перехідного періоду від дезорієнтованого чужими, нераціональними для українців ідеями суспільства (інтереси сусіда важливіші за власні) до розбудови єдиної політичної нації (взаємна відповідальність влади та кожного громадянина окремо за долю країни).

Звернімо увагу на те, що інформаційні дії проти сучасної України відпочатку були зорієнтовані у п'яти ключових напрямках (принцип п'яти Д), як показано на наступному графічному зображенні (Інфографіка 2).

Інфографіка 2.
Інформаційна війна.

Отже, маючи запас у вигляді сформованої за часів СРСР у представників активного старшого покоління «психології радянської людини» крем-

лівська влада, застосовуючи прямі та непрямі методи впливу, в першу чергу подбала про консервацію ідей та символів радянського періоду через

1. Збереження радянської символіки та символіки періоду царської Росії.

2. Збереження топонімів, що виникли у радянські часи та часи царської Росії і несуть в собі символічні нагадування цих епох.

3. Акцентування подій нещодавньої історії, які стосуються Другої світової війни, з наполяганням на особливо підкресленому відзначенні перемоги СРСР над Німеччиною.

4. Збереження стану максимального домінування російської мови («мова усіх народів СРСР») у ЗМІ.

5. Поширення російськомовного кіно та телепродукту, заповнення українського книжкового ринку російською/російськомовною книжковою продукцією.

6. Створення окремим регіонам України сталих специфічних іміджів: «не таких як ми» (зокрема Галичині, яка увійшла до складу СРСР тільки на початку Другої світової війни), «більш радянських» (Харків – столиця Радянської України, Донбас – край шахтарської слави), «більш російських» (Одеса – підкреслене вшанування цариці Катерини, Крим).

7. Затирання спроб популяризувати українську історію та культуру, зокрема в регіонах; відтінення реальної місцевої історії загальнорадянськими подіями та символами.

8. Активне відродження церкви як мережі інформаційного та адміністративного впливу у форматі церкви Московського патріархату з жорстким підпорядкуванням Москві.

9. Періодичне повернення до теми «єдності слов'янських народів» у різних формах в тому числі впровадження цих ідей в окремі програми в т.ч. «антирадянські» та «антиросійські».

10. Трансформація/актуалізація навішуваних українцям ярликів з «буржуазні націоналісти» до «бандеро-фашисти», підкріплена творенням похідних ярликів та активною трансформацією тлумачень недавньої історії (подій XX століття) убік дискредитації/демонізації всіх та всього, що стосується процесів реалізації суверенітету України, як самостійної держави.

Звернімо увагу на те, що пункти 1-3 з вищенаведеного переліку прямо впливають на свідомість громадян підтримуючи ідею «другорядності, несправжності та тимчасовості» Української держави за рахунок тотальної присутності візу-

альної інформації (п. 1-2) та специфічної обрядовості, що з урахуванням практики святкувань звільнення від німецьких військ фактично всіх населених пунктів України виконується протягом цілого календарного року з кульмінацією на 9 травня. Саме це «спільне з Росією» свято було використане для швидкого впровадження нового символу – георгіївської стрічки, що згодом стала розпізнавальним знаком атидержавно (антиукраїнськи) налаштованих бойовиків.

2. Базові поняття-месиджі

В інформаційній війні Кремля **напрямок головного інформаційного удару традиційно спрямовано на тотальне подавлення підтримки населенням України української державності**, а атаки здійснюються ешелоновано, на кількох рівнях, у стандартній послідовності:

1. МИ ЄДИНІ, І МІЖ НАМИ НЕМАЄ РІЗНИЦІ (фонова інформація: МАЄМО ЖИТИ В ОДНІЙ КРАЇНІ І ЦІЄЮ КРАЇНОЮ Є РОСІЯ).

2. Є ТІ, ЩО НАМ ЗАВАЖАЮТЬ (фонова інформація: ЦЕ НЕ УКРАЇНЦІ ХОЧУТЬ САМОСТІЙНОСТІ, ЦЕ ПРОЕКТ ТРЕТІХ КРАЇН, ЗОКРЕМА АМЕРИКИ, ВИГАДАНИЙ ТІЛЬКИ ДЛЯ ТОГО, ЩОБ ПОСЛАБИТИ РОСІЮ).

3. Є ТІ, ЩО ПІДТРИМУЮТЬ ТИХ, ЩО НАМ ЗАВАЖАЮТЬ (фонова інформація: ЦЕ НАДЗВИЧАЙНО ПОГАНІ ЛЮДИ, ЗОКРЕМА ДО НИХ ВІДНОСЯТЬСЯ ТІ, ЩО НЕ ХОЧУТЬ ОБ'ЄДНАТИСЯ З РОСІЄЮ; ДО НИХ ВІДНОСЯТЬСЯ УКРАЇНСЬКІ ПАТРІОТИ, УКРАЇНОМОВНА ІНТЕЛІГЕНЦІЯ І КИЇВСЬКА ВЛАДА, ЯКЩО ВОНА ХОЧ ЯКИМОСЬ ЧИНОМ ПЛАНУЄ ДІЇ НЕ УЗГОДЖЕНІ З КРЕМЛЕМ)

4. Є ТІ, ЯКИХ ОБМАНЮЮТЬ (фонова інформація: УКРАЇНА - ЦЕ ВИГАДКА АМЕРИКАНЦІВ ТА КОРУПЦІОНЕРІВ, ЯКІ ВАС ОБМАНЮЮТЬ, ЩОБ БЕЗКАРНО ВИЗИСКУВАТИ, РОСІЯ – ЦЕ ЗАХИСТ ВІД БАНДИТІВ, ЯКІ ЗАВАЖАЮТЬ ЛЮДЯМ ЖИТИ)

5. ТІ, КОГО ОБМАНЮЮТЬ МАЮТЬ ПРОЗРІТИ (фонова інформація: ЯКЩО ВИ ПРОЗРІЄТЕ І ЗРОЗУМІЄТЕ, ЩО ВІД РОСІЇ НІКУДИ НЕ ПОДІТИСЯ, ЗМОЖЕТЕ СТАТИ ПОВНОЦІННИМ РОСІЯНИНОМ І ЦЕ БУДЕ КРАЩЕ ДЛЯ ВАС)

6. РОСІЯ ВЕЛИКА ТА МОГУТНЯ КРАЇНА (фонова інформація: РОСІЯ ВСЕ ОДНО ВСІХ ПЕРЕМОЖЕ, ОПИРАТИСЯ НЕМАЄ СЕНСУ).

7. УКРАЇНА СЛАБКА (фонова інформація: УКРАЇНА НЕМАЄ ДРУЗІВ, ЄВРОПА ТА АМЕРИКА ПРАГНУТЬ ЗНИЩИТИ УКРАЇНУ І ТОМУ ВІДРИВАЮТЬ ЇЇ ВІД РОСІЇ, А РОСІЯ ВСЕ ОДНО ПЕРЕМОЖЕ, ТОМУ ОПИРАТИСЯ НЕМАЄ СЕНСУ)

На тактичному рівні бачимо комплексні дії, спрямовані на:

1. «Виривання територій» з загальнонаціональної території Української держави
2. Формування на рівні свідомості груп з населення України, які не ідентифікують себе або не цілковито ідентифікують як *громадяни України* чи *український народ*.
3. Поширення ідеї «руского міра», щоб групи вирвані з українського *інформаційного простору* ідентифікували себе саме на основі цієї ідеї.
4. Примітивізацію масової суспільної свідомості.

Якщо розглядати ці дії з точки зору характеристик інформаційного наповнення комунікативних каналів, що покривають територію України, можемо говорити про відверте втручання сусідньої держави в український національний інформаційний простір з метою розриву цього простору і подальшого прямого чи непрямого привласнення українських національних ресурсів і території у той чи інший спосіб (варіант: створення передумов для прямого привласнення ресурсів та приєднання територій з метою подальшого шантажу української влади та досягнення специфічних, вигідних Росії та невигідних для України цілей).

Будь-яка держава чи державне утворення, що прагне розвиватися, має тенденцію до зміцнення свого суверенітету через упорядкування власного інформаційного простору, тобто наповнення наявних на своїй території комунікативних каналів інформацією, що забезпечить лояльність громадян до чинного законодавства та існуючої політичної системи і збереження таким чином своєї продуктивності, а отже зміцнення своєї внутрішньої безпеки. Зовнішня безпека підтримується поширенням специфічної інформації через комунікативні канали, що покривають території за межами кордонів даної території, зокрема у точках чи на територіях наявних зовнішніх інтересів. Агресивний зовнішній вплив на цільний (продуктивний) інформаційний простір суверенної держави призво-

дить до утворення в цьому просторі відокремлених (позасистемних) зон, а отже до його розриву. Різносистемне подання інформації безпосередньо впливає на самоідентифікацію громадян. Графічно результати таких впливів можуть бути представлені так:

Інфографіка 3:
Цільний та розірваний інформаційний простір

У першому випадку (малюнок ліворуч) ми бачимо логічно упоряд-кований, цільний інформаційний простір, у другому (малюнок праворуч) розірваний, непродуктивний інформаційний простір, у якому різні групи людей не бачать поміж собою достатньо спільних рис, для успішного сторення спільного (матеріального чи нематеріального) продукту.

3. Оцінка ситуації. Наявні бар'єри сприйняття

Історичні передумови, слабкість української внутрішньої державної політики та активні дії РФ у цьому напрямку підтримані значними фінансовими потоками та активним використанням адміністративного ресурсу призвели до існування в Україні розірваного (на користь РФ) інформаційного простору, що характеризується такими ознаками як:

1. Нерозуміння значною частиною населення України (переважно старшим поколінням):

а) різниці між поняттями СРСР та Російська Федерація;

б) української історії у самостійному, незалежному українському вимірі;

в) поняття патріотизму, конституційних обов'язків громадянина, власної відповідальності за долю країни;

г) суті демократичної системи стосунків «влада-народ», взаємних прав і зобов'язань.

2. Толерування надмірної кількості символів неіснуючої держави – колишнього СРСР, які в зовнішньому візуальному просторі можуть переважати кількість видимих символів держави теперішньої.

3. Нехтування Конституцією з боку посадовців як вищих так і нижчих рангів, зокрема, в частині використання української (державної) мови на користь російської, що є державною мовою агресора.

4. Використання у політичній боротьбі між різними політичними силами гасел та програмних настанов, що несуть пряму загрозу конституційному ладу та цілісності держави, її суверенітету.

5. Домінування в інформаційному просторі України відверто ворожих мас-медіа, які під гаслами «свободи слова» пропагують, провокують та підтримують деструктивні процеси, що загрожують суверенітету держави. Слабкість законодавства в частині захисту українського суспільства від ворожої пропаганди та її наслідків.

6. Брак у всіх ешелонах влади патріотично налаштованих і добре підготовлених фахівців. Нехтування з боку посадовців елементарними нормами етики.

7. Відсутність у державі курсу на формування єдиної політичної нації та єдиних національних цінностей, нехтування питаннями культури. Прийняття впроваджених зовні настанов щодо «багатонаціональності» України. Співіснування в загальноукраїнському дискурсі патріотичних гасел та навішених українцям спочатку радянською системою, а потім кремлівською пропагандою ярликів з відверто негативним змістом.

8. Стирання межі між поняттями «регіональний» та «антиукраїнський».

9. Видима наявність у суспільстві (зокрема у вищих ешелонах влади) тенденцій до співпраці з агресором заради власного збагачення навіть у випадку прямої шкоди загальнонаціональним інтересам.

Така ситуація в умовах відсутності суспільної домовленості (зокрема серед політичних та фінансових еліт) чи нерішучості державних органів призводить до зневіри населення країни у патріотизмі та елементарній послідовності політичної влади і провокує (консервує) існування в межах єдиної країни груп громадян з неадекватною самоідентифікацією.

Сьогодні, спілкуючись з населенням однієї області можна виявити ціле розмаїття груп громадян, котрі бачать себе як:

1. Українці – ті, хто беззастережно вважає себе громадянином України і готовий обстоювати та захищати конституційний лад.

2. Українці етнічні – ті, хто з підозрою ставиться до співгромадян неукраїнського походження.

3. Українці російськомовні – ті, хто готовий обстоювати та захищати Україну, але з тих чи інших причин не спілкується українською мовою чи не приймає українську культуру.

4. Громадяни СРСР – ті, хто не прийняв Україну і живе спогадами з радянських часів.

5. Росіяни – ті, хто не прийняв Україну і мріє «померти в Росії».

6. «Громадяни світу» – ті, хто не прийняв Україну, але сприймає її толерантно або ж не виявляє своєї справжньої, неприхильної до України, позиції.

7. «Потенційні емігранти» – ті, хто хоче покинути Україну, але ще не визначився заради чого, або не має фінансової можливості.

8. Громадяни інших держав – ті, хто з огляду на інше етнічне походження вже подбав про набуття подвійного громадянства.

Звісно, цей перелік груп не є вичерпним і для його аналізу потрібно значно більше часу, але він чудово ілюструє наслідки відсутності (чи майже відсутності) єдиної державо- та націєтворчої програми. Групи 4-8 з наведеного переліку є чудовим матеріалом для цілеспрямованої роботи ворожих спеціальних стуктур зі знищення чи принаймні послаблення України як конкурента на партнерському чи міжнародному рівні.

Якщо перейти до аналізу теперішньої ситуації безпосередньо на територіях Донецької та Луганської областей, прилеглих до зони бойових дій (сьогодні – зона АТО), то за результатами оцінки візуальної інформації та спілкування з журналістами, представниками влади і населенням різних населених пунктів під час офіційних зустрічей та у побутових ситуаціях (Краматорськ, Слов'янськ, Артемівськ, Сіверодонецьк, Рубіжне, Лисичанськ, Новоайдар, Трьохізбенка, Лобачеве, Лопаскіне, Крем'яна) можемо говорити, що самоідентифікація та політичні погляди населення сьогодні формуються під впливом таких факторів:

1. Тривале консервування території Донецької та Луганської областей як колишніх територій СРСР з підтримкою та популяризацією радянських символів, акцентування тем «шахтарського краю», «трудової слави», «окремішності Донбасу», «прямих контактів Донбасу з Росією» при замовчуванні та відтіненні тем голодомору, колонізації Слобожанщини запорозькими козаками, діяльності ОУН-УПА на територіях Донбасу тощо.

2. Придушення у 90-ті роки на цих територіях малого бізнесу, залежність населення від крупних промислових підприємств та їхніх власників.

3. Значний рівень криміналізації регіону.

4. Прямий вплив на регіон у недавньому минулому Московської влади, візити до Сіверодонецька мера Москви Лужкова (свого часу навчався у Сіверодонецьку), заїзди «донских козаків» з яскравими святкуваннями (Трьохізбенка), стимулювання з російського боку антиукраїнських та сепаратистських настроїв. Псевдонаукові програми підтримувані з боку РФ, зокрема у галузі археології, спрямовані на впровадження та доведення тези щодо окремої раси жителів Донбасу. Інші аналогічні «місцеві» проекти.

5. Тривале домінування у місцевих органах влади політичних партій, діяльність яких носила відверто антиукраїнський та антидержавний характер (КПУ, ПР) і які в політичному полі України виразно виступали як представники інтересів РФ. Попередній тривалий силовий вплив антиукраїнських сил на місцеве патріотично налаштоване населення (пресинг, залякування тощо).

6. Географічне положення регіону зі значною протяжністю спільного з РФ українського державного кордону.

7. Переважна традиційна україномовність регіону при значній зрусифікованості міст. Послідовна русифікація упродовж всіх років незалежності України, штучно обмежені надходження україномовних книг в окремі населені пункти. І т.ін.

8. Наявність у значної кількості місцевих жителів родичів серед теперішніх терористичних збройних формувань.

9. Близькість та реальність бойових дій. Реальне відчуття війни. Втрати серед родичів та близьких людей, часто випадкові або й безглузді. Матеріальні втрати внаслідок бойових дій, порушений життєвий ритм та звичаї, погіршення умов життя.

10. Безпосередні контакти населення з озброєними і не

завжди ласкаво налаштованими військовими обох сторін конфлікту. Корупційні та «контрабандні» скандали, пов'язані з представниками влади (з обох боків).

11. Значна присутність російських ЗМІ при значній відсутності українських.

12. Наявність значної кількості українських патріотів, які пройшли серйозні випробування і потребують підтримки центральної влади (Києва).

Всі ці фактори значною мірою вплинули на формування у місцевих жителів з одного боку готовності до відкритих конфліктів при відсутності належного зустрічного опору, з іншого надзвичайно конформної поведінки перед лицем сильної влади. Характерним є вислів молодого держслужбовця з Рубіжного: «конфлікт стався бо люди вважають, що Радянський Союз був сильною країною, а Україна слабка».

Розмаїтість думок і позицій спостерігається у висловах на кшталт: «я хочу жити в СРСР» (безробітний, Краматорськ), «так, я українка і розмовляю українською, але ми любимо Росію і хочемо жити разом» (медсестра, 15 років сидить удома при чоловікові, їздить до Києва навідувати дочку, телевізор не дивиться, радіо не слухає, Крем'яна), «вони мою хату забрали, я їх...» (боєць підрозділу МВС, Сіверодонецьк), «та хто вам таку дурницю сказав, що у нас досі не було української книги' » (директор бібліотеки у Сіверодонецьку), «ой, нарешті почали видавати українські книжки» – «та їх давно видають, ти на роки видання поглянь. Просто до нас не довозили» (діалог у бібліотеці Слов'янська), «ну погодься, що ми все-таки різні» (механік, мешканець Боровского), «та все ми розуміємо. І українську мову теж. То все дурниці» (неофіційна розмова на зустрічі з місцевим населенням, Лобачеве), «та що вони розказують, я народився по той бік кордону на території Росії, там, коли я був малим всі українською розмовляли. І на кий мені треба, щоб вони мене тепер тут захищали» (мешканець села Лопаскіне).

На наступній сторінці наводимо таблицю бар'єрів сприйняття, щоб зрозуміти, що саме може завадити провести конструктивний діалог на зборах місцевої громади, на нараді, під час публічного виступу чи у приватній розмові (Інфографіка 4).

Отже **маємо три категорії проблем, які потрібно вирішити до початку спілкування, а не тоді, коли вже розмова зайшла у глухий кут**. Якщо розглядати наведену таблицю

Інфографіка 4. Бар'єри сприйняття.

знизу, то найперше комунікатор має подбати про відповідність свого зовнішнього вигляду прийнятій ролі та задекларованого соціального статусу це справа особиста, як і вміння знаходити спільну мову на загальнолюдському, позафаховому та позаполітичному рівні, а також здатність не потрапляти до комунікативних пасток та не реагувати на провокації (довільні чи мимовільні). *Інтерес аудиторії* можна викликати оперативно, за досить короткий час, залежно від суті розмови та компетентності чи компетенцій комунікатора. *Переконання* – бар'єр найскладніший, але його також можна

долати. Тут важливі послідовність комунікатора (яким у цій нашій ситуації скоріше виступатиме держава), комплексність підходу і тривалий час, що в разі глибоких засадничих переконань може вимірюватися роками. У цьому випадку в першу чергу розглядатимуться такі компоненти як **(1)** цільова аудиторія або об'єкт, **(2)** мета комунікації, **(3)** суть переконань, **(4)** глибина переконань, **(5)** контекст, **(6)** особа комунікатора або команда комунікаторів, **(7)** технології спілкування.

4. Очікування населення та адекватні відповіді влади.

Для адекватної побудови комунікації у стосунках офіційної влади (представників державної влади) з громадянами (місцевим населенням) додатково розглянемо схему, що відображає страхи/очікування громадян у порядку їх важливості з суб'єктивної точки зору середньостатистичної особи:

БЕЗПЕКА – ЛЮБОВ – ДОСТАТОК

Отже, найпершою потребою людини ми бачимо питання її безпеки, потім увагу та любов до неї і лише на третому місці її матеріальне забезпечення. Це не означає, що третім пунктом слід нехтувати, бо він є надзвичайно важливим у питаннях взаємної довіри, але успішність будь-якої управлінської схеми значною мірою залежатиме від виконання двох перших позицій. Увага до питання безпеки людей та до них самих є основою налагодження контакту і лише на цій основі можна вибудовувати стрункy та послідовну систему інформаційної роботи.

Але безпеку може надати тільки сильний партнер. Саме тому **держава має підходити до налагодження систем внутрісуспільної комунікації вимогливо і принципово, звертаючи особливу увагу на речі засадничі, пов'язані з рівнем безпеки загальнонаціональної**. Це стосується питання поваги до державних символів, розуміння суті громадянства та обов'язків громадянина, взаємний патріотизм (як основа чесного виконання взаємних зобов'язань у стосунах влада-громада), пріоритет національних інтересів перед інтересами сусідніх держав та міжнародних спільнот. Не меншою мірою це стосується і застосування державної мови – як ознаки стабільної держави та виразного ідентифікатора співгромадян, в першу чергу високопосадовцями, але в короткий період дер-

жавна мова має увійти у всі найдальші коридори державної влади та у сферу ЗМІ. Щоб остаточно закрити «мовне питання» окремо підкреслимо, що **слухачами сприймається не мова спілкування комунікатора, як це часто сьогодні нав'язується, а смислове наповненя його розмови та манера спілкуватися**. Мова, українська чи російська, скоріше сприйматиметься як одяг, зачіска, постава, вираз обличчя та інші зовнішні характеристики комунікатора, які складають перше враження і визначають напрямки та термінологію подальшої розмови. Ввічливе звертання, інтерес до співрозмовника, позитивна заангажованість завжди матимуть такий самий позитивний резонанс вже за дві-три хвилини розмови.

Передумовою успішної інформаційної роботи стане і виконання другого, за значимістю, очікування громади – тут, скоріше йдеться про належне виконання державою своїх господарських функцій, що полягають у реалізації економічної та соціальної політики. Успішні соціальні проекти, увага до кожного – основа глибокої довіри. На цій основі можна створювати той інформаційний матеріал, який покладе початок формуванню єдиного, стійкого до зовнішніх впливів інформаційного простору.

Тут **важливим інструментом має стати українська книга, що як носій сталої, системної інформації, дасть основу для ефективного функціонування, а також забезпечить змістовне наповнення україномовних періодичних видань, програм радіо та телебачення, підніме на належний рівень мову інтернет-спілкування, діловодства та реклами тощо**. При цьому, варто пам'ятати, що успішна інформаційна робота в зоні АТО залежить від вирішення ключових питань у столиці, зокрема у виробленні ефективної культурної політики та забезпечення належної присутності України у всіх комунікативних каналах на власній території. На наступній сторінці наводимо основні комунікативні канали, що здійснюють прямий чи опосередкований вплив на свідомість громадян і суспільства загалом (Інфографіка 5).

Зміст та якість наповнення цих комунікативних каналів і визначатимуть основні характеристики національного інформаційного простору.

В підсумку наведемо ключові питання, які мають бути вирішені при організації інформаційної роботи на теперішньому етапі:

Інфографіка 5. Комунікативні канали.

1. Кадрова робота на рівні представників влади. Моральність, відкритість та комунікабельність представників держави закладуть хорошу основу для взаємної довіри.

2. Визначення та підготовка ключових комунікаторів з працівників державного апарату, керівників, журналістів, представників культури тощо.

3. Підготовка чітких і прозорих відповідей з боку держави на ключові, проблемні питання, які турбують населення в історичних, філософських, подієвих аспектах і які стали чи є основою конфлікту чи непорозуміння.

4. Облаштування зовнішнього простору – звільнення простору від чужої, тим більше ворожої символіки. Встановлення у належних місцях державної символіки України.

5. Максимально можливе впровадження української мови у державних службах, закладах освіти, в мові ЗМІ, медіа та рекламі. Послідовне вживання української мови першими ке-

рівниками в регіоні. Позитивне і уважне ставлення до російськомовних громадян. Терпляча, ненав'язлива роз'яснювальна робота.

6. Забезпечення покриття національної території національними ЗМІ.

7. Увага до методів та стилю роботи правоохоронних органів. Робота над помилками.

8. Відстеження негативних тенденцій в інформаційному полі, належні корективи.

9. Організація протидії ворожій пропаганді не за принципом «удар-відповідь», а за принципом «попередження/унеможливлення удару за рахунок системної організації власного інформаційного простору». Послідовня робота з «переконаннями», як бар'єром сприйняття через одночасне комплексне застосування основних заходів:

(1) захист та одночасна вимога дотримання порядку,

(2) забезпечення соціальних потреб,

(3) увага,

Інфографіка 6: Сфери обов'язкового застосування української мови на національній території.

Сергій ОСНАЧ

МОВНА СКЛАДОВА ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

Вступ

З початком російської збройної агресії та окупації українських територій стало очевидно, що сусідня Росія це ворог України, а не дружня країна-партнер, як багато хто вважав раніше. Цей ворог не з'явився раптом нізвідки, а роками системно працював проти України: ставив на ключові посади в Україні своїх агентів впливу, підривав українську економіку, розвалював військо, підпорядковував собі український бізнес та інформаційні канали, сіяв серед українців розбрат. Особливих зусиль Росія доклала до інспірації в Україні «мовного конфлікту», яким дуже ефективно скористалася.

Українцям вдалося змобілізуватися й зупинити ворога, метою якого було і є в той чи інший спосіб повністю підкорити Україну. Але чимало наших громадян під впливом ворожої пропаганди стали на бік агресора, підтримують або виправдовують його – це переконливо продемонструвало нам визначну роль інформаційної політики у питанні національної безпеки. Та на жаль, ключовий напрям російської інформаційної експансії – мовний – досі залишається без належної відповіді з українського боку.

Для експертів вплив мови на безпеку держави давно є аксіомою. Та через невігластво чи шкідництво деяких представників української влади, а також через необізнаність українських громадян, мовним фактором безпеки в Україні нехтують впродовж усіх років Незалежності. А внаслідок тиску та спекуляцій Росії, тема мови взагалі перетворилася в нашій країні ледь не на табуйовану. В українському політикумі бояться її чіпати, щоб, мовляв, не дати зайвого інформаційного приводу агресорові та не спровокувати збурення в суспільстві. Але таким чином в Україні консервується те становище, яке Росія вміло використовувала й продовжує використовувати проти України. Тому, замість уникати мовного питання, українській владі та громадянам пора нарешті звернутися до наукових знань і усвідомити роль мови як фактора національної безпеки, позбутися

хибних стереотипів і комплексів щодо мови, які наш ворог накидає нам і використовує проти нас, та сформувати справедливі засади мовної політики, що відповідали б інтересам України.

Інформація — зброя

Характерною рисою сучасної гібридної війни Росії проти України є надпотужний інформаційний вплив на населення з метою сформувати вигідну Росії громадську думку та використати ошуканих пропагандою людей на свою користь. Ресурси та кошти, які Росія спрямовує на це, промовисто свідчать про важливість інформаційного напряму. Об'єктами російського інформаційного впливу є і населення самої Росії, і світова спільнота. Але головний інформаційний фронт розгорнуто в Україні, підкоривши яку, Росія прагне відновити свою імперську могутність.

Як і на фронті звичайному, на інформаційному фронті теж є свої жертви. Вплив російської інформаційної агресії є різноплановим і вимірюється числом таких жертв та рівнем їхнього ураження. Затуманених пропагандою українських громадян агресор використовує як «ополченців», як «живий щит», як масовку для проросійських парадів і демонстрацій, як дешеву робочу силу. Крім того, на неокупованій території такі люди є базою для збурення протестів і дестабілізації ситуації, а також можуть бути завербовані як агенти чи диверсанти. Загалом, маніпулюючи суспільними настроями в Україні, агресор створює ілюзію, начебто ніякої агресії немає. У Криму, мовляв, Росія була змушена стати на захист мирного російськомовного населення, якому загрожував ледь не геноцид із боку «українських фашистів» і яке саме покликало Росію на допомогу та легітимізувало анексію на референдумі. А на Донбасі, мовляв, узагалі нема російських військ — там іде громадянська війна, яку «київська хунта» розв'язала зі своїм народом, щоб поневолити, пограбувати й дискримінувати передусім російськомовних громадян України.

Ефективність російської пропаганди на українській території впливає на її ефективність і всередині самої Росії, і по всьому світу. Оскільки чимало українських громадян справді повірили у вигадану загрозу «українського фашизму» й бачать у Росії порятунок, це безперечно збільшує серед громадян РФ число прихильників політики Кремля щодо України та число охочих їхати в Україну захищати російськомовне населення. Звісно,

так званий захист російськомовного населення – не єдина і не головна причина, яка мотивує росіян їхати воювати на українську землю. Багато хто з них бажає відновити російську імперію, її уявну велич, або просто хоче заробити чи збагатитися грабунком. Та якби деякі громадяни України менше вірили російській пропаганді, то й росіяни були б менше впевнені у своїй правоті, навіть попри свої імперські амбіції і попри тотальну дезінформацію населення в Росії та його схильність довіряти телевізору.

Однак, чимало мешканців окупованих українських територій воліють не помічати на своїх вулицях російських загарбників, зокрема з Якутії, Бурятії, Чечні. Зате щиро вірять у вигадані злочини «українських карателів», а також у те, що на боці України воюють американці, навіть афроамериканці. Почасти це можна пояснити браком об'єктивних джерел інформації на окупованій території. Але російським ЗМІ довіряє й певна частина мешканців неокупованих українських територій, де доступ до об'єктивної інформації є. Такі люди щиро вірять, що до влади в Україні прийшли «фашисти», які хочуть запродати її Заходу та от-от почнуть утискати російськомовне населення. Маємо дивний феномен: деякі громадяни України підтверджують повідомлення російських ЗМІ про злочини «українських карателів» – не тому що бачили їх на власні очі, а тому що мають довіру саме до російських і проросійських ЗМІ. Звісно, погляди деяких проросійськи настроєних громадян можуть бути й поміркованіші, але однаково ґрунтуються не на фактах, а насамперед на симпатії та довірі до Росії (та, відповідно, на антипатії й недовірі до України). І ця симпатія та довіра конвертується російською пропагандою в нових добровольців з Росії, готових воювати проти України.

Натомість у західного обивателя проросійські настрої певної частини українського населення можуть викликати сумніви, чи варто його країні ставати на бік України. Не знаючи нашої історії, він може припустити, що деякі регіони України є історично ближчими до Росії за мовою та культурою, а в Україні таки утискають російськомовних, бо інакше не було б ніякого конфлікту і сепаратизму. Західний обиватель може сприймати конфлікт в Україні як щось далеке, незрозуміле й не надто значуще – як ми сприймаємо, приміром, конфлікт десь на Близькому Сході чи в Африці. Людині, яка не стежить за конфліктом спеціально, досить важко розібратися, на чиєму боці правда.

Тимчасом Росія за допомогою ЗМІ та своїх агентів впливу переконує світ, що Україна сама винна у конфлікті, порушує права російськомовних, намагається їх ізолювати від Росії та насильно затягти в Європу. І якщо в Україні така антиукраїнська риторика більшість громадян обурює, то західного обивателя – не конче, бо ж її меседжі спрямовані не проти його країни. Під впливом російської пропаганди він може схилитися до думки, що певним регіонам України варто надати право і можливість відокремитися. І що уряду його спокійної заможної країни ні в якому разі не слід устрявати в російсько-український конфлікт та підтримувати санкції проти Росії, жертвуючи добробутом і наражаючись на небезпеку. При цьому симпатії частини українців до Росії, а також їхня мовна спільність з Росією є вирішальним аргументом.

На щастя, такі настрої на Заході не домінують. Та оскільки уряди західних країн намагаються протидіяти російській пропаганді й про це говориться публічно, то її вплив, вочевидь, є вельми помітним. Цей вплив звужує вікно можливостей для Заходу — бо хоч представники влади там поінформовані краще за пересічних громадян, та однаково мусять зважати на думку виборця. Таким чином, мовний поділ українців та проросійські настрої частини українського населення конвертуються у зменшення підтримки України з боку Заходу.

Не секрет, що інформаційні методи війни не є новітнім винаходом. Деморалізація армії та цивільного населення супротивника, розпалювання конфліктів, сіяння паніки, формування й підтримка капітулянтських настроїв та зрадництва у його середовищі — усе це здавна використовувалося у війнах, і не лише під час збройної фази війни, а й на етапі її підготування чи взагалі замість неї. Китайський військовий стратег Сунь Цзи казав: *«Той, хто досяг успіхів у військовій справі, підкоряє чужі армії, не вступаючи в битву, захоплює чужі міста без облоги й руйнує чужі держави без тривалого збройного протистояння»*.

Маємо визнати, Росія так легко анексувала український Крим саме завдяки інформаційній кампанії, поле для якої ретельно готувалося заздалегідь. Проросійські настрої місцевих «еліт», значної частини місцевих українських вояків та населення відіграли вирішальну роль у цій анексії. Авжеж, вона є ганебною та, ймовірно, стратегічно програшною для Росії, але з тактичного погляду — цілком вдала. Схожу тактику застосовано й на сході України. І хоч кримський сценарій там не вда-

лося повторити, однак проросійські настрої неабияк посприяли розв'язанню війни на Донбасі та окупації його частини. Головнокомандувач об'єднаних Збройних сил НАТО в Європі Ф. Брідлав охарактеризував російську інформаційну кампанію проти України як *«найбільш дивовижний інформаційний бліцкриг, який ми коли-небудь бачили в історії інформаційних воєн»*.

За допомогою інформаційного впливу, Росії вдалося поєднати в Україні, здавалося б, непоєднуване — накинути певній частині українських громадян абсолютно чужі цінності та ідеали «російського світу». Це поєднання (яке, до речі, теж можна назвати гібридом) є ще однією особливістю цієї гібридної війни. Примусове виховання або перевиховання представників одного народу в культурних традиціях і координатах іншого, ворожого, народу та подальше використання таких людей проти свого народу не є унікальною практикою. Українцям відомий, наприклад, феномен яничарів. Але на яничарів Османська імперія перетворювала полонених християн або дітей з підкорених народів. А в цій війні Росія виховала своїх «яничарів» прямо на території незалежної України. Розуміння інструментів та методів, застосованих для цього Росією, є надзвичайно важливим, бо тільки знаючи їх ми зможемо їм протистояти, а не наступати далі на ті самі граблі.

То яких же помилок припустилася Україна? Чому наразилася на збройну агресію з боку сусіда? Чому деякі українці надають перевагу російським ЗМІ, а не українським? Чому не вірять своїм очам, а повірили й продовжують вірити російській пропаганді, попри її очевидну брехливість та абсурдність? Чому інші українці не піддаються впливу російської пропаганди, хоч і перебувають у тому самому інформаційному середовищі? Чому в деяких регіонах України довіра до російської пропаганди є більшою, ніж в інших? На які соціальні групи російська пропаганда має найбільший вплив? Які меседжі російської пропаганди є найефективнішими? Що ми маємо робити, щоб уберегти решту України від окупації та згодом повернути втрачені території? На всі ці питання Україні треба знайти відповідь, щоб протидіяти російській інформаційній агресії та мінімізувати її негативний вплив. Ми маємо дуже ретельно проаналізувати ситуацію, що склалася, виявити свої вразливі місця та виправити свої помилки, які до цієї вразливості призвели. Ключ до розуміння цього – мовний фактор.

Мова та національна безпека зв'язок очевидний!

У лютому 2015 року Київський міжнародний інститут соціології дослідив, які верстви українського суспільства найбільш вразливі до впливу російської пропаганди. Щоб кількісно оцінити цю вразливість, вчені інституту запровадили індекс результативності російської пропаганди (РРП), який має відповідати рівню згоди респондента з основними її тезами, а саме: *майдан організували американці разом із націоналістами — в результаті майдану до влади прийшли націоналісти, які загрожують російськомовному населенню України — Крим і схід України були в небезпеці — Крим вдалося захистити, включивши його до складу Росії, а схід повстав і хоче незалежності та гарантій безпеки — націоналісти, що незаконно прийшли до влади, почали війну зі своїм народом.*

Опитування проводилося на всій території України включно з окупованими територіями Донбасу, але за винятком Криму. Результати дослідження виявилися досить цікавими (див. Діаг. 1). Якщо середній індекс РРП по Україні 26 одиниць, то для україномовних цей індекс дорівнює лише 15 одиницям, натомість для російськомовних 38 одиницям.

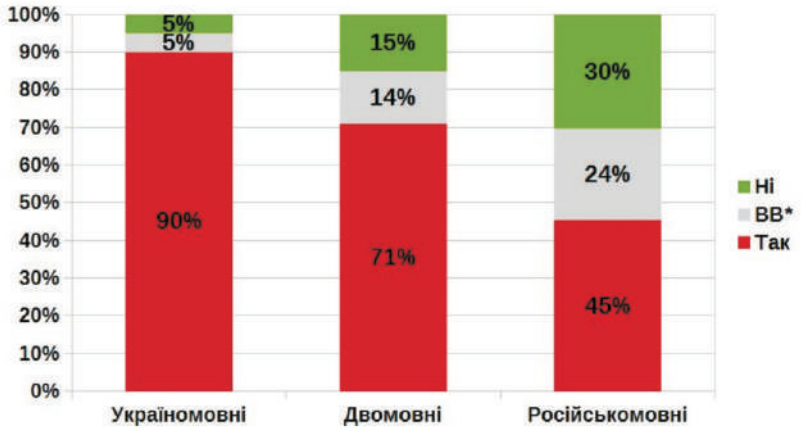
Діаграма 1. Індекс результативності російської пропаганди залежно від мови, якою відповідав респондент

Отже, рівень довіри україномовних громадян до російської пропаганди значно менший за середній, а російськомовних – значно більший за середній. Загалом, російськомовні вразливіші до впливу російської пропаганди у 2,5 рази за україномовних. Можна припустити, що україномовні громадяни довіряють російській пропаганді значно менше за російськомовних, бо в україномовних немає жодних підстав сприймати її як «рідну». Цей факт пояснює, чому серед україномовних практично нема сепаратистів.

Не менш показовими є дослідження Соціологічної групи «Рейтинг», проведені у серпні та листопаді 2014 року. Ставлення українських громадян до Незалежності України та до визнання Голодомору 1932-1933 років геноцидом принципово відрізняється залежно від мови респондента (див. Діаг. 2, 3).

Діаграма 2. Чи підтримали б Ви проголошення Незалежності України сьогодні–

*Тут і далі: ВВ важко відповісти.

Серед україномовних рівень підтримки Незалежності України – найвищий. Тимчасом російськомовні громадяни – чи не єдина соціальна група, в якій рівень підтримки Незалежності суттєво менший за 50%. Зауважмо, що опитування проводилося, коли на сході України йшли активні бойові дії й коли рівень патріотизму населення, здавалося б, мав би зашка-

лювати.

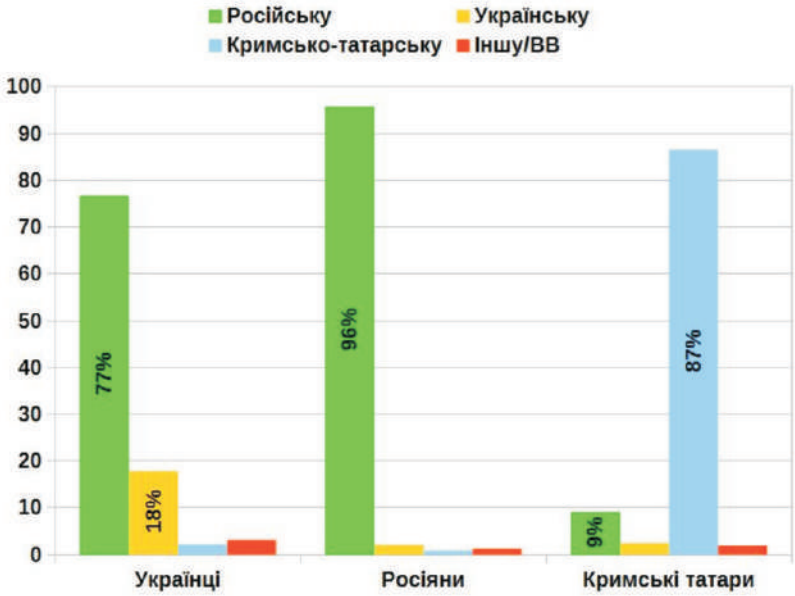
Діаграма 3. Чи погоджуєтесь Ви з тим, що Голодомор 1932-33 років був геноцидом Українського народу–

Також російськомовні громадяни – це чи не єдина соціальна група, в якій більше ніж половина не вважає Голодомор 1932-1933 років геноцидом українського народу. Мова та історична пам'ять – дві взаємопов'язані складові ідентичності. Якщо ідентичність народу розмита, є ризик хибного ототожнення себе з іншим народом. Це рано чи пізно призводить до спалахів сепаратизму всередині країни та зазіхань ззовні.

Окремо слід звернути увагу на показники двомовних громадян та громадян, що говорять суржиком. З діаграм 1-3 очевидно, що такі громадяни, втрачаючи мову, дрейфують у бік зменшення патріотизму. Як відомо, росіяни в Україні рідко бувають двомовними чи говорять суржиком. Отже, ці двомовні та суржикомовні – переважно етнічні українці (так само, як і суто україномовні). Виходить, не національність, а мова є більш вичерпною ознакою патріотизму. Тому мовна стійкість (здатність українця берегти рідну мову) є надзвичайно важливою якістю.

З погляду національної безпеки цікаво також з'ясувати, чому найпотужнішою та найорганізованішою силою, яка протистоїть російській окупації в Криму, є кримські татари? Адже українців там живе вдвічі більше? Щоб зрозуміти це – досить

подивитися на результати опитування щодо рідної мови жи-

телів Криму, яке провів Центр Разумкова восени 2008 року (див. Діаг. 4).

Діаграма 4. Яку мову Ви вважаєте рідною– (опитування в Криму)

На відміну від кримських українців, більшість кримських татар зберегли мову та, відповідно, ідентичність. Тож знову можна зробити висновок про важливість мовної стійкості. Вона є запорукою життєздатності народу.

Як бачимо, між мовою, якою говорить українське населення, та державною безпекою є чітка зрозуміла кореляція. Якщо ж комусь ці дані здадуться неймовірними, він може порівняти карту окупованих українських територій з картою поширення в Україні української та російської мови, і переконається, що окуповані Росією українські території майже збігаються із територіями, на яких найбільше поширена російська мова.

Це й не дивно. Для агресора російськомовність місцевих

мешканців – чудовий привід вважати їх своїми співвітчизниками, а загарбану землю – своєю. До того ж, території, де рівень патріотизму є меншим, а приязність до агресора більшою, легше захопити й утримати.

З усього цього випливає цілком очевидний висновок: українська мова захищає Україну від російської агресії та окупації. А от російська мова – це як запрошення для російських загарбників.

Щоб глибше зрозуміти вплив мови на безпеку, розгляньмо механізми цього впливу та поміркуймо над деякими фактами.

Мовний фактор як привід та інструмент агресії

Як не крути, а нинішня російсько-українська війна розпочалася саме через мову. Це незаперечний факт. Саме мовний фактор Росія використала як головний привід до агресії – пояснивши її потребою захисту російськомовних громадян в Україні. Можна скільки завгодно заперечувати це й доводити, що Росія могла б вигадати будь-який інший привід, щоб анексувати Крим та розпочати війну на Донбасі, або й узагалі зробити це без приводу, але вона використала саме цей привід. Отже, він був для Росії найбільш зручним та ефективним.

Варто пригадати, що свого часу нацистська Німеччина обґрунтовувала аншлюс Австрії саме мовною й культурною спорідненістю німців та австрійців (фактично стверджувалося, що це «один народ»), а напад на Чехословаччину та окупацію Судетів – потребою захисту «німецькомовних співвітчизників». Це сталося ще до початку Другої світової війни, і світ це проковтнув, а подекуди навіть схвалив. При цьому в обох випадках було приведено у дію сценарії, надзвичайно подібні до тих, які Росія нині застосувала в Криму та на Донбасі. Зокрема, Німеччина вдалася до активної інформаційної кампанії, щоб залучити й використати населення територій, які хотіла загарбати, та щоб виправдати свої дії в очах світової спільноти.

У чехословацьких Судетах, де раніше не було помітних міжетнічних конфліктів, нацистська Німеччина спровокувала сепаратистський рух, який підтримало місцеве німецькомовне населення. Рух переріс у збройне протистояння. Німеччина фінансувала й озброювала судетських «ополченців», формувала на своїй території їхні загони. Чехословаччина йшла на значні поступки, зокрема у мовному питанні, але агресора це не спинило і пронімецьких настроїв судетців не змінило. Зрештою,

навіть територіальні поступки Чехословаччину не врятували й вона опинилася під контролем Німеччини. Сталося це з мовчазної згоди і навіть під тиском інших європейських країн.

В Австрію нацистська Німеччина ввела війська й привела до влади австрійських нацистів. Німецькомовні австрійці опору не чинили. На референдумі 99,73% австрійців проголосували за приєднання до Німеччини. Світова спільнота майже не заперечувала, а загалом поставилась до аншлюсу нейтрально чи навіть схвально.

Як бачимо, аргументи про «захист співвітчизників» та про «один народ», а також загроза ескалації вплинули на світову спільноту магічно: вона закрила очі на брутальне порушення Версальського і Сен-Жерменського договорів, які було укладено по Першій світовій війні та згідно з якими Німеччина визнавала незалежність Чехословаччини й не мала права об'єднуватися з Австрією.

Варто також зазначити, що німецька окупація Судетів руками самих судетців, коли Німеччина ніби лишалася осторонь, але «стояла за спинами співвітчизників», є типовою технологією гібридної війни. Хоча сам термін «гібридна війна» з'явився пізніше.

Головною підставою до анексії Криму та підтримки сепаратистів на Донбасі Росія оголосила захист російськомовного населення від міфічних «українських фашистів». Усю російську пропаганду побудовано на розпалюванні антиукраїнської істерії та залякуванні російськомовних громадян України вигаданими утисками й загрозами з боку україномовних.

Так званим захистом російськомовного населення Росія почала опікуватися з часу розпаду СРСР — тобто задовго до приходу Путіна до влади. Щойно в незалежних державах, які утворилися з колишніх радянських республік, почали формувати свою мовну політику, як одразу ж з Кремля посипалися гнівні заяви про буцімто порушення прав російськомовних. У такий спосіб недобита імперія окреслила території, які вважає сферою своїх інтересів і впливу. А начебто шляхетна мета захисту мовних прав колишніх співвітчизників, що з примхи долі опинилися за кордоном, була насамперед приводом нахабно втручатися в суверенні справи держав-сусідів, погрожувати їм та диктувати свою політику. Зауважмо, Росія заповзялася захищати не своїх громадян і навіть не етнічних росіян як носіїв російської мови та культури, а все російськомовне

населення, і не деінде, а саме на території колишнього Союзу. Таким чином, Росія проголосила об'єктами свого захисту мільйони людей, які цього не потребували, не просили, а часто-густо взагалі є російськомовними вимушено — внаслідок тривалої русифікації.

Згодом було актуалізовано концепцію «російського світу» та озвучено відому тезу про те, що російські інтереси всюди, де є російська мова. У 2005 році Путін у посланні Федеральним зборам РФ вкотре повторив давно окреслений привід до зазіхань і втручань у справи сусідніх незалежних держав: *«…Маємо визнати, що розпад Радянського Союзу став найбільшою геополітичною катастрофою століття. Для російського ж народу він став справжньою драмою. Десятки мільйонів наших співгромадян та співвітчизників опинилися за межами російської території»* (тут і далі підкреслення автора). А наприкінці 2006 року, оголошуючи наступний рік роком російської мови, Путін заявив: *«Російський світ може і має об'єднати всіх, кому дороге російське слово і російська культура, де б вони не жили, в Росії чи за її межами. Частіше вживайте це словосполучення — «російський світ»*. У 2007 році він створив фонд «Російський світ», головною метою якого проголошувалося збереження та поширення російської мови у світі. Активно пропагувати й накидати «російський світ» узялася Російська Православна Церква на чолі з Гундяєвим, а також її філії, зокрема УПЦ МП. Фактично, поширення «російського світу» є звичайною русифікацією, з тією заувагою, що під русифікацією слід розуміти не лише мовну, а мовно-культурно-світоглядну експансію.

Прагнучи «об'єднати всіх, кому дороге російське слово», в «російський світ», Росія за допомогою політтехнологій активно заходилася ділити громадян сусідніх країн на російськомовних і неросійськомовних та нацьковувати одних на других. Як завжди, в пригоді стало хрестоматійне «розділяй і володарюй» (лат. *divide et impera*) – універсальний імперський принцип підкорення держав і народів, що базується на підтримці суперечностей та розпалюванні ворожнечі між етносами, регіонами або елітами держави, яку прагнуть підкорити. Зауважмо, це — метод саме інформаційного впливу, адже силою посварити й розділити не можна, зате можна розбурхати конфлікт за допомогою брехні, підступу та маніпуляцій.

Серед інструментів російського впливу на Україну, поділ українців на україномовних і російськомовних Росії вдавало-

ся використовувати найбільш послідовно та ефективно. Під гаслами захисту російської мови до української влади потрапляли проросійські політичні сили. Лякаючи російськомовних громадян України вигаданими загрозами, Росія розпалювала в Україні україножобію та сепаратизм. Зрештою, саме ці вигадані загрози Росія використала як головну підставу до анексії Криму та підтримки сепаратистів на Донбасі.

Власне мовний поділ українців виник внаслідок брутальної русифікації протягом усього періоду перебування України як колонії у складі Російської імперії, а потім СРСР. Понад триста років нас активно намагалися асимілювати й перетравити в єдиний російський чи радянський народ. Частково це вдалося.

Досить часто російськомовні громадяни, які сформувалися в СРСР, надто ті, які стали російськомовними під впливом русифікації, щиро вірять у виняткове значення російської мови та культури для світу. Адже вони росли й виховувалися в умовах, де доступ до світового культурного надбання був обмежений, а національні культури інших народів СРСР могли існувати тільки як другорядні. Поруч із сотнями російських режисерів, акторів, музикантів, письменників, яких вони знають та шанують, ці люди не назвуть і кількох десятків діячів мистецтва з інших країн. Навіть ті неросійські фільми та книжки, які вони бачили та читали, були перекладені російською мовою. Така зацикленість на всьому російському – аномальна, особливо для людей, що не є росіянами. Вона могла сформуватися тільки у відповідному середовищі внаслідок насильницького інформаційного впливу на свідомість.

З розпадом Союзу русифікація не припинилася, а лише набула нової форми. Росія почала завалювати сусідні країни своїми переважно низькопробними фільмами, піснями, книжками й зачищати для них ринок за допомогою російських агентів впливу та корупційних схем. Як наслідок в Україні російська та російськомовна продукція вже багато років домінує в інформаційно-культурному просторі, особливо на телебаченні та радіо. Ситуація не змінилася навіть попри війну з Росією – це вкотре доводить, що наш інформаційно-культурний простір досі контролює Росія і проросійські сили. Молоді люди, які виросли в російськомовному середовищі, споживаючи російський продукт, не рідко стають такими самими жертвами русифікації, як і їхні батьки, яких русифікували в СРСР. Слід

зазначити, що окрім російської мови, виховані на російському продукті люди засвоюють також і відповідні цінності та моделі поведінки.

Маніпулювати такими громадянами не складно. Варто вкинути в інфопростір качку про загрозу російській мові та культурі або про загрозу «насильницької українізації», і вони одразу ж стають на захист російських цінностей, бороняться від впливу «нижчої» культури та кличуть Росію на допомогу. Фактично, жертви русифікації будь-який помітний вплив іншої культури схильні розглядати як небезпеку російській «надкультурі». Тому серед них досить легко спровокувати українофобію.

Говорячи про русифікацію, важливо зазначити, що її вплив не є вибірковим він поширюється й на самих росіян. Саме тому деякі росіяни часто не мають поваги до культур інших народів. Російський імперіалізм використовував русифікацію як інструмент, що допомагав йому самовідтворюватися. Фактично, він нерозривно пов'язаний з русифікацією. Якщо русифікацію припинити, зверхнє ставлення та фобія щодо інших народів з часом зникне.

Русифікація та інспірація мовного конфлікту – це ті маніпулятивні технології, які Росія роками застосовувала в начебто незалежній Україні, щоб підтримувати проросійські настрої, розпалювати українофобію та сепаратизм і змушувати Україну поступатися своїми інтересами. У Криму як найбільш російськомовному регіоні України технологія залякування українізацією виявилася найефективнішою. Хоч насправді помітної українізації там ніколи не було, це не заважало значній частині мешканців Криму відчувати перед нею ірраціональний жах. До прикладу, в 2009 році в Криму було лише 7 українських шкіл, лише 7,3% кримських учнів навчалися українською. При цьому, за даними Центру Разумкова, 75,2% мешканців Криму вважали, що піддаються насильницькій українізації. Стимулюючи українофобські настрої місцевого населення, Росії вдалося утримувати на території Криму свій флот. Це відіграло фатальну роль під час анексії Криму. Неймовірна брехня про «українських фашистів», які буцімто загрожують російськомовним в Україні, також відмінно спрацювала.

Насправді в Україні протягом усіх років Незалежності не припинялася русифікація. Особливо помітною вона була на сході та півдні України, де з 1992 по 2010 рік частка громадян, які в сім'ї використовують лише російську, зросла приблизно на 10%.

Русифікація незалежної України та роздмухування в ній мовного конфлікту були б неможливими, якби Росії не допомагали в цьому деякі українські політики, політичні партії та місцеві «еліти». Дехто з них відкрито або приховано працював на Москву, а дехто дбав лише про свої відсотки на виборах.

Статус російської мови ніколи не був для українців пріоритетним питанням і завжди поступався питанням економічним. Наприклад, у 2012 році це питання хвилювало лише 3,9% українців і посідало 31 місце за важливістю у списку з 33 питань. Однак, його актуалізація часто додавала політикам і партіям голосів на виборах. Два українських президенти — Кучма і Янукович — перемогли на виборах не в останню чергу завдяки обіцянкам підняти статус російської мови. Паразитуючи на мовному питанні, здобували підтримку регіонали та комуністи. Так російська п'ята колона пролазила у вищі ешелони української влади та утримувала контроль над зросійщеними регіонами України.

Промовистою ілюстрацією технологій розколу України за мовною ознакою є відомий плакат про три сорти України, який Партія регіонів поширювала ще 2004 року, щоб змобілізувати

свій електорат та спровокувати в нього «антипомаранчеву», а насправді антиукраїнську істерію.

На жаль, пересічний український виборець нічогісінько не знає про вплив мови на безпеку та добробут країни. До мови він ставиться переважно утилітарно – використовує ту, яку зручно. Однак, у російськомовних громадян така позиція часто межує з прихованою україножобією. Начебто нічого не маючи проти української мови, вони часто уникають учити її, говорити нею. А коли обставини змушують їх говорити українською, їх це гнітить і дратує. Вони щиро не розуміють, навіщо їм «незручна» українська, якщо вони звикли до іншої. Такі люди зазвичай теж є жертвами русифікації. Вони б радо підтримали підвищення статусу російської мови й тому голосують за тих, хто це обіцяє. Їх не турбує, що це може вбити українську мову та державу і що це було б зрадою тих, хто за цю мову та державу боровся і загинув. Зручність – понад усе.

Шкідництво Януковича, регіоналів і комуністів на користь Росії сьогодні очевидне всім порядним людям. Скоївши страшні злочини, він та чимало його поплічників втекли до Росії. А ті, які лишилися, майже не криються, що підтримують агресора. Але шкідництво цих кремлівських маріонеток у мовній сфері досі лишається очевидним не для всіх. Варто пригадати деякі факти:

у листопаді 2011 року ВР ухвалила відверто антиукраїнський закон сумновідомої О. Бондаренко про скасування квот на українську музику та зменшення квот на національний аудіовізуальний продукт;

у лютому 2012 року уряд ухвалив постанову, що заохочувала показувати в українських кінотеатрах фільми, дубльовані в Росії російською мовою (раніше дозволялося показувати тільки фільми, дубльовані в Україні українською);

у червні того ж року ВР ухвалила ганебний закон Колесніченка-Ківалова «Про засади державної мовної політики», який запровадив в Україні регіональні мови, суттєво розширивши права російської;

очолюване україножобом Табачником шкідництво в освітній сфері, зокрема три регіоналівські законопроекти про вищу освіту (які, на щастя, громадськості вдалося відбити) тощо.

Закон КК «Про засади державної мовної політики» досі продовжує шкодити Україні. Один з його авторів – україножоб

В. Колесніченко – зрадив Україну, відмовився від українського громадянства і тепер, як повідомляють ЗМІ, живе в окупованому Криму з російським паспортом.

Треба бути дуже наївною людиною, щоб не розуміти, що вся ця антиукраїнська діяльність координувалася з Кремля. Однак, попри всі кричущі факти, які свідчать про сплановане нищення української мови, від українських політиків і звичайних громадян трапляється чути, що мова не на часі, а дехто взагалі нишком сподівається, що антиукраїнський закон КК залишиться чинним. Така позиція викликана дивовижним невіглаством, яке ще можна пробачити звичайній людині, але ж не представникам влади...

Також в українському політикумі склалася недобра традиція жонглювати термінами *державна мова*, *офіційна*, *регіональна* тощо, подекуди протиставляти ці терміни, приховуючи за цим правдивий зміст. Але насправді поняття *офіційна мова* та *державна мова* – тотожні. У світі для цих понять є єдиний термін – *official language*. – Якщо мова є офіційною тільки у певному регіоні країни (*регіональна мова*) – це означає, що в цьому регіоні вона має рівні з державною права й відповідні функції. Мова, що має особливий або спеціальний статус, вочевидь також має більші права, ніж будь-яка інша недержавна (неофіційна) мова – цій мові делегуються певні права та функції державної мови, або такі функції, для яких державна мова не годиться. Тож не обманюймо ані себе, ані український народ – офіційний або регіональний статус російської мови означатиме запровадження в Україні (або в окремих її регіонах) другої державної мови. Якщо ж говорити про надання особливого або спеціального статусу російській мові, то доречно було б одразу пояснити українцям, які саме функції державної української мови і з якої причини переберe на себе російська мова, або для яких саме функцій не годиться українська мова, що їх виконуватиме російська'

Тимчасом Росія на окупованих територіях активно викорінює українську мову. І в Криму, і на Донбасі активно прибирають українські написи, а головне усувають українську мову з освіти, ліквідують україномовні школи. За українську мову там можуть ув'язнити, катувати і навіть убити. З усього цього добре видно, що Росія вбачає в українській мові величезну не-

безпеку. Туди, де поширена українська мова, російські загарбники й не рипнулися, а там, де її трішки роблять усе, щоб її не було зовсім.

Висновки

Доки Україна плекатиме двомовність, доти вона залишатиметься об'єктом російського впливу, зазіхань та агресії.

З огляду на все вищевикладене, Україна має докорінно переглянути свою мовну політику і розпочати активне поширення та популяризацію української мови по всій території України. Адже саме українська мова є запорукою безпеки України та самозбереження нації.

Спроби створення для російськомовних українців окремого російськомовного інформаційного простору, спеціальних російськомовних телеканалів, є вкрай хибними. Усі українські громадяни знають українську. Тож їх треба об'єднувати спільним україномовним інформаційним простором, а не роз'єднувати двомовним. Тільки спільний україномовний інформаційний простір допоможе вибудувати спільну українську ідентичність громадян. А для прибічників російських ЗМІ українські російськомовні ЗМІ однаково є і будуть вторинною підробкою.

Загалом, Україна не має боятись протестів певних верств, а сміливо впроваджувати українську мову в усі сфери життя. Якщо громадянам пояснити, що українізація потрібна для їхньої ж безпеки, для інформаційного захисту країни, то вони це сприймуть. А громадяни, нелояльні до української мови, ніколи не будуть лояльні й до самої України. Адже мова – це її суть.

З інтернет-ресурсів

Вадим КАРПЕНКО

ІНОЗЕМНІ МОВИ – ЧИ МОВИ СВІТУ–

В російсько-українському протистоянні мовне питання завжди було чи не найголовнішим полем інформаційних боїв. Москва надавала цьому аспекту умовно двосторонніх стосунків особливого значення, тоді як офіційний Київ традиційно нехтував мовною безпекою, вважаючи питання розкреслення кордонів та розподілу коштів і повноважень важливішими.

Досі складається враження, що високі державні мужі та менше чиновництво прогортують не читаючи ті сторінки історії, які несуть інформацію про чисельні заборони української мови, видозміни українського правопису убік наближення української мови до російської, знищення чи приховування московськими архівами історичних документів, що свідчать на користь глибоких літературних традицій та розмаїтості мовних жанрів української, створення нашій мові образу (іміджу) другорядної, «мужицької» ба навіть уперте прищеплення їй характеристик, що мають перетворити носія української на мізантропа, нелюда («фашиста») і взагалі людину, яка називатися людиною не має права. Хоча саме прийом негативізації образу української мови активно використовується обридливо-настирливими «сусідами» в цілях заперечення права українців на власну державу та окремішнє від «матушки-Росії» існування. На ці «потреби» витрачаються величезні кошти та залучаються неймовірні людські ресурси, з цією «meta–ru» (варіант: задля цієї «mechta-ru») створюються спеціалізовані відомства та організації, будуються фінансові схеми, застосовується неймовірна кількість маніпулятивних технологій від найвитонченіших до найгрубіших та найодіозніших.

Однією з таких комплексних технолологій глобального характеру, стало наполегливо-жорстке впровадження російської мови в усі сфери життя упокорених хитрими політичними викрутасами та періодичними кривавими розправами народів на тлі прямої заборони інших мов у межах московсько-кремлівського адміністративного впливу. Міф про «велику та могутню російську мову» на рівні підсвідомості мав довершити небажання «громадян Великої Росії» поважати інші мови світу, а отже і їхніх носіїв, громадян інших держав.

Зрозуміло, що такий стан речей закріплювався активною роботою з перекладу російською мовою всього, що могло сприяти підтриманню її «величі». Тексти, які б могли посіяти з цього приводу хоч якісь сумніви, або ігнорувалися або опрацьовувалися до «прийнятної форми», аж до включення вигідних для кремлівської влади тлумачень чи вигаданих кремлівською владою «фактів». Ця техніка «мовного фільтру» надавала прекрасні можливості масово формувати «громадян російського світу» навіть серед представників не російських народів, тим більше серед етнічних білорусів та українців, яким додатково нав'язувався міф про «три братні народи», що в свою чергу на тому ж таки підсвідомому рівні мав формувати у білорусів та українців переконання про те, що наші мови не є самодостатніми, що вони не мають власної історії, а являють собою лише перекручені варіанти «великої російської».

Заборона навіть думати про активний розвиток функціональності української закладалася у безліч мовних штампів на кшталт «хіба можна перекладати українською Пушкіна», «хіба можна перекладати українською Шекспіра». При цьому «носій штампу» часто-густо навіть не задумується, що не знаючи англійської чи французької він цитує та оцінює не твори Шекспіра чи Беранже, а російськомовні тексти – результат хай би і якісної роботи, але ж російського перекладача і про літературний стиль авторів з огляду на незнання мови оригіналу має досить непевне уявлення.

Приписування російській мові лексичних одиниць, фразеологічних висловів, оригінальних мовних засобів та цілих літературних творів (історія з трансформацією твору Френка Баума «Чарівник країни ОЗ» у «Чарівник смарагдового міста» Олександра Волкова скоріше норма ніж виключення) мало формувати на підконтрольних територіях стале уявлення про те, що «росіяни попереду всієї планети». Поняття «іноземні країни», «іноземні мови» за задумом «кремлівських менеджерів» мало формувати відчуття окремішності та протистояння між «російським світом» та «всім іноземним» – і розрахунок був вірним, адже звичка користуватися у побуті певною мовою змінюється важче ніж переконання у «істинності» тих чи інших ідей. Людина «присаджена» на мову просто не може легко перейти на іншу, отже за будь-яких умов вона тривалий час лишатиметься вразливою для політичних маніпуляцій на мовній основі. Саме цей фактор значною мірою сприяв успішності російських вій-

ськових операцій у Криму та на Донбасі на початку 2014 року. Тоді «російськомовність» була відкрито проголошена Кремлем підставою для військових вторгнень за принципом «Росія там, де живуть люди, які розмовляють російською». Те, що ця характеристика не може трактуватися як стала і переконлива (мову щоденного спілкування щвидко чи не дуже, але таки завжди можна змінити) авторів ідеї аж ніяк не засмучує. За їхнім задумом саме оригінальна логіка такого твердження має стати головним засобом пригнічення та подальшого знищення опонентів. Одночасно з інтервенцією в Україну Москва активізувала власні групи впливу у Франції, які висунули вимоги щодо визнання російської мови офіційною і на цій території. Тоді ж наче за дією чарівної палички виникли збурення на хвилі сепаратизму в Іспанії, Бельгії та Британії. Не вийшло' Що ж, 2015-го року почалося масове вторгнення арабських біженців у Європу, що загрожує розмити не тільки європейські мови та національні культури, але й основи здорового глузду. Кара за непослух'

Таким чином кремлівські мужі (справжні мужики!) продовжують уперту боротьбу «Російської держави» за визнання її супердержавою з виключними правами, такою собі ліцензією на порушення усіх можливих норм та законів. Щоправда бачення власної величі затуманюється комплексом неповноцінності що яскраво виявляється у хворобливій конкуренції зі Сполученими Штатами відомого континенту. Принципова різниця між цими світовими центрами впливу в тому, що один здійснює глобалізаційні процеси у своїх інтересах через новітні технології, розвиток науки та спорту, фінансові схеми та просування власних торгових брендів з відвертим демонструванням військової сили, а другий намагається збудувати власні глобалізаційні схеми на ідеях тоталітаризму з застосуванням підкупів, залякуванням світу своєю «військовою потугою» та системним порушенням міжнародних домовленостей. Американські «успіхи» оцінюються рівнем курсу долара, кількістю відкритих по світу нових «макдональдсів» та обсягами продажу кока-коли, а російські кількістю привласнених її політичними лідерами та їх близьким оточенням мільйонів, а також викуплених по світу земельних ділянок, маєтків та засобів масової інформації.

Спільні риси обох глобалізаційних центрів від яких намагаються більш-менш осібно триматися (1) країни Західної Євро-

пи, (2) Китай, (3) країни Близького Сходу та (4) країни Латинської Америки, полягають у мовній експансії, щоправда і тут спостерігаємо певну різницю підходів. Якщо англійська мова завойовує світ природним чином, унаслідок вже здійсненої експансії військової (на ранніх етапах розвитку сучасної світової спільноти), економічної, фінансової, політичної, культурної, науково-технічної, чому сприяє ще й наявність мовної вісі «США - Велика Британія», то Кремль, самотній у власних лінгвістичних турботах, намагається вирішити питання рівноваги в першу чергу через нав'язливе поширення у світі російської мови, як ознаки власної значущості. Звідки й бажання замінити світову літературу російськомовними текстами та впровадити російську мову як офіційну на всіх рівнях міжнародних стосунків. Через традиційну російську закомплексованість на власній меншовартості, це супроводжується агресивним неприйняттям інших мов, зокрема мов тих народів, які «московити» мріють бачити у межах їхнього «російського світу». Межі цього «російського світу» (в народі «русский мир») визначаються кордонами квазі-союзних (залежних) територій та межами поширення російської мови, а через неї й ідей російської окремішності, вищості незгрішимості. Такий необхідний для єднання нез'єднуваного образ зовнішнього ворога виявляється у традиційному протиставленні «ми – всі вони», де «ми» за задумом «кремлівських мудреців» означає російськомовні, отже прихильні до російського слова маси. Залишається наповнити це російське слово потрібним змістом, щоб уважні до нього слухачі автоматично почали виконувати потрібні московським маніпуляторам програми.

З цією метою протистояння «ми – всі вони» в результаті складної системи по суті своїй примітивних маніпуляцій примушує до бачення світу у двох площинах: «російська (рідна) мова – іноземні (чужі) мови». Мови підібраних Москвою під себе територій до цього протистояння не включаються, а заносяться до категорії «своїх, але незначущих мов», які можна просто ігнорувати і вважати «несправжніми» – адже за їхніми носіями немає політичної сили яка б примусила Кремль з нею рахуватися. До прикладу: у Радянській Україні 60-х років ХХ сторіччя шкільний підручник з української називався «Українська мова», а з російської «Родная речь». Таким чином бачимо два рівні кремлівської «війни за російську мову»:

(1) на внутріімперському рівні (на підконтрольних територіях): «рідна (російська) мова – інша (національна) мова»;

(2) на зовнішньому рівні, у стосунках з державами непідконтрольними: «російська – іноземні».

Відповідно російська (московська) експансія здійснюється у два основних етапи:

I. Боротьба за російську мову – метою є перетворити російську мову на потужну зброю, інструмент донесення потрібних ідей та зомбування потенційно схильних до цього первинно-російськомовних чи зросійщених у ході мовної війни мас.

II. Боротьба за території чи політичний та економічний вплив за допомогою російської мови (російськомовних груп населення в інших країнах, технологічно запрограмованих на певні, потрібні Кремлю, дії).

Саме тому московським очільникам украй важливо поширювати присутність російської мови у світі будь-якими способами: еміграційні потоки, вивчення російської у зарубіжних культурних центрах та навчальних закладах, поширення російської через міжнародне співробітництво та комерційні проекти наявність значної кількості російськомовних фахівців на інших територіях, присутність російськомовних ЗМІ, російських військових частин, просування у світі російськомовної літератури.

До слова, російську мову у світі почали вивчати тільки після другої світової війни. Наступна хвиля інтересу до неї виникла після польоту Юрія Гагаріна. Тому, якщо сьогодні говорити про якість перемоги РФ в інформаційній війні, то це лише спонукання Європи та США збільшити кількість російськомовних пропагандистських (контр-пропагандистських) теле- та радіопрограм, що мають бути спрямовані на просвітлення населення теперішньої московської держави. Насправді саме така діяльність гратиме на руку Кремлю, оскільки його опоненти поширять вивчення російської мови та збільшать кількість фахівців з російської мови у цілому світі власним коштом, отже не бажаючи того посилять масове проникнення прокремлівських ідей (а відповідно до «путінської» концепції захисту російськомовних і підстав для вторгнення) на власні території.

З огляду на своє географічне розташування Україна не тільки вимушена активно діяти у світовому просторі, але й має прекрасні можливості стати одним з провідних гравців у міжнародній політиці. Тут бачиться раціональним і потрібним звернути увагу на широкий спектр світових мов та розвиток влас-

ної національної перекладацької школи у найрізноманітніших мовних напрямках. Наявність потужного корпусу перекладачів, здатних забезпечити підтримання різносторонніх прямих міжнародних стосунків та активне навчання іноземних мов фахівців різноманітних галузей, наявність власних літературних перекладів різножанрової літератури з різних мов світу дозволить Україні швидко полишити зону інформаційної залежності Кремля, а стимулювання процесу вивчення української мови громадянами інших країн надасть додаткові можливості розвитку та зростання впливу на міжнародній арені.

Інфографіка:

1. Таким чином ми отримуємо інформацію про світ, або як працюють мовні фільтри:

Вадим КАРПЕНКО

УКРАЇНСЬКА МОВА – СИМВОЛ ДЕРЖАВНОСТІ, НАША ІДЕНТИФІКАЦІЯ ТА ФАКТОР БЕЗПЕКИ

Інтерв'ю для газети «Народна армія» (травень 5, 2017), записав Руслан ТКАЧУК.

– В нашому суспільстві ведеться дискусія з мовного питання. Однак зазвичай вона рідко доходить до глибинної суті та до справді вартісних речей. Механізми мовної маніпуляції настільки відпрацьовані, що країна влітає в цю дискусію з одного копняка. Цього разу такого копняка дав Олег Скрипка, заявивши таке: «Люди, які не можуть вивчити українську, мають низький IQ, таким ставлять діагноз «дебілізм»…»

– Я б не звертав увагу на етику висловлювання, тому що Скрипка – творча людина, і є поняття емоцій, які некоректно розглядати де-юре. Гадаю, що тут більше запитань до тих, хто спровокував таку реакцію співака. Перенесення акцентів із суті проблеми на форму її вираження це один з прийомів інформаційних маніпуляцій, доволі схожий на той, який можна назвати «если бы нас не заставляли». Тільки-но розпочинається відродження української мови, культури, традиції, одразу ж звучить ця фраза. У результаті процес гальмується, й штучне зросійщення продовжує «жить і побеждать». Також і в сегменті державного управління.

– Які першопричини цього явища?

– Передусім це пов'язано з небажанням людей вчити українську мову і навіть з відвертим несприйняттям її, а відповідно – й Української держави. В умовах особливого періоду в цьому немає бути жодних сумнівів, адже завдання противника – в будь-який спосіб ослабити нас, позбавити бажання відстоювати свої позиції, перетворити з суб'єкта на об'єкт міжнародних відношень. А коли багато хто в нашому суспільстві ще й допомагає агресору, то це зробити значно легше, дешевше. Схема інформаційної війни працює просто: демотивувати, деморалізувати та дискредитувати назовні. Саме то-

му в цьому контексті надзвичайно важливе поняття «інформаційний простір», а також те, наскільки ми його зміцнили та захистили. Нині це те ж саме, що захист території. Це завдання передбачає, по-перше, досягнення надійного інформаційного поширення простору в межах кордонів країни, по-друге – його наповнення чіткими та зрозумілими цілями, пріоритетами, цінностями, до яких схиляються громадяни цієї країни.

– *У чому небезпека незахищеності національного інформаційного простору?*

– Передусім у тому, що ворог створює та поширює контент, який підриватиме ідентифікацію громадян, що призводить, наприклад, до демотивування людей захищати свою країну. Іншими словами, «какая разница: Украина или Россия мы все едины». Оця брехня, що починається з ідеї єдності слов'янських народів, буцімто між нами немає різниці, зрештою і підсумовує: «І мова в нас одна»! Коли ми говоримо про протистояння України і Росії, це дуже важливо, тому що північний сусід постійно акцентує на цьому. Якщо не дати людям вийти з російськомовного інформаційного простору, це вже певна нейтралізація чи послаблення частини населення, зручне для країни-агресора. Цих людей можна зупинити, їх можна демотивувати до служби в українському війську, до волонтерської діяльності, до старанного виконання своїх посадових обов'язків. Отже, мова – це символ державності, наша ідентифікація та фактор безпеки.

– *Але ж чимало громадян України звикли розмовляти російською…*

– Ви маєте рацію: є така звичка. Як вона виникла, гадаю, пояснювати зайве. У СРСР, з якого ми всі вийшли, була тенденція до створення одномовної території. Потроху людей до цього привчали, починаючи саме з міст. Однак, попри століття (з урахуванням періоду Російської імперії) таких насильницьких зусиль, остаточно русифікувати українські міста та села не вдалося. Цей факт і підтверджує глибокий ґрунт української державотворчості. «Українська держава» завжди була в умах, люди завжди пам'ятали свою історію, «хто ми такі та звідки». Україна завжди тяжіла до незалежності. Зрештою це питання визначила Верховна Рада, коли була ухвалена Декларація про державний суверенітет України, яку згодом підтримала абсолютна більшість населення на всенародному референдумі. Водночас згадаймо новітні меседжі російських во-

ждів: «Україна – не держава!», «Українського народу немає!». А згодом вже й дуже потужне волання, що українці не готові гинути за свою територію! Причому слово «територія» тут вживається свідомо, адже для Росії Україна завжди була не державою, а тільки територією. Після 2014 року там багатьом доведеться потроху звикати до іншої реальності. Рішуча відсіч агресору та розбудова власної держави показали, що в нас є потенціал і ми тверді у своїх діях.

– *Однак повернімося до мовного питання. Погляньмо на проблему очима, скажімо, пересічного європейця. Яких висновків, на вашу думку, доходить він, коли приїжджає в Україну та чує не українську, а російську мову?*

– Гадаю, все просто: іноземець повернеться додому і розповість, що Україна – та ж Росія, що автоматично позбавить нас певного відсоточка міжнародної підтримки. Якщо дипломати все чудово розуміють, то звичайний турист буде керуватися власним сприйняттям. А такі нефахівці становлять основну масу виборчого електорату в будь-якій країні, і влада змушена орієнтуватися на їхню думку. Зараз ми готуємось прийняти Євробачення. До нас приїде чимало гостей, і якщо вони не побачать тут України, це логічно послабить наші позиції на міжнародному рівні. Якщо держава не хоче бути самостійною, хто ж підтримує слабкого' І коли зовнішні ознаки – пам'ятники Леніну, комуністичні назви міст та вулиць – і далі будуть у нас постійно на очах, зрозуміло, що вони робитимуть свою справу. Йдете по місту і не розумієте, в якій ви країні! Мені якось довелось побувати на екскурсії в Запоріжжі, то я так і не зрозумів зі слів гіда – це ще Російська імперія, Радянський Союз чи Росія. Про Україну, а тим більш про колиску запорозького козацтва – ані слова! Тобто елементи рутини, інерції в нас є. «Нічого страшного – з часом ситуація зміниться», – так ми можемо сказати про людину, яка ще не усвідомила того, що живе в Україні, але не у випадку, коли вона є державним службовцем. Громадянин на державній посаді несе пряму відповідальність за зміцнення держави, тож він має говорити українською мовою та бути патріотом. Позаяк інакше свідомо чи несвідомо працюватиме на послаблення країни. Ми про це говоримо, пишемо, однак це не виконується, ігнорується. І це небезпечно, втрачається легітимність держави, адже не виконуються закони, нормативні документи. Нині Олег Скрипка емоційно висловився, не так сказав – і багато хто підхопив і поніс… Але у принципі треба було б говорити про тих, хто не

перейшов на державну мову, перебуваючи на державній службі. Люди добрі, каже Скрипка, за стільки років ви не вивчили українську мову' То йдіть з посад! А й справді, чи так це важко' До речі, днями відомий блогер, публіцист та ведучий ICTV кримчанин Павло Казарін кинув виклик самому собі – за три місяці планує освоїти українську мову!

– *Чомусь і народні депутати легковажать регламентом Верховної Ради України щодо мови, але ж він має силу закону…*

– Тут говоримо про дві сторони: юридичну та моральну. Що таке держава' У демократичному світі, з яким ми себе ототожнюємо, це договір між громадянином та владою, яким є Конституція. Якщо у Конституції прописано, що державна мова – українська, то саме вона й має максимально використовуватися на території загалом і обов'язково в державних установах. Ще раз повторюю: держава – це не клуб за інтересами, це договір із санкціями та вимогами щодо якості. Якщо ви його не дотримуєтеся, маєте бути готові до законних обмежень. А народні обранці – це найвищий ступінь відповідальності, адже саме вони творять закони. Тому слід ставити питання не про вислів співака Олега Скрипки, а про порушення конкретних депутатів, тоді це буде не інформаційна технологія та маніпуляція, а законна вимога демократичного суспільства.

– *Що, на вашу думку, слід робити, аби українська мова стала не тільки об'єктом оспівування, але й засобом комунікації, й зрештою фактором безпеки?*

– Нам потрібне негайне впровадження української мови в усі сфери державного управління та суспільного життя. Звісно, ми маємо працювати над розвитком мови. І літературна, і розмовна українська мають бути привабливими.

Продовження та посилення інновацій в самій українській мові дозволить Україні зберегти її тренд актуальним. Що можна зробити' Здійснити переклад усіх кращих сучасних зразків літератури українською; видати потужні словники, створити достатню кількість художніх фільмів та серіалів зі складними інтригами та інтелектуальними настановами, щоб уникати трансляції мілітаризованої російської продукції; досягти діджитальної якості – штучний інтелект андроїд-пристроїв та айфонів має говорити українською так само, як він зараз говорить російською та іншими мовами світу.

Ігор ВІТИК

23 ЛЮТОГО – ДЕНЬ ЗАХИСНИКА ВІТЧИЗНИ–

У колишньому СРСР 23 лютого був Днем Радянської армії і Військово-Морського Флоту. Так «чоловіче свято», що відзначалось протягом дев'яноста років, поміняло свою назву.

Спершу вважалось, що 23 лютого є Днем створення Робітничо-селянської червоної армії. Але, оскільки вона була створена відповідним декретом Ради Народних Комісарів 15 (28) січня 1918 року, вожді більшовиків вигадували все нові й нові пояснення. Наприклад, у 1923–1937 рр. стверджувалось, що буцімто саме 23 лютого 1918 року було опубліковано декрет, що поклав початок формуванню перших частин Червоної Армії. У наказі Реввоєнради республіки від 5 лютого 1923 р., підписаному Л.Троцьким, так і йшлося: «23 лютого 1918 року, під напором ворогів робітничий і селянський уряд проголосив необхідність створення збройної сили».

У 1938 р. у «Короткому курсі» історії ВКП(б) повідомлялось: «Молоді загони нової армії героїчно відбивали натиск озброєних до зубів німецьких хижаків. Під Нарвою і Псковом німецьким окупантам було надано рішучу відсіч. Їх наступ на Петроград було призупинено. День опору військам німецького імперіалізму – 23 лютого – став днем народження молодої Червоної Армії».

У 1942 р. ця ідея була доведена до абсурду наказом наркома оборони Сталіна у 1942 р.: «Молоді загони Червоної Армії, які вперше вступили у війну, вщент розгромили німецьких загарбників під Псковом і Нарвою...

Саме тому день 23 лютого 1918 року був оголошений днем народження Червоної Армії».

Історичні джерела свідчать, що у лютому 1918 р. більшовики не здобули будь-якої перемоги.

Після Другої світової війни радянська пропаганда придумала нову причину, згідно з якою було встановлено головне свято Збройних сил СРСР: «22 лютого опубліковано декрет РНК «Соціалістична вітчизна в небезпеці!», під впливом якого 23 лютого до Червоної Армії записалось десятки тисяч добровольців».

Дійсно, у 1918 р. більшовицька преса стверджувала, що нібито біля вербувальних пунктів утворились черги добровольців, які бажали вступити до Червоної Армії, але це було не 23 лютого, а значно пізніше.

Те, що відбулось дев'яносто два роки назад, сьогодні добре відомо. У ту пору більшовики могли розраховувати всього на декілька десятків тисяч солдат, здатних дати відсіч німецьким та австро-угорським військам. 9 лютого Центральна Рада підписала мирну угоду з Центральними державами, що передбачала надання цими державами військової допомоги Центральній Раді у боротьбі з більшовиками в обмін на постачання продовольства. Після підписання цієї угоди Німеччина та Австро-Угорщина ввели на територію України свою півмільйонну армію і розгорнули її проти більшовиків. Не дивлячись на це, Л. Троцький перервав мирні переговори з представниками блоку центральних держав, що проходили тоді у Брест-Литовську. – У відповідь на це, німці та австрійці 18 лютого 1918 р. перейшли у наступ. Цей наступ вівся переважно невеликими загонами. Так, один із авторитетних більшовиків того часу Антонов-Овсієнко відзначав, що німці зайняли Мінськ і Борисів загонами приблизно у сто чоловік. Вони пересувалися переважно залізницями по 50 км. за добу.

23 лютого 1918 року німці пред'явили уряду Леніна ультиматум з вимогою фактичної капітуляції. У той же день ЦК більшовицької партії прийняв усі вимоги німців та австрійців.

У той же день **23 лютого 1918 р. «революційні» матроси Чо-рноморського флоту розпочали акцію по знищенню офіцерів. У цій розправі прийняли участь до 2 тис. моряків з 40 тис, що проходили службу. Всього було розстріляно 250 чоловік.**

Хвиля більшовицького терору пройшла по всьому Криму. Як писав голова Севастопольського ревкому Гавен, у Сімферополі тільки протягом ночі на 24 лютого 1918 р. були розстріляні 170 офіцерів та десятки в інших містах півострова.

Причиною цієї бійні стало те, що 23 лютого 1918 р. Раднарком виступив із закликом «Соціалістична вітчизна в небезпеці». Одне із положень декрету РНК закликало: «...агенти, спекулянти, контрреволюціонери розстрілюються на місці». І більше нічого. «Ніяких інструкцій, ніяких обмежень, ніякого нагляду за застосуванням цієї кари не було здійснено», відзначав колишній нарком юстиції лівий есер І. Штейнберг. Єдиним теоретичним роз'ясненням цього акту були заклики

до помсти, що заповнили більшовицьку пресу.

У зв'язку з цим відповідна циркулярна телеграма Всеросійської Надзвичайної Комісії закликала до широкого застосування смерті. Здійснення цього заходу було довірено усім без виключення так званим «революційним солдатам і матросам». Відтак, самосуд випадковий, системний перетворювався у законну революційну систему.

Тобто маніфест про оборону соціалістичної вітчизни перетворився на маніфест про розстріли.

У книзі Л. Троцького «Про Леніна» автор наголошував: «на засіданні РНК той же Штейнберг запротестував стосовно «розстрільного» пункту декрету», на що Ленін відповів, що без жорсткого революційного терору ми не зможемо перемогти.

Лютий 1918 року багатий історичними подіями стосовно України.

9 лютого цього року делегація УНР підписала мирний договір з Центральними державами (Німеччиною, Австро-Угорщиною, Болгарією та Туреччиною), що стало наслідком цивілізованого виходу України з Першої світової війни. У цей же час, 9 лютого більшовики, а точніше – регулярне російське радянське військо захопило Київ, після чого ними та «чекістами», за історичними джерелами, було вбито п'ять тисяч офіцерів, представників маєтних класів, пронезалежницьки налаштованих українських громадян та просто українців. Ось лише одна фраза з мурав-йовського наказу №14: «Цю владу ми несемо з далекої півночі на вістрях своїх багнетів і там, де її встановлюємо, всемірно підтримуємо її силою наших багнетів...».

Це свідчить про те, що саме на початку лютого 1918 року проти УНР розпочалася відкрита агресія з боку радянської Росії, якою на той час керували В. Ленін та Л. Троцький.

А вже 23 лютого 1918 р. Генеральний Секретаріат (уряд УНР), після звільнення Києва від більшовиків українськими, німецькими та австрійськими військами за відповідною угодою про надання Німеччиною та Австро-Угорщиною військової допомоги УНР в обмін на поставки продуктів харчування, видав відозву до українського населення, у якій, зокрема, йшлося: «Совєт Народних Комісарів... почав збройною силою грабувати Україну, вивозити силоміць із нашої землі хліб, цукор, вугілля, паровози і всяке народне майно, а особливо

майно військове, на Московщину». Далі відозва закликала: «Громадяни! Ваш обов'язок у ці дні підтримати Раду Народних Міністрів... До жвавої праці, громадяни землі Української! До будування самостійної Української Народної Республіки на основах доброго ладу, твердої влади та мирних соціально-економічних реформ в інтересах трудящих...».

Таким чином, саме протягом 23–24 лютого 1918 року вперше за всю більшовицьку революцію кількість жертв більшовиків обчислювалась сотнями. До цього такого не було. Це вже потім були і більш масштабні екзекуції. Міф, що розповсюджувався десятиліттями про «23 лютого 1918 року», повністю витравив із людської свідомості гірку правду про події, пов'язані з цією датою.

З приводу цього само по собі виникає запитання: то що ж ми тоді святкуємо'

Людські трагедії.

У цьому сенсі видається більш доцільним святкувати День захисника Вітчизни (читай України) 6 грудня, тобто у День Збройних сил України.

Це відповідатиме й історичній справедливості, оскільки охоплює період проголошення 20 листопада 1917 р. Центральною Радою України незалежності Української Народної Республіки і її розбудови як самостійної держави.

«Чужого не хочу, а свого не віддам». Худ. Б.Шіпніх. Поштівка. 1917 р.

Ігор ВІТИК

ОКРЕМІ ШТРИХИ ДО «ВЕЛИКОЇ ПЕРЕМОГИ» НАД НАЦИЗМОМ

Сьогодні ми переосмислюємо свою історію. Здавалося б, про події Великої Вітчизняної війни написано досить багато та повно і додати тут нічого. Ми знаємо, що 9 травня 1945 року світ переміг нацизм і визначна роль у цій перемозі належить народам колишнього СРСР, у тому числі й українському. Ми знаємо, що союзниками СРСР у тій війні були 33 країни, а Великобританія та США навіть висадили свої війська у Західній Європі. Про участь союзників у тій війні говорили з іронією, а німці взагалі подавались виключно у негативному світлі. У цій статті подано окремі штрихи тієї війни, відомої й невідомої.

У Другій світовій війні Німеччина, без сумніву, була агресором. Однак навіть країни-агресори заселені переважно людьми неагресивними: жінками, дітьми, особами похилого віку, антифашистами.

Восени 1944 року в смертельну небезпеку попали саме ці категорії громадян «тисячолітнього рейху» на його землі вступили радянські війська. На шостому році війни німецький солдат вперше воював за свій народ незалежно від ідеології. Радянська Армія мала перевагу над вермахтом у людях та техніці. Не дивлячись на це, німці трималися. Лише бої за Південну Пруссію тривали більше восьми місяців. Кожна виграна година означала життя, врятування від насильства, сибірських таборів для сотень тисяч біженців.

Можна погодитися з тим, що війни слід ділити на справедливі й несправедливі. Але подвиг врятування людей є гідним поваги, незважаючи на колір мундиру чи прапора. Тому герої «з тієї сторони» також заслуговують на те, щоб про них сказали добре слово, як і про героїв антинацистських битв.

На мою думку, армія тоталітарної держави не може нести справедливість і справжнє визволення. Це було підтверджено створенням поясу так званих незалежних соціалістичних дер-

жав у східній Європі, які визволяла Радянська Армія. І, до речі, якби війна була «визвольною», то Україна у 1944 р. повинна була реально стати незалежною державою, а цього не сталося. Тому, на мій погляд, перемога тоталітаризму, навіть якщо він «свій», над «чужим» це не звільнення. Особливо це стосується визволення радянською армією німецького народу від фашизму.

Військовий історик Макс Гастінгс пише: «Перший прихід росіян у східні райони Німеччини стався у жовтні 1944 року, коли частини Радянської Армії захопили декілька прикордонних селищ. Через п 'ять днів вони були вибиті звідти, і перед очима німецьких солдатів постала страхітлива картина. Навряд хоча б один цивільний уникнув смерті від рук російських солдатів. Жінок розпинали на дверях сараїв і перекинутих возах або, зґвалтувавши, давили танками. їхніх дітей також по-звірячому вбили. Сорок французьких полонених, які працювали на хуторах, були розстріляні «визволителями». Та ж доля спіткала й кількох німецьких комуністів. Це був методичний садизм, що не поступався діям самих нацистів... Коли червоноармійці оволоділи Кенігсбергом, вони перебили тисячі жителів. Жінок ґвалтували навіть в пологових відділеннях лікарень... кожного зустрічного чоловіка вони вбивали... Вночі звідусіль лунали крики і благання про допомогу...». За дослідженням істориків 1,52 млн. німецьких жінок було зґвалтовано радянськими солдатами, а скільки було вбито цивільних – невідомо й досі. Історики називають приблизне число у 2,5 млн. людських життів.

У той час лейтмотивом радянської пропаганди була ненависть до німців як до народу, нації.

Прем'єр-міністр Великобританії на заключному етапі Другої світової в особистому проханні до Й. Сталіна, коли світові стало відомо про масові насильства радянської армії в Німеччині над цивільним населенням, висловив прохання вплинути на військових, щоб вони себе вели більш стримано та цивілізовано.

У відповідь «Правда» опублікувала директивну статтю, яка закликала робити різницю між Гітлером і німцями. Без цієї статті «не-бойові» втрати німців були б, напевно, на кілька сотень тисяч більшими.

При цьому версію, що в усьому винні самі німці (мовляв, нічого було нападати на СРСР), може бути визнано тільки ча-

стковим поясненням адже Другу світову війну Червона армія розпочала неспровокованим нападом на Польщу у вересні 1939 року, і хоча кількість насильств там була істотно меншою, їхня типологія та сама. Більше того: за підрахунками сучасних польських дослідників, на «визволених» червоними територіях з осені 1939 до літа 1941 років було знищено у 34 рази більше людей, ніж в окупованій нацистами частині Польщі.

На прикінцевому етапі війни головним подвигом німецького флоту стала його участь в евакуації німецького населення, що проживало у східному регіоні Німеччини, куди наступали радянські війська. Корабельна артилерія стримувала наступ радянських танкових і повітряних армад, допоки йшла посадка цивільних у цивільний транспорт, а згодом і у відсіки бойових кораблів, які також «набивались» жінками та дітьми. У морі на каравани кораблів очікували сотні небезпек, але ця робота тривала, незважаючи ні на що. Цивільні боялися радянських військових, які йшли мстити усім німцям. А мстити й дійсно було за що. У результаті 2 млн. цивільних осіб були перевезені у Західні райони Німеччини, але 20 тис. осіб загинули.

Такі німецькі міста, як Кенігсберг, Піл-лау, Ельбінг, Кольберг, Бреслау та багато інших, захищались. Окремі з них радянські війська не змогли захопити аж до тотальної капітуляції вермахту, хоч вони і перебували у глибокому тилу радянської армії. Радянські джерела подавали факти стійкого опору німців як прояв фанатизму й жорстокості нацистської верхівки. Не заперечуючи цих фактів, слід відзначити героїзм тисяч захисників німецьких твердинь. І в цьому героїзмі був свій сенс. У ті трагічні дні подвиг врятування людей був у руках не тільки людей у погонах: залізничники під кинджальним вогнем виводили з оточуваних радянськими військами міст поїзди з біженцями, рибалки розмічували й підтримували у робочому стані льодову «дорогу життя» через затоку Фріш-ше Хафф (як і інша «радянська сторона» під Ленінградом раніше), священики брали на себе обов'язок опікуватись багаточисленими біженцями. І навіть опинившись у полоні, німці не втрачали своєї віри. Після всіх насильств військових над ними вони молились Богу: «Мы поехали на грузовике на товарную станцию железной дороги, – згадує свій від'їзд з Кенігсберга фрау Г. Романі, – жалкая кучка людей, в лохмотьях и

платках, в руках узелки с одеялами и другими пожитками. Когда товарные вагоны тронулись, мы вознесли благодарственные молитвы Богу. Какими бы великими ни были наши страдания, значительно большей была радость мы отправлялись туда, где живут немцы». Цих людей ще очікував найбільший німецький подвиг стрімка відбудова розгромленої країни.

Тепер щодо вирішальної ролі СРСР у перемозі над нацистською Німеччиною. Дійсно, більша частина втрат німецьких сухопутних сил – це Східний фронт. Але 60 відсотків втрат «Люфтваффе» – це Західний фронт. І майже всі втрати «Кригсмарине» – це Атлантика. І якби нацисти мали у 1941 р. на 20 вільних дивізій більше і на додачу тисячу танків, якби Ромель добував свою славу не в Африці, а, скажімо, в степах Росії, якби операція «Барбароса» не була затримана Британською військовою активністю, а розпочалась по плану – 15 травня 1941 року, а не 22 червня, захопив би тоді Гітлер до зими Москву та Ленінград, чи ні' Думаю, так.

Я вже не говорю про поставки по ленд-лізу, без яких Червона Армія у кінці 1941-го першій половині 1942 рр. була б натовпом піхоти, озброєної старими гвинтівками (по ленд-лізу прийшло у півтора рази більше автомобілів, ніж було вироблено в СРСР, більше 30 відсотків використаної вибухівки, майже всі легуючі добавки, необхідні для виробництва броньованої сталі, половина всього використаного алюмінію, без якого не виготовиш танкові дизелі для Т-34 і КВ, міді та авіаційного бензину; майже виключно за рахунок ленд-лізу Червона Армія отримала радіостанції та інші засоби зв'язку). Допоки СРСР не розгорнув виробництво нової техніки, радянські льотчики воювали на винищувачах «Аерокобра», «Кіттіхаук», «Томагавк», «Харрикейн». На аерокобрах літав знаменитий ас, тричі Герой Радянського Союзу О. Покришкін, а на харрикейнах отримував свої перемоги двічі Герой Радянського Союзу Ахмет-хан Султан. Особливо корисною була допомога, яку СРСР отримав у 1942 р., коли більша частина європейської території СРСР була зайнята нацистами, а евакуйована у східні регіони СРСР промисловість тільки ставала на ноги. Саме в цей період Червона Армія отримала 4697 танків, а в 1943 р. – ще 3026. У порівнянні з Т-34, це були набагато гірші машини, однак «тридцять четвірок» було мало, а тому саме американські танки брали участь у багатьох відповідальних битвах. Американські поставки компенсували втрати у тан-

ках і авіації Червоної Армії у битві під Москвою (1941–1942 рр.) більш, ніж удвічі. До літа 1941 р. танкові й авіаційні заводи СРСР працювали майже виключно на американській сировині.

Важко переоцінити поставку 445 англійських та американських радіолокаторів у 19421943 рр. (в СРСР тоді ще тільки приступили до розробки дослідницьких зразків), 200 станцій високочастотного телефонування (виробництво таких станцій у СРСР взагалі було відсутнім), що забезпечували надійний зв'язок між Москвою і такими великими містами, як Ленінград, Київ, Харків, Свердловськ та ін. США поставили СРСР 376 000 вантажних автомобілів, 51 000 джипів, 8000 тягачів, 35 000 мотоциклів.

Також США поставили СРСР велику кількість продовольства, 15 млн. пар взуття, 1,5 млн. км. телефонного проводу, а також мобільні мости, зенітні гармати, устаткування для залізниць, торпедні та десантні катери (303), металоріжучі верстати, кольорові метали тощо.

Приймаючи закон про ленд-ліз, конгрес США передбачив, що все з вищезазначеного, що було знищено, вжито або втрачено під час війни, не підлягає після закінчення війни ніякій оплаті. Військову техніку та зброю країни, що їх отримали, повинні були повернути, а те, що уціліло і могло бути використано у цивільному житті, підлягало частковій або повній оплаті на основі довгострокових кредитів. Станом на 1960 р. практично всі країни виплатили свої борги по ленд-лізу. За виключенням СРСР. Угода між СРСР і США про врегулювання розрахунків по ленд-лізу було підписано у 1972 р. СРСР зобов'язувався до 2001 р. поетапно виплатити грошову суму в 722 млн. дол. у рахунок погашення боргу.

У радянський час про ленд-ліз писалося мало. Довідники того часу писали, що союзницькі поставки склали тільки 4 відсотки всього виготовленого в СРСР за роки війни озброєння і устаткування.

Разом з тим У. Черчіль назвав ленд-ліз самим «безкорисним» актом в історії всіх країн. Й. Сталін у листі президенту США Трумену від 11 червня 1945 р. зазначив, що «угода, на підставі якої США на протязі усієї війни в Європі поставляли СРСР в порядку ленд-лізу стратегічні матеріали й продовольство, зіграла важливу роль і значною мірою сприяла успішному завершенню війни проти спільного ворога – гітлерівської Німеччини».

Маршал Г.Жуков 1963 року у приватній бесіді зазначив «... нельзя отрицать того, что американцы гнали нам столько материалов, без которых мы не могли бы формировать свои резервы и не могли бы продолжать войну... Получили 350 тысяч автомашин, да каких машин!... У нас не было взрывчатки, пороха. Американцы по-настоящему выручили нас с порохом, взрывчаткой. А сколько они гнали нам листовой стали. Разве мы бы могли наладить производство танков, если бы не американская помощь сталью. Осенью 1941 г. мы всё потеряли, и, если бы не ленд-лиз, еще неизвестно, как бы все обернулось».

Так що Перемога була загальною і «вирахувати», що СРСР вніс у неї більше, міг тільки Сталін з його логікою семінариста (більше поклали своїх значить, ми перемогли).

На початку війни багато хто співробітничав з німцями, і не без підстав. Сталін організував і провів голодомор, а Гітлер зразу ж після приходу до влади опублікував інформацію про це, організував відповідні експозиції документів. Сталін після «звільнення» Західної України відправив в ГУЛАГ сотні тисяч людей, а Гітлер в окупованій ним у 1939 р. частині Польщі вів себе у той час скромніше.

Українські націоналісти вже наприкінці 1941 р., коли побачили, що нацисти не збираються виконувати своїх обіцянок щодо відновлення Української держави, стали на шлях організації саботажу, а з 1942 р. ступили на шлях відкритої боротьби. У 1943 р. українські націоналісти повністю перейшли на рейки демократичної ідеології (саме в цей період з'явився лозунг «Свободу народам! Свободу людині!»). Ми взагалі мало що знаємо про боротьбу з нацистами національними формуваннями окупованих гітлерівцями країн. Наприклад, про Українську повстанську армію. У ході боїв з УПА та ОУН 1942–1944 рр. німці втратили тільки убитими близько 20 тис. військових, а це більше, ніж у польську кампанію 1939 року, де німці втратили 10 тис. убитими. А отже, діяльність українського національно-визвольного самостійницького руху, який представляли Організація Українських Націоналістів та Українська Повстанська Армія під час Другої світової війни, є недостатньо дослідженою.

А взагалі Україна повинна мати нарешті україноцентристську концепцію історії Другої світової війни – об'єктивне вивчення історії Другої світової війни ще не завершене.

Ігор ВІТИК

УКРАЇНА В ДРУГІЙ СВІТОВІЙ ВІЙНІ: ЦИФРИ, ФАКТИ, КОМЕНТАРІ

Все далі й далі від нас події Другої світової війни, яка вже давно стала історією, а також подвигом нашого народу в ім'я майбутнього. Український народ безперечно зробив вагомий внесок у розгром нацистської Німеччини.

Для населення України Друга світова війна розпочалась у березні 1939 року, тобто на півроку раніше, ніж сього людства, коли Угорщина за сприяння Німеччини силою зброї окупувала українське Закарпаття. У такий спосіб було ліквідовано автономну Карпатську Україну, що постала волею українського населення краю восени 1938 року. Відстоюючи своє право жити вільним незалежним життям, українці Закарпаття зі зброєю в руках виступили на захист своєї автономії. Таким чином, населення Карпатської України першим вчинило збройний опір угорській агресії, відкинувши домагання капітуляції, але сили були надто нерівними.

Під час нападу Німеччини на Польщу у вересні 1939 року українці, які перебували в польських збройних силах, брали участь у запеклих боях з нацистами. Багато їх загинуло.

З перших днів нападу Німеччини на СРСР територія України перетворилася на місце гігантського двобою між радянськими та німецькими військами. Радянські війська зазнавали жахливих поразок, втрачали бойову техніку та особовий склад, мільйони воїнів-українців потрапили в полон, загинули, пропали безвісти.

Отже, український народ зазнав у цій війні величезного горя й страждань, а також неймовірних втрат.

Американський журналіст Едгар Сноу, відвідавши Україну після звільнення, такими словами оцінив заподіяні війною руйнування: «Вся ця титанічна боротьба, яку деякі схильні скинути з рахунку, ніби якусь «славу Росії», була насправді – в багатьох аспектах – насамперед боротьбою, запеклою війною України, яка їй коштувала багатьох болючих втрат. Звичайно, найбільшою втратою були людські життя. Не менше ніж 10

мільйонів людей... загинули в Україні з початку війни... Жодна інша країна Європи не зазнала такого руйнування міст, промисловості, сільськогосподарських угідь, загибелі стількох людей».

Саме з території України почало поступати поповнення до поріділих частин Червоної армії. Лише в перші місяці війни Україна направила до діючої армії 3 млн. 184 тис. 726 осіб. Окремі військові з'єднання і частини складалися переважно з місцевого населення. Наприклад, уродженці України становили основу 37-ї, 38-ї, 40-ї, 13-ї, 17-ї стрілецьких бригад та ряду інших частин Південно-Західного фронту. Є всі підстави вважати, що у військах, які билися з гітлерівцями на Україні 1941 року, мешканці України становили не менше 50 відсотків їхнього особового складу. Дослідник О. Артем'єв писав: на початок 1943 року українці становили другу за чисельністю після росіян національну групу в радянських військах. І це в той час, коли територія України була повністю окупована ворогом.

З початку визволення України від німецьких загарбників населення України знову стало джерелом поповнення збройних сил Червоної армії. Жителів України мобілізовували до складу всіх чотирьох українських фронтів. Так, у другій поло- , вині 1944 року в ряді загальновійськових армій 1-го Українського фронту мешканці України становили від 60 до 70 відсотків. Як зазначають дослідники, впродовж 1943–1945 рр. червоноармійцями стали близько 4,5 млн. наших земляків.

Значних масштабів сягнула й мобілізація українських жінок. Армія потребувала великої кількості друкарок, телефоністок, медсестер, кухарок, праль тощо. Багато жінок брали безпосередню участь у бойових діях. Жіноча мобілізація в Україні охопила десятки тисяч жінок.

З іншого боку, як воювала радянська армія вже в 1943–1944 роках, можна зрозуміти, навівши приклад діяльності польових військкоматів, що функціонували в тилу наступаючих радянських військ. Вступаючи до населених пунктів, вони мобілізовували цивільних чоловіків, від 16 до 55-ти років. Усього їх було мобілізовано 265 тисяч. З довідки військового відділу ЦК КП(б)У про хід мобілізації у звільнених районах Рівненської, Волинської та Тернопільської областей від 2 квітня 1944 року: «По мере освобождения районов западных областей УССР воинскими частями, освобождающими территорию от немецких захватчиков, райвоенкомата-

ми проводится мобилизация военнообязанных рождения с 1892 по 1926 гг. На 27 марта 1944 г. по Ровенской, Волынскойи Тернополь-ской областям всего мобилизовано 75 тыс. 709 человек, из них мобилизовано воинскими частями 1-го Украинского фронта – 64 тыс. 269, 2-го Белорусскогофронта – 8 тыс. 614 и военкоматами 2 тыс. 826 человек...

Число мобилизированных ежедневно увеличивается до 3 тыс. человек».

Усіх мобілізованих, особливо юнаків, яких назбиралося на Лівобережній Україні майже 250 тис, одягнутих у цивільне, не навчених військовій справі, навіть без складання присяги кидали в бій, щоб вони своєю кров'ю спокутували ганьбу перебування на окупованій території, оскільки до них сталінський радянський режим ставився як до ворогів народу й зрадників.

Батальйони необмундированих і неозброєних щойно мобілізованих українських чоловіків восени 1943 року кинули на форсування Дніпра й витопили всіх до одного. І подібних прикладів було безліч. Про це писали найвідоміші українські письменники О.Гончар, О.Довженко, Ю.Яновський, В. Захарченко та інші, а також ветерани війни. У щоденнику О. Довженка натрапляємо на нотатки від 28 грудня 1943 року: «Сьогодні В.Шкловський розповів мені, що в боях гине багато мобілізованих на Україні цивільних громадян, їх звуть, здається, чорносвитниками. Вони воюють у домашній одежі, без жодної підготовки, як штрафні. На них дивляться як на винуватих. Один генерал дивився на них у бою в далековид і плакав...»

Учасник форсування Дніпра майбутній російський письменник Віктор Астаф'єв згадував: «Двадцять п'ять тисяч воїнів входять у воду, а виходить на тому березі три тисячі, максимум – п'ять. Через п'ять-шість днів усе це спливає, уявляєте' ».

Подібним діям влади немає виправдання. Втрати з радянського боку в битві за Київ становили 417 тис. воїнів убитими. Німці втратили 124 тис. бійців і офіцерів. Очевидці свідчать, що води Дніпра були червоними від крові, а тілами загиблих червоноармійців було перекрито русло ріки, похоронні команди не встигали хоронити загиблих на навколишніх територіях. Незліченні воронки від вибухів бомб і снарядів були заповнені кров'ю бійців, що масово гинули через безглузді

накази командирів, які за всяку ціну намагалися задовольнити тирана. Це одна з найтрагічніших сторінок у житті українського народу, злочин тоталітарної системи проти людяності й гуманізму.

Про той стан Червоної армії та настрої в ній ідеться у «Звіті про дії...» відділів УПА в районах Житомирської області:

Стан Червоної Армії: Світська армія здеморалізована, голодна, обдерта до краю. Бійці й командири все міняють на горілку. Були часті випадки, що за горілку молоді хлопці діставали гранати, гвинтівки... Командний склад переважно зложений з москалів. Вони в жахливий спосіб поводяться з рядовими, що в марній бійці падали з утоми, а командири копали їх ногами й казали: «Должен идти без никаких разговоров».

Після заняття території на четвертий день проводять мобілізацію 16–55 років. Залишають тільки калік. Після переслухання мобілізованих відділом НКВС відсилають їх на передову. Москалі говорять: «Довольно мы уже намучились за вашу Украйну, вы жили два года спокойно, а теперь вы должны идти на передовую фронта, чтобы искупить долг, наложенный на вас Советским Союзом».

Зразу розшукують і розстрілюють підозрілих людей. Армія має переважно легку зброю. Чота (взвод) має один важкий кулемет, зате багато фінок (легкий кулемет), гвинтівок, гранат. Проти танків є гвинтівки грубого калібру. Артилерії також мало, літаків майже не видно, часом тільки пролетить розвідник літак.

Населення незадоволене більшовицькою дійсністю. Волілиб навіть, щоб були німці, ніж червоні. Незадоволення це засноване на тому, що більшовики зразу мобілізують чоловіків на фронт, а в їхніх жінок забирають всі запаси та худобу. Червоні бійці говорять: «Ми воюємо, нам все можна».

27 грудня 1943 року».

Радянська влада жорстоко обходилася і з колишніми військовослужбовцями Червоної армії, які потрапили в полон до німців. їх силоміць з німецьких направляли в радянські табори. Про це красномовно свідчить постанова Державного Комітету Оборони СРСР від 18 серпня 1945 р. №9871т «О направлении на работу в промышленность военнослужащих Красной армии, освобожденных от немецкого плена и репатриантов призывного возраста»:

«1. Разрешить НКО СССР... направить для работы на предприятия угольной промышленности, черной металлургии и на лесозаготовки... в районах Камского бассейна военнослужащих Красной армии, освобожденных из немецкого плена, прошедших предварительную регистрацию...

2. Поручить комиссиям в составе председателя НКВД, НКГБ и «Смерш» НКО в местах работы организовать проверку бывших военнопленных... По окончании проверки все проверенные, за исключением лиц, подлежащих направлению в лагеря НКВД или для расселения в отдаленных районах, передаются в постоянные кадры предприятий, на которых они работают...»

Втрати цивільного населення України були значно більшими, ніж її втрати на фронтах. Окупанти спалили разом із мешканцями 250 сіл. У 230 концтаборах і гетто, а також в інших місцях масового знищення від рук окупантів загинуло 5,5 млн. людей. Близько 2,5 млн. полягло на фронтах. З 2,8 млн. людей, яких гітлерівці вивезли до Німеччини з СРСР для роботи на промислових підприємствах і в сільському господарстві, близько 2,4 млн. осіб були з України.

Втрати українського народу у війні становили 40–44 відсотки від загальних втрат СРСР.

Сталінський режим не відставав від німецького у своїй сваволі. За період Другої світової війни він знищив і депортував у райони Крайньої Півночі та Сибіру 1,5 млн. невинних людей, головним чином жителів західноукраїнських земель. Депортовано сотні тисяч родин, які знайшли смерть далеко від рідної землі.

Тому в 1945 році в Україні залишилося лише 27,4 млн. людей з 41,7 млн., що проживали у 1941 році. Важкі соціально-економічні та інші наслідки від цих втрат Україна відчуває й сьогодні.

Загалом можна вважати, що кількість українців, які пройшли війну у складі збройних сил СРСР, не менше 7 млн. чоловік. За мужність і хоробрість, виявлені у боротьбі з гітлерівськими загарбниками, 2,5 млн. жителів України були нагороджені орденами й медалями, понад 2 тис. – удостоєні звання Героя Радянського Союзу, зокрема 32 – двічі і один тричі.

Українці, воюючи у складі збройних сил СРСР на фронтах Другої світової війни, русі Опору, у складі армій анти-

фашистського табору, обстоювали інтереси сталінського режиму. Але навряд чи хто заперечить, що ті самі українські воїни захищали також і свою українську землю від поневолення та колонізації німецькими завойовниками.

Саме на території України у жорстоких кровопролитних боях зазнали поразки десятки відбірних з'єднань гітлерівської армії та її союзників, знищено значну кількість озброєння й бойової техніки ворога.

З Україною пов'язані основні вирішальні бої на всьому 4500-кілометрову радянсько-німецькому фронті. Тут було розгромлено 60,6 відсотків військових сил Німеччини. Саме тут вирішувалась доля війни в Європі. З 22 червня 1941 р. по 28 жовтня 1944 р. воюючі сторони провели на території України 29 з усіх 76 стратегічних фронтових наступальних і оборонних операцій.

Неабияка роль мешканців України та її промислового потенціалу в створенні матеріально-технічних передумов розгрому гітлерівської Німеччини. Напередодні війни в республіці було створено могутнє промислове виробництво. Тут виробляли танки, літаки, зброя, матеріально-технічне устаткування для збройних сил. Центром тракторної промисловості України до війни був Харків. Перебазувавшись з початком війни в тилові райони, українські трудівники разом з працівниками місцевих заводів розгорнули виробництво необхідної для фронту військової техніки. Неабияка роль у зміцненні воєнного потенціалу СРСР належить підприємствам, евакуйованим з України до Сибіру, Уралу, Середньої Азії. Завдяки зусиллям українських робітників з прифронтових районів було демонтовано й перебазовано понад 550 великих підприємств, майно колгоспів, радгоспів, машинно-тракторних станцій, евакуйовано 3,5 млн. жителів республіки, які включилися в промислове та сільськогосподарське виробництво в тилових районах СРСР.

15 серпня 1945 р. за договором про державний кордон між СРСР і Польщею встановлювався кордон між обома країнами вздовж лінії Керзона з відхиленням від неї у деяких районах до 58 км на користь Польщі.

Закарпаття було возз'єднано з Україною, 29 червня 1945 р. в Москві було підписано радянсько-чехословацький договір про Закарпатську Україну, в якому визнавалося, що на основі дружньої угоди обох сторін Закарпатська Україна возз'єд-

нується з УРСР. Цим возз'єднанням було завершено історичний процес збирання всіх українських земель у межах однієї держави. Як і вступ України до ООН, це стало важливим кроком на шляху втілення в життя споконвічної мрії українського народу про відродження своєї незалежної соборної держави. Титанічна боротьба українського народу за своє національне виживання засвідчила велику силу характеру й невмирущу волю нашого народу до життя.

Наталя ЯЦКО

АНТИУКРАЇНСЬКИЙ ПІАР

В цій короткій статті поняття АНТИУКРАЇНСЬКИЙ ПІАР розглядається як технологічний елемент (технологія) геополітичних стратегій, що передбачають нейтралізацію України як самостійного гравця на міжнародній арені з метою мінімізації перешкод для задоволення власних інтересів замовників за рахунок інтересів українських.

Цілі: (1) обмеження доступу на галузеві міжнародні ринки; **(2)** обмеження впливу на прийняття міжнародних рішень чи участі у прийнятті таких рішень; **(3)** включення до підконтрольних територій; **(4)** територіальне приєднання до іншої держави чи державного (напівдержавного) утворення; **(5)** отримання вигідних (відповідно не вигідних для України) умов міжнародних контрактів.

Будь-який *геополітичний піар* являє собою комплекс заходів, що включають або можуть включати: (1) позиціонування власного міжнародного бренду; (2) глобальний психологічний тиск на населення країни-опонента (не зважаючи на етнічне походження) або певних територій; (3) дестабілізацію внутрішнього порядку країни-опонента – політичного та громадського життя шляхом зовнішнього втручання (спецоперацій); (4) тлумачення фактів, підміну базових ціннісних понять, фальсифікацію історії тощо. У випадку багатовікового протистояння Росія (сьогодні – РФ) - Україна антиукраїнський піар включає **здійснення системних деструктивних заходів**, зокрема шляхом прищеплення громадянам України (фактично безвідносно до етнічного походження) уявлення про меншовартість через **формування сталих міфів** (стереотипів) та **запровадження відповідних практик: (1)** недолугість української мови – мова села, але не міста; штучна мова; мова, яка не має власної історії; мова, яка схожа на російську, бо з неї народилася; взагалі не мова, а скалічена російська; східно-російський діалект; етнічні українці розмовляють тільки суржиком або галицьким діалектом; **(2)** українець – це селюк; не може бути інтелігентом, поки не заговорить російською; людина без вищої освіти чи взагалі малоосвічена;

(3) український характер/ментальність; українці – це потенційні зрадники, підлі, злі, жорстокі люди, схильні до ксенофобії та антисемітизму зокрема, жадібні; в кращому разі – це хитрі господарники, комірники, які не проти щось поцупити, схильні до кар'єризму – аби покерувати; «хитрий хохол» – образ українця, який послідовно формувався радянським кінематографом; **(4)** Україна – це держава без історії; держава, якої ніколи не було насправді; штучне утворення; малоросія; окраїна (в розумінні так званої Великої Росії); **(5)** сало є основним символом України, як предмет споживання; цим формується образ людини, якій нічого не потрібно, окрім поїсти; духовне для українця – незрозуміле поняття; **(6)** запорожці; запорожці – це розбійники і п'яниці; ними немає за що пишатися; окрім того, вони жили в Україні, але розмовляли російською, бо там було багато люду з різних країв (отже, українська не може бути мовою міжнаціонального спілкування.; це конче має бути російська); **(7)** Україна – багатонаціональна країна; отже, українці не мають права на пріоритетність своєї мови і своїх культурних особливостей; мовою міжнаціонального спілкування в Україні має бути російська; **(8)** система управління в Україні не працює, бо «де два українці – там три партії» або «два українці – два гетьмани»; **(9)** українська політична еліта ніколи не була визначною та здатною на продумані чи корисні політичні кроки, завжди вирізнялася нечесністю та зрадливістю – князь Святослав, зруйнувавши Хозарський каганат, відкрив кордони держави для кочовиків, Богдан Хмельницький вирішував власні інтереси, Іван Мазепа зрадив російського царя, Степан Бандера – виконавець вказівок гітлерівської Німеччини, Леонід Кравчук – хитрий лис, Леонід Кучма – причетний до злочинів (касетний скандал), Віктор Ющенко пасічник з замашками фашиста (прихильники партії Наша Україна – нашисти/фашисти), Юлія Тимошенко тільки краде і бреше, Віктор Янукович – обмежена людина (фільм «Виктор всемогущий» транслювався ще за часів президенства В. Януковича та досить активного просування України, його ж стараннями, у російський бік); **(10)** українська творча еліта – уособлення людських вад: п'янство, сексуальні збочення, невихованість, себелюбство, зрадництво; виразно негативні іміджеві ярлики заготовлені для Тараса Шевченка, Лесі Українки, Івана Франка, Михайла Грушевського; **(11)** революції; українці живуть революціями без на-

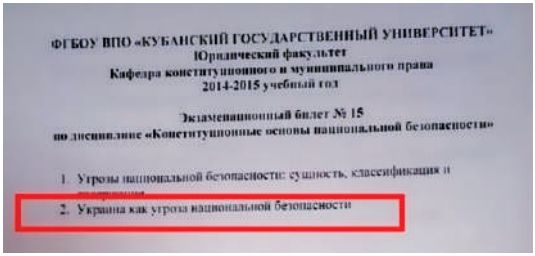
слідків і не здатні нічого ні змінити, ні створити; звісно, без керівництва «згори» (тобто з інших територій); **(12)** порядок; в Україні нема й не буде порядку, в ній погано жити, бо всюди безлад і корупція; **(13)** заробітчанство; українці можуть виживати тільки як заробітчани; вони не здатні створити нічого у себе вдома; **(14)** імена та прізвища; в Україні не має бути уніфікованої системи імен та прізвищ, зведеної до рідної фонетичної системи; кожен громадянин України може записати імена своїх дітей у актах громадянського стану за власним бажанням, в тому числі у російській фонетиці (наприклад *Владімір* замість Володимир, *Альона* замість Олена, *Дар'я* замість Дарина); **(15)** топоніми; намагання зберегти русифіковані за минулих епох питомо українські топоніми (*Рахни* замість Рохни, *Ровно* замість Рівне, *Пірогово* замість Пирогів, Сєвєродонецьк замість Сіверодонецьк); **(16)** українські географічні назви в перекладах; іноземною мовою українські назви не завжди транслітеруються від українських варіантів – Київ-Киев, Харків-Харьков, Дніпро-Днепр; є намагання зберегти транслітерацію від російської мови; **(17)** література; в Україні не може бути літератури світового рівня або літератури, яка завоює широкого читача; українська мова недопрацьована, недорозвинена і непридатна для написання ні наукової публіцистики, ні детективів, фантастики чи еротики; українці не читають книжки українською і самі обирають для читання виключно російську книжку; українські письменники, які видаються в Росії змушені обирати русифіковані псевдоніми, «бо українські прізвища не підуть»; російськомовні письменники в Україні – це російські письменники; **(18)** креативність; українці не здатні створити щось видатне або цікаве; вони це все тільки споживають; **(19)** театр, естрада; українці ' люди неосвічені, не розмовляють літературною мовою, на естрадну чи театральну сцену можуть бути допущені і прийняті глядачами тільки в образі дурника (дурепи), який говорить суржиком або російською мовою з виразним українським акцентом; українські співаки сприймаються, коли співають ще й російською (значить, освічені); якщо все-таки й так освічені і це важко заперечити, значить, націоналісти і русофоби; **(20)** гумор (на естраді й ТБ); український гумор – це суржик; комічне твориться довкола образу того ж таки тупуватого «українця», інтелектуальні жарти, озвучені літературною українською мовою не передбачаються; **(21)** кіно; українське кіно – це сим-

волізм; динамічні фільми навіть в Україні мають зніматися російською; або зніматися так, щоб образ сучасного українця не відрізнявся від образу росіянина; **(22)** популярні телепередачі; українська мова не всім зрозуміла, тому ведучий має бути або російськомовний або має бути два ведучих, з яких один україномовний, а другий обов'язково російськомовний; суть – витіснення української мови на другий план; **(23)** молодь; звикла спілкуватися російською і української не прийме, тому популярні молодіжні радіопередачі, щоб не були збитковими, мають вестися російською; з тієї ж причини певніше і пресу видавати російською; **(24)** українська народна пісня; має виконуватися тільки в автентичних варіантах; популяризація шляхом осучаснення українських народних пісень недопустима, бо це удар по культурі; насправді ж таким чином народна пісня з її сюжетами, мелодикою та історичним й етнічним підґрунтям витісняється з побуту в область науки (фольклористики та історії культури), а відповідні наукові напрямки не фінансуються; **(25)** регіони; Схід-Захід; Україна складається з територій, які не є одним цілим з етнічного та культурного поглядів; **(26)** церква; Україна не має права на власну православну церкву з історичного та канонічного поглядів; греко-католицька церква не є насправді українською; дохристиянська релігія спільна для України і Росії (і Білорусі); **(27)** три братні народи; українці, білоруси і росіяни колись жили в єдиній державі і, відповідно, мають колись зібратися в єдине державне або напівдержавне утворення; **(28)** націоналізм; націоналізм буває тільки український і це все одно, що фашизм; якщо українець не стверджує вголос, що він любить Росію і росіян, отже, він їх не любить, і отже, він фашист; дай йому волю – буде стріляти всіх підряд; **(29)** патріотизм; український патріотизм не пов'язаний зі знанням української мови або любов'ю до неї; хто говорить українською – скоріше націоналіст; його треба перевіряти; якщо заговорить російською – значить, «нормальний»; щодо етнічного українця, поняття патріотизму взагалі відсутнє (знову ж таки він або націоналіст, або фашист, або має говорити російською); **(30)** Галичина; взагалі не є Україною; але ті, хто вимагають ширшого впровадження в суспільне життя української мови – то все галичани (варіант – львів'яни); **(31)** сучасні відомі українці; українські всесвітньовідомі митці, спортсмени та красуні переважно російськомовні; як і олігархи; **(32)** наука, досягнення; українці самі ні-

чого не створили; все це зробив хтось за них; навіть *помаранчеву революцію* зробили американці; **(33)** в українській мові немає технічної та спеціальної термінології, оскільки українська не є і не може бути мовою науки і техніки (зокрема сучасних технологій); **(34)** бізнес; щоб вести в Україні бізнес треба говорити російською; **(35)** корупція, бандитизм, проституція; це все не росіяни і тим більше не європейці – це все українці, вони найгірші (тільки повії найкращі).

Побіжно додамо, що **створення піар-технологій передбачає їхню окрему специфіку та різні базові цілі залежно від рівня комунікативних стосунків**, що мають бути об'єктами їх застосування; починаючи від найпростішого можемо виділити такі рівні: (1) **особистісний** – індивідуальні стосунки у сім'ї, родині, між знайомими чи незнайомими людьми тощо (індивід представляє себе перед іншим індивідом); (2) **корпоративний** – стосунки у групі осіб, зумовлені спільною діяльністю, зокрема у родині чи на місці роботи (індивід представляє себе перед групою інших індивідів); (3) **професійний** – стосунки між суб'єктами професійної бізнес чи управлінської діяльності (індивід виступає у групі); (4) **суспільний** (стосунки громадянин – суспільство); (5) **політичний** (стосунки громадянин – держава); (6) **міждержавний** або **геополітичний** – роль індивіда максимально мінімізується, він розглядається як один з багатьох однотипних елементів суб'єкта таких стосунків держави.

Отже, як нам бачиться, ефективна нейтралізація *антиукраїнського піару* та похідних технологій можлива тільки через активне впровадження та свідоме застосування української мови на всіх рівнях з паралельним розвитком *національної ідеї* сучасної України, заснованої на «територіальному патріотизмі» та гуртуванні її етносів.

ФГБОУ ВПО «КУБАНСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ»
Юридический факультет
Кафедра конституционного и муниципального права
2014-2015 учебный год

Экзаменационный билет № 15
по дисциплине «Конституционные основы национальной безопасности»

1. Угрозы национальной безопасности: сущность, классификация и
2. Украина как угроза национальной безопасности

З інтернет-ресурсів

Вадим КАРПЕНКО

ПРОЕКТ «УКРАЇНСЬКИЙ ПРОСТІР»

Тези до Міжнародного форуму
«Кризовість комунікацій: комунікаційно-контентна безпека
в умовах гібридно-месіанських агресій Путінської Росії»
«Контентно-потокові моделі, як тактичні інструменти
комунікаційно-контентної безпеки».
Блок: «Комунікаційно-контентна протидія агресіям:
практичний досвід»

У червні 2014 року, в умовах, коли Путінська Росія, після подій осені 2013 – зими 2014, втрачаючи контроль на Україною, до того часу утримуваний за рахунок фінансових та адміністративних важелів, вдалася до «жорсткого сценарію» – прямої військової агресії під маскою «внутрішніх конфліктів» (гібридна війна) з паралельним посиленням всебічних інформаційних потоків агресивної стосовно України інформації, групою волонтерів з досвідом інформаційної роботи та фахівців Головного управління по роботі з особовим складом ЗСУ було прийнято рішення розпочати комплексний інформаційний проект «Український простір», що допоміг би в найкоротші строки зорганізувати та узгодити на різних рівнях протидію інформаційним загрозам та водночас створити стрункy систему профілактичних заходів в напрямку нейтралізації активізованих безпосередньо Росією чи внаслідок російської пропаганди деструктивних за змістом інформаційних продуктів, поширюваних на території України.

Отже, **актуальність проекту** визначалася тим, що на той час:

Проти України з боку Росії були відверто застосовані методи силового тиску.

I. 2014 року було окуповано Крим.

II. Активно підтримувалися військово-терористичні дії бойовиків на Донбасі.

III. Здійснювалися спроби терактів у великих містах країни.

Агресія здійснювалася у вигляді ***гібридної війни****, що мала, зокрема, такі компоненти:*

Диверсійні та партизанські дії, під загальним керівництвом ГРУ РФ.

Всебічна підтримка внутрішньої опозиції (технологія «5-ї колони»).

Масований та багатовекторний (різноспрямований) інформаційний вплив з використанням усіх можливих каналів комунікації.

Суть проекту полягала у необхідності формування єдиного інформаційного простору України, як основи національної безпеки, що сприяє розбудові стабільного відкритого демократичного суспільства, об'єднаного спільними цінностями та спільною метою, зокрема, прагненням до миру, творчого саморозвитку та самореалізації, активної участі у міжнародних процесах в якості суб'єкта, а не об'єкта міжнародної політики. *За ключові поняття, які визначали пріоритети на цьому напрямку було прийнято:*

(1) єдиний інформаційний простір (2) національна безпека (3) стабільне відкрите демократичне суспільство (4) спільні цінності та спільна мета (5) політична нація (6) мир, творчий саморозвиток та самореалізація (7) Україна як суб'єкт, а не об'єкт міжнародної політики

Метою проекту стало залучення широких кіл громадськості до створення єдиного продуктивного – а не розірваного деструктивного інформаційного простору, з метою гуртування громадян України, незалежно від етнічного походження, в єдину політичну націю, здатну протистояти зовнішнім викликам задля збереження миру і спокою в суспільстві, а також активної участі України в економічній, політичній, науковій, культурній діяльності світової спільноти на засадах демократії, на умовах справедливої конкуренції та на принципах міжнародного права. *Ключові тези та поняття у логічній послідовності:* (1) розірваний інформаційний простір (деструктивний) – єдиний інформаційний простір (продуктивний); (2) залучення громадськості; (3) формування єдиного інформаційного простору; (4) формування єдиної політичної нації; (5) мир, спокій, конкурентоздатність; (6) успіх.

Було враховано основні ***цілі інформаційної діяльності країни-агресора****:*

(1) населення власної країни; / лояльність населення до влади / підтримка загарбницьких дій керівництва своєї країни, що подаються як «миротворчі операції» або замовчуються / відволікання від внутрішніх соціальних та гуманітарних проблем на образ «зовнішнього ворога»

(2) населення країни – об'єкта агресії; / деморалізація та посилення капітулянтських настроїв / демотивація до захисту інтересів своєї країни / нелояльність до керівництва своєї країни (не підтримання політики свого уряду)

(3) міжнародне інформаційне середовище; / не перешкоджання агресії з боку третіх країн / формування ворожого ставлення світової спільноти до країни – об'єкта агресії / схвалення або примирення третіх країн з діями країни-агресора/

Як висновок було прийнято те, що необхідність збереження миру та стабільності на національній території і всередині суспільства вимагає системного організованого опору інформаційній інтервенції, очищення внутрішніх комунікативних каналів від деструктивної інформації, побудови стрункої, стійкої, активно наповнюваної конструктивною об'єднувальною інформацією національної інформаційної системи, (збалансованого інформаційного простору).

Завдання проекту були сформульовані таким чином:

- Поширення якісного національного інформаційного продукту, що відповідає сучасним реаліям та вимогам формування освіченого, високоморального, стійкого до деструктивних (як зовнішніх, так і внутрішніх) впливів суспільства.
- Дерадянізація та актуалізація національного інформаційного простору з метою об'єктивного відображення сучасних реалій.
- Нейтралізація деструктивного інформаційного впливу, що поширюється (чи може поширюватися) в українському суспільстві внаслідок інформаційних атак ззовні; нейтралізація наслідків інформаційних війн та активна протидія зовнішній інформаційній агресії.
- Формулювання чітких відповідей на первинні, основотворчі питання, що хвилюють українське суспільство, визначивши таким чином загальноприйняті аксіоматичні твердження, які ляжуть в основу організації системи внутрішньої інформаційної безпеки та подальшого стабільного демократичного розвитку суспільства.

- Вдосконалення системи внутрісуспільної комунікації на основі спільних загальнонаціональних принципів, цінностей та символів: громадяни, регіони, громадяни місцева влада, громадяни центральна влада, громадяни державні та громадські структури, громадяни бізнес, бізнес влада, місцева влада центральна влада, ЗМІ влада, ЗМІ громадяни тощо.
- Формування творчих сил та професійних кадрів, здатних до швидкої та ефективної розбудови менеджменту національної інформаційної системи (інформаційного простору) в інтересах незалежної суверенної України та українського суспільства.
- Активне поширення національного інформаційного продукту за межі України з метою посилення позицій України в світі на основі формування сталого позитивного іміджу Української держави.

Напрямками (сферами) реалізації проекту було визначено:

- Система загальнонаціональних символів.
- Зовнішній візуальний простір (архітектура, монументальна скульптура, вивіски та реклама, упаковки товарів тощо).
- Діловодство.
- Засоби масової інформації (преса, радіо, телебачення, інтернет-ресурси).
- Видавнича справа.
- Кінопродукція. Театральне мистецтво.
- Шоубізнес, естрада, фестивальна та концертна діяльність.
- Інтернет-середовище. Комп'ютерні програми.
- Система освіти.
- Національне законодавство.
- Міжнародний культурний обмін.

Учасниками проекту мали (могли) стати: державні структури, комерційні структури, громадські організації, творчі організації, об'єднання та колективи, окремі громадяни (журналісти, громадські діячі, митці, науковці, активісти, меценати). Проект відпочатку передбачав самопоширення та самовідновлення за інерційним принципом.

Технологічна реалізація проекту: в основу розбудови з визначеною вище метою стратегічних комунікацій на всій території України було покладено кілька основних понять, яким були надані чіткі та загальнозрозумілі визначення, а саме (1) **національний інформаційний простір** – повний спектр інформаційних каналів, наявних чи активних на території країни; якість інформаційного простору визначається наповненням (контентом) таких каналів та його впливом на громадян країни; (2) **інформаційна війна** – цілеспрямовані інформаційні дії для досягнення певної мети стосовно країни-сусіда, що мають двостороннє спрямування – (а) безпосередньо на об'єкт агресії (дезорієнтація-демотивація, дезорганізація-деморалізація), (б) на міжнародне оточення (дискретитація); (3) **національна ідея** – сформульовані київським Майданом 2013-2014 спільні вимоги громадян щодо розбудови (упорядкування) українського суспільства – (а) свобода, реальний вплив громадян на владу та достойний рівень життя; (б) справедливість нормалізація роботи правоохоронних органів та судів у напрямку дотримання справедливості та належного виконання своїх функцій, визначених законодавством.

Протягом 2014-2016 років проект реалізовувався у таких формах:

І. Видання інформаційної літератури для широкого читача та довідково-інформаційної літератури для фахівців. До прикладу: випущена спільно з ГУРОС ЗСУ брошура «Украина любит свой Донбас. Донбас любит свою Украину» (базовий наклад 15000 примірників) була додатково розтиражована в зоні АТО місцевими активістами накладом 100 000 примірників.

ІІ. Робота зі ЗМІ. Радіопередача «Український простір». З вересня 2014 року в рамках проекту на українському радіо (УР-1) створено однойменну щотижневу радіопередачу. **Зміст програми:** питання пов'язані з сучасними інформаційними технологіями та практикою ведення інформаційної війни, в першу чергу в контексті інформаційної безпеки України на сучасному етапі. Висвітлення цих питань за галузями їх застосування (військова справа, політика, дипломатія, економіка, мистецтво...), за каналами (ЗМІ, соцмережі, символи, пряме спілкування...) за методами та прийомами (міфотворчість, короткострокові інформаційні спецоперації тощо). **Актуаль-**

ність програми була зумовлена зростанням уваги суспільства до терміну «інформаційна війна»; частим апелюванням до цього терміну в ЗМІ; посиленим інформаційним впливом на Україну, як на суб'єкт міжнародної політики, в процесі реалізації іншими державами власних геополітичних проектів (цілей). **Головною ідеєю (Метою програми) було:** надати широкому слухачеві інформацію, що допомогла б уникнути надмірних маніпулятивних впливів ззовні країни, навчитися відрізняти дійсні загрози від нав'язаних недружніми до України інформаційними джерелами, послабити негативний вплив глобальних стресових ситуацій, сприяти збалансуванню внутрішнього інформаційного простору України. Програма вже з перших своїх випусків здобула популярність, на неї регулярно надходили позитивні відгуки; спостерігалася зміна риторики у теле- та радіопередачах відповідно до рекомендацій «Українського простору» убік зменшення нераціональної полеміки, дотримання етики спілкування тощо.

III. Продовжувана акція: щомісячна книжкова виставка «Український простір». Мета виставки – привернення уваги до продукції українських видавництв (підтримка видавництв); залучення благодійних коштів для придбання сучасних українських книг для бійців АТО, для бібліотек та шкіл Донбасу. Книжкові виставки наповнювалися інформаційними заходами (лекції, круглі столи, презентації) за основною тематикою проекту. *Як результат в зону АТО було направлено понад 25000 примірників сучасних україномовних книг, у*країнські видавництва отримали додаткову платформу для безпосереднього спілкування зі своїм читачем та поширення національного інформаційного продукту. Зацікавленим особам було надано консультації щодо проведення подібних акцій в інших містах України, проведення книжкових виставок «Український простір» стимулювало збільшення активності на виставковому ринку та підвищення уваги до цієї галузі.

IV. Відрядження інформаційних груп в зону АТО, передача українських книг та періодики бібліотекам та школам Донбасу. 3 грудня 2014 року інформаційні групи проекту (до складу груп входили військові, літератори та журналісти) «Український простір» провели неодноразові зустрічі, прес-конференції та здійснили передачу літератури у населених пунктах: Краматорськ, Артемівськ, Слов'янськ, Сіверодонецьк, Лисичанськ, Рубіжне, Трьохізбенка, Лопаскіне, Лобачеве, Новоайдар.

V. Розробка лекційного матеріалу. В рамках проекту було підготовлено лекцію (та наочний матеріал) на тему «Упорядкування національного інформаційного простору. Культурний аспект». Матеріал неодноразово представлявся у зоні АТО та інших містах України для журналістів, державних службовців, працівників правоохоронних органів.

VI. Інтернет-активність проекту. Поточна робота в рамках проекту та її результати активно представлялися та поширювалися у соцмережі Фейсбук, на сторінках учасників проекту. З травня 2015 у ФБ було створено окрему сторінку «Український простір».

Активна фаза проекту відбувалася з червня 2014 року по серпень 2016 року. Важлива роль надавалася українській (і саме україномовній) книзі найрізноманітніших жанрів (хоча особливо наділялась увагою дитяча література) як джерелу стабільної, глибокої та системної інформації та надійному інструменту формування єдиних суспільних цінностей.

Київ, 2017

Книжки і діти. Сіверодонецьк 2015: радість у дитсадку.

Книжки і діти. Краматорськ 2015 (з дітьми та батьками спілкується письменник Лесь Буді-Янський)

Вадим КАРПЕНКО

ДОНБАС БУВ, Є ТА БУДЕ УКРАЇНОЮ

Інтерв'ю для журналу «Військо України» (2014 рік), записав Руслан ТКАЧУК.

На противагу усталеній думці публіцист, видавець та громадський діяч Вадим Карпенко доводить, що насправді сьогодні інформаційну війну з Росією Україна виграє, оскільки те, що РФ бреше на всіх рівнях своєї інформаційної діяльності, знає увесь світ. Зокрема, про це зазначають не тільки ЗМІ, але й чисельні міжнародні саміти. У минулому офіцер-перекладач групи радянських військових спеціалістів у республіці Малі, який двічі проходив перепідготовку, в тому числі за курсом «спецпропаганда«, а нині видавець українських книг, зацікавив нас як інтелектуал та патріот. Він любить прямі, а не «рафіновані» питання і відповідає на них компетентно та без ухилянь. Темою нашої розмови стали Донбас та російська пропаганда.

- Нині маємо чимало інформаційних фейків щодо історії Донбасу та його приналежності Росії. Які факти ми можемо протиставити їм?

- Задовго до Російської імперії на території сучасного Донбасу виникли численні поселення українських козаків, згодом об'єднаних у Кальміуську паланку Війська Запорозького. До речі, вона була найбільшою, адже охоплювала теперішні Донецьку, також частини Запорізької, Дніпропетровської, Харківської, Луганської областей, а також частину Ростовської області РФ. Налічувала більше 300 запорозьких сіл і хуторів. Тут розміщувалися й дві полкові фортеці - Макарове та Ясинувата. Північ сучасної Донецької області належав до іншої запорозької паланки - Барвінківської (центр на території сучасної Харківщини). Землі Запорозької Січі в XVI - XVII ст.ст. простягалися на сході до самого Дону. Один із куренів Запорозької Січі називався Донський. Сюди записувалися козаки, вихідці з берегів Дону і Сівер-ського Донця.

Наприкінці XV - початку XVI століття на Донбасі чисельність поселень українських козаків зросла. Біля самого гирла Кальміусу, над Азовським морем, близько 1500 року виникло запо-

розьке поселення з назвою Домаха, яке пізніше стало називатися Кальміус - центр Кальміуської паланки Війська Запорозького. Зараз на місці Домахи знаходиться місто Маріуполь.

Російська імперія, звівши нанівець козацькі вольності, намагалася зітерти й саму пам'ять про землі Війська Запорозького. Цю ж традицію перейняв і Радянський Союз. У тодішніх шкільних підручниках про козацькі паланки - ні слова. Водночас - це беззаперечний факт. Байки сьогоднішнього Кремлівського режиму про те, що Україну в її теперішніх кордонах створили більшовики, не витримують жодної наукової критики.

- А як з проектом «Новоросія», до якої включають українську територію Півдня і Сходу України? Чи має він історичне коріння?

- У 1775 році цариця Катерина підло знищила Запорозьку Січ. І водночас на землях Війська Запорозького циркуляром зверху було «засновано» Новоросію. Одним розчерком пера перекреслили столітню історію. Проте мертвонароджене проіснувало недовго до 1802 року. Її ліквідували, бо й сама назва була абсурдною. Уже тоді російські чиновники зрозуміли: якщо Росія намагається виводити свою історію від Київської Русі, то було б неправильним називати «Новоросією» землі, частина яких здавна належали Руській державі.

Сьогоднішнє бажання кремлівських маніпуляторів привласнювати все українське перевершило навіть безглуздість та жадобу царських ідеологів. Одначе факт залишається фактом. Українська державна організація - Запорозька Січ - контролювала більшість теперішніх областей Півдня і Сходу України за кілька століть до того, як там з'явилися перші вихідці з московських земель. Путінська пропаганда використовує термін «Новоросія» як класичне ідеологічне прикриття своєї агресії проти України.

- Водночас сепаратистські настрої, провоковані Москвою, продовжують живити проекти сумнозвісних терористичних організацій ДНР чи ЛНР. Однак чи потрібен Володимиру Путіну Донбас?

- Кремлівський режим абсолютно не цікавить доля населення Луганської та Донецької областей. Інакше він би допомагав регіону соціальними програмами, а не танками та ракетами, не знищував би інфраструктуру та мирні поселення. Зі своїми так не чинять. Донбас його цікавить виключно як

плацдарм для створення підконтрольних РФ територій, які будуть використовуватися для тиску на Україну. Заручниками такої політики вже стали жителі Абхазії, Південної Осетії та Придністров'я. Сьогодні території цих регіонів перетворені на невизнані світом державоутворення - «сірі зони», де не дотримуються прав людини, де влада належить місцевому криміналітету, який десятиліттями спекулює на національних почуттях. Економіка цих територій найслабша у світі.

Чимало російських громадян, ошуканих широкомасштабною пропагандою та мареннями про «фашистів», «хунту», «розіп'ятих хлопчиків», вирушили в Україну аби «рятувати українців від українців». Зрештою, відбулася операція вторгнення регулярних російських військ. В результаті, багато солдатів удачі та кадрових російських військових повертаються додому страшним «вантажем 200». Оскільки Москва офіційно не визнає перебування своїх військ в Україні, то, зрозуміло, у неї «нема» й ніяких бойових втрат. Годі казати про загиблих російських «добровольців» та мирних мешканців Донбасу… Хіба про таке майбутнє мріяли жителі південного сходу, які, живучи в незалежній Україні, ніколи не знали, що таке жах війни?

- Однією з рушійних сил сепаратизму стало навіюване ззовні переконання, що у Донбасу немає економічних перспектив в оновленій Україні…

- До теперішнього стану Донбас довела попередня влада. Віктор Янукович зрадив своїх земляків, адже займався не потребами країни, а власним збагаченням. За чотири роки своєї каденції разом з поплічниками він незаконно привласнив десятки мільярдів доларів США, що негативно позначилося на соціально-економічній ситуації у Донбасі та у всій країні. Нині офіційний Київ відверто говорить про проблеми низького рівня життя, зайнятості населення. Стоїть завдання швидко вирішити питання безпеки, відновлення зруйнованої в Луганській та Донецькій областях, у результаті створеного ззовні конфлікту, інфраструктури та житлового фонду. І таку роботу вже розпочато.

Запланована реорганізація місцевого самоврядування і делегування частини повноважень центральної влади регіонам передбачає зміну в основі системи державного управління. Зокрема, місцеві громади матимуть змогу самостійно розпоряджатися бюджетними коштами.

Євроінтеграція, від якої в 2013 році відмовився Янукович, забезпечить залучення інвестицій та створення на Донбасі нових підприємств, які, в першу чергу, усунуть проблеми безробіття і допоможуть регіону знову піднятися.

- Кремлівський режим диктує необхідність федералізації України, натомість, згідно з мирним планом Петра Порошенка, ми здійснюємо децентралізацію. У чому відмінність цих понять?

- Федералізація передбачає об'єднання в одну країну дрібних державних утворень, що тяжіють до створення єдиної держави. Для унітарної країни це навпаки означає її подрібнення, з повним відділенням у перспективі дрібних новоутворень. Фактично це призведе до її розпаду на менші держави і повного її знищення. Децентралізація ж це надання регіонам прав, які в достатній мірі забезпечать їх самостійне господарювання та вирішення питань місцевого значення.

Федералізація України, яку вбивають в голови українців російські засоби пропаганди, являє собою не що інше, як технологію, що має на меті ослаблення і подальше знищення, а не зміцнення української держави. Саме тому ця ідея в Україні непопулярна її підтримують не більше 17% наших громадян. До речі, «федеральна» Росія дуже далека від надання своїм регіонам тих прав, які вже мають регіони в Україні. Нещодавно в Росії був прийнятий законопроект, за яким навіть мери призначатимуться, а не обиратимуться народом. Росія впевнено скочується до тоталітаризму. Жорстку руку Кремля вже відчули і мешканці Криму.

- Російська пропаганда невтомно повторює, що в Україні «заправляють» праві радикали. Одним з головних страховиськ для жителів Добасу зробили лідера "Правого сектора" Дмитра Яроша…

- Але ж ця політична сила отримала на президентських виборах в Україні 2014 року всього 0,7%. В той же час в Росії націоналісти шовіністичного спрямування прийшли у владу давно і зайняли там міцні позиції. Так, відвертий націоналіст Дмитро Рогозін виріс до заступника прем'єр-міністра. Його екс-соратник по націоналістичної партії «Родина» Сергій Глазьєв став радником Путіна. Саме він був одним з активних прихильників військового вторгнення в Україну. Про віцеспікера Жириновського годі й казати.

- А як щодо тези Кремля, що в результаті перемоги Євромайдану до влади прийшла «хунта». Мовляв, українська опозиція порушила угоду з Януковичем від 21 лютого…

- Згадаймо ті події. Коли Янукович зрозумів, що протистояти Майдану він більше не може, то уклав з опозицією угоду, яка передбачала дострокові вибори і повернення до Конституції 2004 року. Представнику Росії було запропоновано також підписати цей договір, але він відмовився. Проте тепер Кремль гучно заявляє про начебто порушення положень документу, який вони самі не схотіли визнати.

- То чи було порушено угоду?

- Після того як Рада прийняла закон про повернення до Конституції 2004 року, Янукович, відповідно до умов угоди, мав достатньо часу, щоб підписати цей закон, після чого протестуючі мали звільнити низку урядових будівель. Натомість Янукович несподівано виїхав з Києва і зник, так і не виконавши своє зобов'язання. У підсумку, навіть його однопартійці проголосували за закон про усунення Президента від посади та затвердили новий уряд. Верховна Рада підтримала це рішення небувалою кількістю голосів - 371 з 450. Тоді ж Партія Регіонів визнала Януковича зрадником.

А щодо характеру влади, яку привів Майдан, то чесно запитаймо себе: яка «хунта» з перших днів пропонує вільні, демократичні вибори з безліччю міжнародних спостерігачів, а також децентралізацію влади' «Хунта», за визначенням енциклопедії, - це влада військових. В Російські Федерації більшість вищого російського керівництва - вихідці зі спецслужб. ФСБ - це військові, отже не в Україні, а саме в Росії маємо класичну хунту. Обвішані зброєю самозванці Донбасу, які проголошують себе «народними мерами» і «губернаторами» за підтримки російських танкових частин та ракетних підрозділів - та сама хунта.

Фашизм, в якому звинувачують українців заангажовані російські ЗМІ, це очевидний прояв тоталітарної та ксенофобської ідеології. Тільки її адепти можуть проголошувати, що того чи іншого народу не існує, або він не має права на свою історію, землю та мову.

Павло КОРНІЄНКО

ПРОЕКТ «ТРИПІЛЬСЬКИЙ ФАКТОР СУЧАСНОЇ КУЛЬТУРНОЇ ГЕОПОЛІТИКИ»

НАПРЯМКИ ПРАКТИЧНОГО ЗАСТОСУВАННЯ ЕФЕКТИВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ДОСЯГНЕНЬ ТРАДИЦІЇ ДУХОВНОЇ КУЛЬТУРИ ПЛЕМЕН І НАРОДІВ «КУКУТЕНІ-ТРИПІЛЬСЬКОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ» ДОБИ ЕНЕОЛІТУ З НОВІТНІМИ ІНФОРМАЦІЙНО-ЕНЕРГЕТИЧНИМИ ТЕХНОЛОГІЯМИ У ПРОЦЕСАХ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ТА ГАРМОНІЙНОГО ЕВОЛЮЦІЙНОГО РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ В НОВОМУ ТИСЯЧОЛІТТІ

Досвід. Практика. Перспективи.

Текст інформаційного повідомлення та для збірника матеріалів наукової конференції «Проблеми національної безпеки в умовах сучасного розвитку України». Київ, МАУП, 15 вересня 2006 року.

ІНФОРМАЦІЯ – Суть Концентрована Форма НАЙПОТУЖНІШОЇ ЕНЕРГІЇ СВІДОМОЇ, ВІДПОВІДАЛЬНОЇ, ЦІЛЕСПРЯМОВАНОЇ ДІЇ

1. Вступ

Вже накопичений величезний об'єм фактологічного матеріалу.

Вже існують багаточисельні, різносторонні документальні підтвердження, приголомшуючи результати новітніх наукових досліджень та широкий спектр регулярних сенсаційних відкриттів….

Загальновідомі, реально існуючі практично на всіх матери-

ках нашої Планети, дивовижні обєкти природного та невідомого «інопланетного» штучного походження, що розташовані на території майже всіх країн на планеті.

Вже відкриті та досліджені масові типові та унікальні археологічні артефакти й пам'ятки, величезна кількість схожих спеціалізованих архітектонічних монументальних комплексів, конструкцій й споруд сакрального, ритуального, духовного, метафізичного, містичного, космічного рівня відомих і ще невідомих нам древніх попередніх Цивілізацій.

Всіх щороку та вже і щоденно приголомшують «залізні», «шокуючі» докази реальних нестримних, могутніх, загрозливих подій в Україні та Світі. Народи всіх країн постійно дивують сучасні епохальні, над-динамічні процеси глобального системного загально-цивілізаційного, загально-природного Планетарного і навіть надприродного Космічного рівня: кліматичного, екологічного, соціального, культурного, політичного, економічного, енергетичного, інформаційного, техногенного та антропогенного характеру.

Всі такі глобальні події, на превеликий жаль, дуже яскраво засвідчують об'єктивний стан дисгармонійного, розбалансованого, фрагментарного функціонування в наш час, цілеспрямовано спотвореної та майже повністю зруйнованої **ПЛАНЕТАРНОЇ СИСТЕМИ ГЕО-ЕКО-БІО-КОСМІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЙНО-ЕНЕРГЕТИЧНОЇ РЕЗОНАНСНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ГЛОБАЛЬНИХ СИСТЕМ** (далі – **ГЕБКІЕ РВ ГлоСис**). Це унікальна універсальна Система, що реально створювалася попередніми цивілізаціями на нашій Планеті та існувала в минулому на протязі багатьох епох, сотень тисячоліть, а можливо й мільйонів земних років.

ТАКУ МОГУТНЮ МЕТА-СИСТЕМУ ГАРМОНІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ З НАВКОЛИШНІМ СВІТОЛАДОМ З ПОКОН ВІКІВ, ЗАВЖДИ, ОБВ'ЯЗКОВО СВІДОМО СТВОРЮВАЛА, РОЗБУДОВУВАЛА, РОЗВИВАЛА ТА ЗАБЕЗПЕЧУВАЛА НАЛЕЖНИЙ СТАН ЇЇ РОБОТИ КОЖНА ДІЙСНА ЛЮДСЬКА ЦИВІЛІЗАЦІЯ.

ЦЯ ГЛОБАЛЬНА ПЛАНЕТАРНА СИСТЕМА ІСНУВАЛА У ВИГЛЯДІ СПЕЦІАЛЬНИХ ІНФОРМАЦІЙНО-ЕНЕРГЕТИЧНИХ, ТОНКОПОЛЬОВИХ Й МАТЕРІАЛЬНИХ СИСТЕМНИХ КОМЛЕКСІВ СВЯЩЕНИХ РИТУАЛІВ, КУЛЬТІВ ТА ОБРЯДІВ, САКРАЛЬНИХ РИТУАЛЬНИХ ВИРОБІВ-РЕЛІКВІЙ, СПЕЦІАЛЬНИХ ФОРМ Й СИМВОЛІВ, ТАНЦІВ, СЛІВ, СПІВІВ І МОЛИТВ; СПЕЦІАЛЬНИХ

МІСЦЬ ДУХОВНОГО МІСТЕРІАЛЬНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ: ПЕЧЕР, КАПИЩ, ВІВТАРІВ, КУРГАНІВ, СВЯТИЛИЩ, АКРОПОЛІВ ТА НЕКРОПОЛІВ, АХІТЕКТУРНИХ СПОРУД ХРАМІВ, МОНАСТИРІВ, ЦЕРКОВ ТА СОБОРІВ — ЗА ДОПОМОГОЮ ВСІХ НАЙВИЩИХ ДОСЯГНЕНЬ **ГАРМОНІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ТРАДИЦІЇ + ТЕХНОЛОГІЇ + ТВОРЧОСТІ**.

А ГОЛОВНЕ МІСЦЕ В ЦІЙ **ГЛОБАЛЬНІЙ СИСТЕМІ**, БЕЗПЕРЕЧНО, НАЛЕЖАЛО НАЙКРАЩИМ ПРЕДСТАВНИКАМ ВСЬОГО РОДУ, ІСТИНИМ ДУХОВНИМ ЛІДЕРАМ ПЛЕМЕН ТА НАРОДІВ, НОСІЯМ НАЙВИЩИХ ДУХОВНИХ ЯКОСТЕЙ ТВОРЦІВ: АРХІТЕКТОНАМ, ГЕРОЯМ, ЖРЕЦЯМ, БРАХМАНАМ, ПРА'РОКАМ, АРА'ОРА'КУЛАМ, ВОЖДЯМ, ….

І ТАКИМ ЧИНОМ, ТАКІ ВИСОКОДУХОВНІ ЦИВІЛІЗАЦІЇ СВІДОМО, ЗГІДНО З ВЕЛИКИМ ВСЕЛЕНСЬКИМ ЗАКОНОМ ТВОРЕННЯ ГАРМОНІЇ ЖИТТЯ ТА ВІДПОВІДНО ДО СПОКОНВІЧНОЇ ТРАДИЦІЇ ДУХОВНОЇ КУЛЬТУРИ ВСЬОГО ЛЮДСТСТВА, НА ВИСОКОМУ РІВНІ СУСПІЛЬНОЇ ОСОБИСТОЇ Й КОЛЕКТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ОПІКУВАЛАСЯ ПОВСЯКЧАСНО СВОЄЮ ВЛАСНОЮ ТА ЗАГАЛЬНО-ПЛАНЕТАРНОЮ БЕЗПЕКОЮ І ДОБРОБУТОМ, ПРОГРЕСИВНИМ ЕВОЛЮЦІЙНИМ РОЗВИТКОМ, ЗДОРОВ'ЯМ І ДОВГОЛІТТЯМ. А НАЙВАЖЛИВІШЕ, ДАВНІ ЦИВІЛІЗАЦІЇ ЛЮДЕЙ-ТВОРЦІВ РЕАЛЬНО ПІДТРИМУВАЛИ, СТВОРЮВАЛИ, ТА РОЗВИВАЛИ ГАРМОНІЮ СПІВІСНУВАННЯ, ВЗАЄМОРОЗУМІННЯ, ВЗАЄМОДОПОМОГИ ТА ВЗАЄМОВИГІДНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ВСІХ І КОЖНОГО З УСІМ НАВКОЛИШНІМ СВІТОЛАДОМ НА БЛАГО ЗЕМЛІ, ПРИРОДИ, ЛЮДСТВА, КОСМОСУ. І ЦЕ ВОНИ РОБИЛИ З ГЛИБОКОЮ ПОШАНОЮ І ВДЯЧНІСТЮ ДО МИНУЛОГО, З ВЕЛИКОЮ РАДІСТЮ ДО СУЧАСНОГО І З ВИСОКОЮ ПОВАГОЮ І МРІЄЮ ПРО МАЙБУТНЄ ТОБТО ПРО КОЖНОГО З НАС З ВАМИ І ПРО ВСЕ СУЧАСНЕ ЛЮДСТВО ЦІЄЇ ДИВОВИЖНОЇ, ПАРАДОКСАЛЬНОЇ, ТЕХНОКРАТИЧНО-КОСМІЧНОЇ, САМОВБИВЧОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ.

Така Планетарна Система ***(ГЕБКІЕ РВ ГлоСис)*** гарантовано забезпечує **ОТРИМАННЯ ПОСТІЙНОГО ІНФОРМАЦІЙНО-ЕНЕРГЕТИЧНОГО ПОТОКУ НОВОЇ ЖИТТЄДАЙНОЇ ІНФОРМАЦІЇ – ЕНЕРГІЇ** (Ідеї-Мети Простору-І-Часу) для гармонійного розвитку нашого єдиного загальнолюдського планетарного ДОМУ, нашої спільної Планети Земля в Сонячній системі, в системах Зоряних Союзів, в нашій Галактиці, у ВсеСвіті — унікального місця в Космосі.

Святилища є Місцями Здійснення-Втілення Величної Вселенської Ідеї-Програми утримання Балансу-Гармонії постійного метафізичного динамічного Процесу МАТЕРІАЛІЗАЦІЇ-ВТІЛЕННЯ ІДЕЇ-ДУХУ ((\) СХОДЖЕННЯ згори(ІДЕЇ) до низу(МАТЕРІЇ)) ТА ОДУХОТВОРЕННЯ МАТЕРІЇ ((/) ПІДНЯТТЯ знизу(МАТЕРІЇ) до гори(ІДЕЇ)) ПО ВСЕЛЕНСЬКОМУ ЗАКОНУ ТВОРЕННЯ ГАРМОНІЇ ЖИТТЯ – БЛАГО'ДАТІ:

БЛАГО'ДАРІННЯ – БЛАГО'ДІЯННЯ – БЛАГО'ТВОРІННЯ І БЛАГО'ПОЛУЧЧЯ.

Людство має якнайшвидше усвідомити на всіх рівнях і щаблях суспільного, соціально-політичного та економічного буття, що

ПЛАНЕТАРНА СИСТЕМА
ГЕО-ЕКО-БІО-КОСМІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЙНО-ЕНЕРГЕТИЧНОЇ РЕЗОНАНСНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ГЛОБАЛЬНИХ СИСТЕМ БУЛА В МИНУЛОМУ, Є В СУЧАСНІЙ РЕАЛЬНІЙ ДІЙСНОСТІ І ЗАВЖДИ БУДЕ В МАЙБУТНЬОМУ ЄДИНОЮ НАЙВАЖЛИВІШОЮ ОСНОВОЮ ЖИТТЄЗДАТНОСТІ ТА ГОЛОВНИМ ДЖЕРЕЛОМ ІНФОРМАЦІЙНО-ЕНЕРГЕТИЧНОГО ЖИТТЄЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГАРМОНІЙНОГО ЕВОЛЮЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЦІЄЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ ТА ВСЬОГО ЛЮДСТВА ЦІЄЇ ПЛАНЕТИ ВЦІЛОМУ.
ТОМУ ПОТРІБНО, ЩОБ ВСІ ВІДПОВІДНІ ПРОФЕССІЙНІ ЛЮДСЬКІ НТЕЛЕКТУАЛЬНІ МОЖЛИВОСТІ, ФІЗИЧНІ, ПСИХІЧНІ ТА ДУХОВНІ ПОТЕНЦІАЛИ, МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНІ СИЛИ, ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ ВСІХ КРАЇН В НЕОХІДНОМУ ОБСЯЗІ БУЛИ ТЕРМІНОВО СКОНЦЕНТРОВАНІ, ОРГАНІЗОВАНІ ТА ЦІЛЕСПРЯМОВАНО НАПРАВЛЕНІ НА ЕФЕКТИВНЕ ШВИДКЕ ВИРІШЕННЯ НАЙГОЛОВНІШОГО ГЛОБАЛЬНОГО
МЕТА-ЗАВДАННЯ АКТУАЛЬНОГО І СПІЛЬНОГО ДЛЯ ВСІХІ НАРОДІВ СВІТУ, ЗАГАЛЬНОПЛАНЕТАРНОГО ЗАГАЛЬНОЦИВІЛІЗАЦІЙНОГО РІВНЯ.

ПЛАНЕТАРНА СИСТЕМА
ГЕО-ЕКО-БІО-КОСМІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЙНО-ЕНЕРГЕТИЧНОЇ РЕЗОНАНСНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ГЛОБАЛЬНИХ СИСТЕМ
ПОВИННА БУТИ ТЕРМІНОВО ВІДРОДЖЕНА !

2. Загальна інформація про мету, завдання та напрямки діяльності Благодійного Центру КОНТЕОС «КІ'Єва»

Благодійний Центр Культури, Освіти, Науки Творчих Енергій Особистості КОНТЕОС «КІ'Єва», від часу свого фактичного створення в 1991-1993 роках проводить активну, цілеспрямовану благодійну діяльність в якості структурного підрозділу різних установ та організацій України, спільно з зацікавленими вітчизняними та закордонними спеціалістами, організаціями та установами. Центр реалізує авторські Програми та Проекти в сфері виявлення, дослідження, відродження, розвитку, широкої популяризації і практичного застосування в усіх галузях життєдіяльності сучасної Цивілізації гармонійного синтезу найкращих унікальних досягнень національних Традицій Духовної Культури – величної багатотисячолітньої спадщини племен і народів України, слов'янського Світу, а також Цивілізацій стародавнього Світу Європи, Азії, Африки, Північної та Південної Америки, Австралії разом з сучасними новітніми інформаційно-енергетичними технологіями.

Метою діяльності Центру є:

•Виявлення, дослідження, відродження, розвиток і широка популяризація багатотисячолітніх досягнень величної спадщини духовної культури племен та народів України серед жителів міста Києва і області, України і зарубіжжя, а також гармонійне вплетення цих досягнень в сучасну культуру народу України, всього слов'янського Світу та народів інших Країн.

•Пропаганда традиційних форм організації особистого, сімейного, суспільного, соціального, духовного, психічного і фізичного життя людини, особистості, сім'ї, народу в гармонії з Природою, Людством, Землею, Космосом в сучасних умовах розвитку суспільства і цивілізації в цілому.

•Сприяння збереженню та розвитку національної самосвідомості, освіти, фізичного і психічного здоров'я, духовної культури народу, а також ефективної реалізації програм соціально-психічного добробуту та інформаційно-енергетичної захисту і безпеки населення.

•Різнобічна допомога у доступу всіх верств суспільства, особливо малозабезпечених громадян, – до національних традицій, культурних цінностей, мистецтв, ремесел, художньої творчості та найкращих досягнень загально-цівілізаційного світового культурного розвитку.

•Створення необхідних умов для найбільш повної реалізації духовного потенціалу кожної особистості, сім'ї, народу, нації через мистецьку творчість та багатосторонню благодійність; для глибокого вивчення і масового оволодіння прадавніми традиціями духовної культури та сучасними знаннями й досвідом духовної творчості, формами образотворчих мистецтв і ремесел (через культурно-освітні, мистецько-оздоровчі, навчально-виховні, науково-дослідні, спеціалізовані установи, організації, заклади; через клуби, центри, студії, творчі осередки, а також через виставки, конференції, етно та езо- туристичні експедиції, радіо- та теле-програми, інтернет-проекти, сучасні аудіо- та відео-матеріали, посібники, альбоми, та інш.).

•Активна багатостороння робота по реалізації Указу Президента та Закону України " Про заходи щодо розвитку духовності, захисту моралі та формування здорового способу життя громадян" за № 456/99 від 27 квітня 1999 року:

".. для. активізації культурно-просвітницької і виховної роботи серед населення, насамперед серед батьків, дітей та молоді шляхом відродження національних святинь, свят і обрядів, пропаганду кращих духовних досягнень українського народу, підтримку і розвиток традицій, направлених на зміцнення української сім'ї, виховання любові до рідної землі, формування демократичного світогляду, самосвідомості і національної гордості громадян України". А також інших відповідних Указів, Законів та Постанов.

•Сприяння підвищенню рівня та розширенню сфери наукових досліджень, освіти та інформування у застосуванні досягнень національних Традицій Духовної Культури і новітніх Ін-Ен технологій, у розвитку та реалізації науково-дослідницьких, науково-впроваджувальних, культурно-просвітніх, програм, подання відповідної допомоги фахівцям, спеціалістам, вчителям, студентам, учням, батькам і дітям.

Найважливішими напрямками роботи Центру є реалізація авторських міжнародних благодійних Програм і Проектів в напрямках:

•розвитку національної культури, освіти, просвітництва, науки, мистецтв і ремесел; офіційної медицини і народних традицій цілительства; етнографії, етно- оздоровчого туризму, культурології, екології, археології, екзо- та езотерології, астрології та астрономії, космософії і космології, теософії, релігієзнавства та інш.;

•розробки та практичного застосування високоефективних універсальних системних спеціалізованих комплексів (УССК «ГААРНОО») та новітніх Інформаційно-Енергетичних (Ін-Ен) технологій в таких сферах, як проведення різностороннього, багаторівневого системного комплексного аналізу, експертизи, діагностики та прогнозування (АДЕП-Т), ГЕБКІЕ РВ ГлоСис, а також в сфері культурної геополітики з метою виявлення, передбачення, запобігання й попередження, протидії та нейтралізації катастрофічних і агресивних явищ природного кліматичного, тектонічного та штучного екологічного, техногенного, соціального характеру; розгортання та впровадження інноваційних програм інформаційно-енергетичного захисту, безпеки та соціально-психічного добробуту громадян України, народів країн слав'янського Світу, населення інших Держав.

Основними завданнями та напрямками авторських Програм і Проектів є:

•гармонійне коректне об'єднання найкращих досягнень в галузі новітніх Ін-Ен технологій ГЕБКІЕ РВ ГлоСис з багатотисячолітніми досвідом і мудрістю наших далеких пращурів, з найвищими досягненнями Традицій Духовної Культури племен і народів різних епох традиції активної гармонічної взаємодії особистості та суспільства з усім реальним світом Простору і Часу, Процесів та Принципів, з світом усіх Стихій, всіма Інформаціно-Енергетичними рівнями, потоками та каналами взаємодії, існуючих шляхів та законів проявленя, втілення та реалізації Ідеї в Матерії та Матерії в Ідеї, Минулого через Дійсність в Майбутньому і

Майбутнього в Реальній Дійсності завдяки досягнень Минолого;

•ефективне практичне застосування та розвиток в наш час безцінного досвіду минулого свідомої активної взаємодії Людини-Творця з загально Земними й загально Космічними процесами і законами Творення Гармонії Життя на цій Планеті в непорушній єдності констант ПРИРОДАЛЮДИНАЛЮДСТВОПЛАНЕТАКОСМОС на основі найважливішої Прадавньої Традиції Духовної Культури «Працивілізації кукутена-трипільського Світу» по забезпеченню захисту, збереження, селекції, накопичення, передання та розвитку в батьках і дітях, в онуках і праонуках, у майбутніх нащадках сімї, племені, народу, нації найліпших якостей РОДА протоарійського та протослов'янського етносів.

Серед найбільш відомих вже і в Україні і закордоном є Міжнародна Благодійна Програма «ПЕРШО'ДЖЕРЕЛА МАЙ'БУТТЯ КОЛО МА'АЙЯ ДА'АННА 1993-2002-2013-» (з 1991 по 2002 роки Міжнародний Благодійний Проект «МАЙЯ ДАННА 2002»), Міжнародний Конгрес «МИ ПЛАНЕТАРНА БЕЗПЕКА ТИСЯЧОЛІТЬ», в їх числі такі Програми та Проекти, як: «КОН'ТЕОС», «І'СТО'КІ ПершоДжерела Традиції Духовної Культури ПраСлав'ЯНського Світу», «ТРИПІЛЬСЬКИЙ ВСЕ'СВІТ УКРАЇНИ Минуле-Дійсне-МайБутнє», «КОСМОС КУКУТЕНІ-ТРИПІЛЬСЬКОГО СВІТУ», «КОЛО-РА», «РА-ДІТИ Діти РА», «КІ-ЯН'ІН КІ'Єва», «ОБЕРІГ», «БЛАГО'ДАТЬ - ЗаКОНом Творення Гармонії Життя», «ЛІРА АРА'ХАЙЯ», «ПРА'ВАДА», «ОДЕС'СВІТ», «Творча Студія ДЖЕЙ'РЕЛА», «ЛЄПОТА Творення Гармонії Життя», «ЗЬОДА-ЖИВА Могутність Енергії Живої Глини», «РУНА-РОДА Космічні Імена-Символи Вічності Роду», «Крізь тисячоліття під СИМВОЛОМ ХРЕСТА», «ТРИПІЛЬСЬКИЙ ФАКТОР МАЙБУТТЯ», «ПЛАНЕТАРНІ ВЕРШИНИ МИРУ», «ДАРИ ПРА'МЕТЕЙЯ», «СВІТ ПО'СЕЙ'ДА'АННА», «ЗЬОДЧІ СВІТУ СЛАВИ», «АРА'ОРА-КУЛИ ТА ПРА'РОКИ ТИСЯЧОЛІТЬ», «ВІТА-Ю», «ГАРМОНІЯ ЗДОРОВ'Я», «УССК ГААРНОО», «АДЕП-Т», «ЖИВА ПЛАНЕТА», «ЖИВЕ МІСТО», «ЖИВЕ ЖИТЛО», «ЖИВА КЕРАМІКА ВІТА КЕРАМОС», «ЖИВИЙ ОДЯГ», «ЖИВА КРОВ», «Т+Т+Т ФОРМУЛА МАЙ'БУТТЯ взаємодія Традиції+Технології+Творчості» та інші.

3. Спеціальна інформація

Базовою основою для вказаних досліджень та відкриттів стали комплекси археологічних матеріалів різних історичних епох на території України, а особливо таких палеолітичних стоянок як «Мізинська», «Добранічивська», «Межирічська», «Кирилівська» (35 000 20 000 років т. н.) та енеолітичних поселень і протоміст-мегаполісів «кукутені-трипільської археологічної культури» (8000-7500 6000-5500 років т.н.) на території сучасної Румунії, Молдови, України.

На протязі 1980-1993 років та з 1993 по 2002 роки різностороннє й ретельно вивчалися та аналізувалися:

•головні технологічні прийоми, принципи, функціональність, архітектоніка, особливості та закономірності конструктивних комплексів і системи оформлення архітектурних і керамічних комплексів виробів, гармонія поєднання матеріалів, форм, стилів, символічних композицій;

•головні завдання та цілеспрямування масового виготовлення комплексів розписної та ритованої кераміки, мета їх великої концентрації в кожному житлі, іх різносторонній вплив на середовище, людей, тварин та рослин, їх реактивні та компенсаторні, гармонізуючі, адаптуючі, реабілітуючі та нейтралізуючі особливості та властивості ;

•системи та закони синтезу символів, форми та матеріалів, системи графічної мови зображення символів-рун, побудова їх композицій, види графічних знаків-психо-архетипів, їх значення;

•психо-фізичний та психо-інформо-енергетичний вплив кольорів, різнобічні характеристики та особливості станів, руху-динаміки, статики-спокою;

•образи та канони зображення космо-ахитипів, їх семантика та семіотика, види тотемів, геральдичні системи;

•системи кодування, збереження і передачі потаємних сакральних, містичних, метафізичних та космічних знань;

•процеси та принципи мовотворення та словотворення, явищно-сущностні, подійно-змістовні, об'єктивно-суб'єктивні, просторово-часові та хронологічні, лінгвістичні адекватно-мовні абстрактно-символічно-реалістичні параметри та характерні особливості казок, епосів, гімнів, балад, літописів, легенд, міфів, апокрифів;

•основи визначення, засоби та форми об'ємної, образотворчої, графічної, звукової, рухової та інш. фіксації та образотворчих засобів передавання базових глибинних значень явищ та їх суті, а також багаторівневих понять, категорій, парадигм глобальних земних й космічних процесів та взаємовпливів і взаємозв'язків між ними; •об'єктивні та суб'єктивні, природні та штучні форми, вібраційні, інформаційно-енергетичні, просторово-часові ефекти і потоки та їх вплив на біо-фізичний, біо-психічний, біо-енергетичний, біоінформаційний, інтуїтивно-надсвідомий, свідомий реальнопрактичний, безсвідомо-інстинктивний рівні взаємодії особи з природою, з середовищем, з колективом, з соціумом, а також особливості та закономірності взаємовпливів і взаємодії Суспільства та Природи, Планет та Сонця, Зірок і Галактик;

•базові основи «трипільських» «людських» і «надлюдських», «нормальних» та «паранормальних» можливостей усвідомлення парадигмальних рівнів глобальних систем макро- та мікро- світів і основні принципи різних форм інтуїтивної надсвідомої, свідомої та безсвідомої взаємодії з ними (Кукуиені-Трипільські Традиції Духовної Культури ГЕБКІЕ РВ ГлоСис).

З цією метою, починаючи з 1991-1993 років, на відповідному методологічному, документально-історичному, науково-практичному та технологічному рівні, на основі великого документального стародавнього та сучасного реального матеріалу досліджувалися різні загально відомі (відкриті) та спеціальні-таємні (закриті містеріальні, містичні) системи та принципи забезпечення всіх рівней життєдіяльності (Фізичного, Психічного та Духовного, Матеріального та Ідеального, Земного й Космічного, Минулого, Дійсного та Майбутнього) роду, племені, народу, нації, людства, а також еволюційного прогресивного і сталого розвитку певного Суспільства-Цивілізації.

Під таким «кутом зору» досліджувалися такі відомі сакральні археологічні об'єкти, як Капіща, Святилища, Дольмени, Кромлехи, Кургани, унікальні метафізичні архітектонічні конструкції та споруди природного та спеціального штучного походження, Піраміди, Дольмени, Менгіри, Некрополі та Акрополі, Храмові комплекси, Собори, Церкви, Священні та Заповєдні «Місця Сили», «Міста Богів», тощо.

Глибоко вивчалися та аналізувалися древні традиції духовних культур різних народів багатьох епох, зміст ритуалів, культів, обрядів, які активно використовувалися відьмами і ведунами, чаклунами й чародіями, шаманами, жерцями, друїдами, пророками-оракулами, волхвами і вараджеями та інш. у сакральному та повсякденному суспільному житті різних етапів розвитку відомих Цивілізацій минулих часів, а також характерні особливості та сутність тих традицій, що зберігалися у первісному вигляді і застосовуються до сьогодні як реліктовими племенами «кам'яної епохи» нашого часу на нашій Планеті, так і сучасними реальними цивілізованими індустріалізованими носіями таких якостей, потенціалів, властивостей й можливостей («магами», «колдунами», «відьмами», «шаманами», «ворожками», «знахарями», «цілителями», «жерцями», «магістрами», «пасторами», «отцями», «матушками», «пророками», «астрологами-астрономами», тощо). В тому числі спеціалістами Центру коректно, з відповідною повагою, – за допомогою Ін-Ен технології ГЕБКІЕ резонансної взаємодії (відповідно до сучасних можливостей і наявності сучасної спеціальної апаратури) ретельно фіксувалися, реєструвалися, аналізувалися, об'єктивізувалися та апробовувалися на практиці різні досягнення (артефакти-вироби) і мудрість (прийоми, методика та технології) попередніх поколінь і сучасних послідовників істинних Майстрів Духовних Традицій, дійсних Вчителів та Учнів відомих «шкіл» духовного розвитку особистості надсвідомого, свідомого та безсвідомого рівней, їх езотеричний та екзотеричний багатий досвід, спеціальні сакральні й потаємні знання, спеціальні фізично-психічно-духовні практики та психо-техніки певних каст, орденів, релігійних ідеологічних організацій та сект, церков, центрів, інституцій, груп, конкретних загальновідомих особистостей фахівців та інше.

Особливо уважно та різносторонньо вивчалися з науково-практичної «токи зору» ритуально-обрядові містерії, релігійно-ідеологічні канони, принципи та системи кабалістики (супер-мови «избранных» символів, ієрогліфів, знаків, цифр, рухів, запахів, кольорів, звуків, образів, форм, матеріалів) і кодування спеціальної унікальної секретної інформації для передання потаємних знань і можливостей ГЕБКІЕ РВ ГлоСис «конкретному адресату» крізь Простір-і-Час, через певні цикли Інкарнацій та РеІнкарнацій, від одного Адепта до

другого, від певної особистості в минулому собі в Майбутньому, від однієї Цивілізації до другої через цілі Епохи, крізь тисячоліття й мільйоноліття на величезні відстані Космічних Світів, Просторів і Часів, – від Безмежного Минулого через Реальне Дійсне в Вічне Майбутнє і навпаки.

4.

В результаті багатолітніх цілеспрямованих пошуків (1973-1993 рр. археологічні експедиції Інституту Археології АН УРСР, НАН України), різносторонніх наукових і спеціальних досліджень (1982-1996 рр.), глибокого аналізу й відбору по певним параметрам (1996-1998 рр.), а також спеціалізованої різнобічної комплексної АДЕП-Т на основі Інформаційно-Енергетичної технології (Ін-Ен Тех) та застосуванню найновішої експертно-діагностичної апаратури (ГРВ-метод) (1996 2002 рр.) спеціалістам Центра пощастило виявити та зафіксувати унікальні тонко-польові інформаційно-еенергетичні можливості керамічних комплексів артефактів «кукутені-трипільської археологічної культури». Вдалося відтворити увесь технологічний процес, набір обов'язкових умов і вимог, а також розпочати створення спеціалізованих колекцій документально-історичних реконструкцій, копій та новітніх авторських виробів «кукутені-трипільського етно-екостилю» – **РІ'ТОНІВ** з «Живої Глини» – «ЖИВА-ЗЬОДА». Це специ-фічні форми різного виду і розміру з визначеними унікальними якостями різностороннього багаторівневого впливу на фізично-психо-духовні рівні об'єктів, явищ, процесів живої та неживої природи, з могутніми потенціалами **гео-еко-біо-космічної інформаційно-енергетичної резонансної взаємодії глобальних систем (ГЕБКІЕ РВ ГлоСис).**

Основними умовами і вимогами цього процесу (технологічної дисципліни) є:

•коректне гармонійне поєднання вищих досягнень духовної культури, потаємних й сокровенних знань жерців, майстрів, зьодчих трипільської традиції з сучасними найновішими досягненнями (ноу-хау) в сфері надтонких торсіонних, інформаційних, енергетичних, польових, хвильових, психічних, спінових, резонансних Ін-Ен технологій;

•застосування спеціальних композицій глин «ЖИВА-ЗЬОДА» з визначеними якостями активного проявлення ГЕБКІЕ РВ ГлоСис та Ін-Ен потенціалами;

•чітке і точне визначення головного завдання, основної мети програми, місця, часу, матеріалу, форми та оформлення, кількості та якості учасників;

•постійний контроль та об'єктивізація динаміки інформаційно-енергетичних даних, координація певних дій, етапів і всього процеса виготовлення з Ієрархічними структурами інформаційно-енергетичного просторово-часового рівня;

•спеціальні зовнішні гармонійні умови творчого процесу та гармонійний стан майстрів;

•повна відсутність зовнішнього та внутрішнього енергетичного та емоційного впливу штучного походження, а також застосування будь яких технічних засобів і синтетичних або інших штучних матеріалів;

•спеціальна професійна фізична, психічна, духовна та езотерологічна підготовка всіх учасників творчого процесу;

•високий рівень духовності, свідомості, відповідальності та самоконтролю відібраних, посвячених Майстрів-Зьодчих;

•чітке дотримання канонів всього процесу творення форм і зображення символіки;

•тільки ручна робота;

•ліплення, ритування та символічний розпис спеціальних виробів посвяченим Майстром Традиції в визначені певні астрологічні дати на певному Священному Місці;

•відсутність процесу прадиційного керамічного «випікання»;

•жорсткий самоконтроль та чітка дисципліна всього технологічного процесу виготовлення виробів.

Практичне застосування вказаних канонів і дотримання технологічних норм в 1996-1999 роках дозволило виявити, зафіксувати та визначити нові більш могутні (в порівнянні з випеченими керамічними зразками аналогічних форм) унікальні потужні тонко-польові, інформаційно-енергетичні, вібраційні властивості та резонансно-компенсаторні, гармонізуючі особливості виробів «кукутені-трипільського етно-еко-стилю» зі спеціально підібраного композиту біо-інформо-енерго-активних глин України «ЖИВА-ЗЬОДА» – «Живої Глини».

Це дало змогу розробити і з 1999-2000 рр. приступити до цілеспрямованого виготовлення оригінальних авторських документально-історичних реконструкцій, копій та нових творчих сучасних об'ємних форм **РІ'ТОНІВ – Гармонізаторів-Резонаторів з унікальними потенціалами і можливостями ГЕБКІЕ Резонансної Взаємодії Глобальних Систем**. Вироби оформлюють рунічно-символічними композиціями космо-архитипів – іменами-програмами процесів розвитку Родових (Космічних) якостей певних особистостей, сімей, Родів, Племен. Певні зображення наносять на відповідні форми виробів посвячені Майстри у вигляді різьблення (ритування з подальшою інкрустацією) та розписів кольоровими ангобами – ретельно відмученими глинами та природними мінерально-органічними барвниками – пігментами, що підготовлює Майстер Традиції за давніми рецептами.

З 1986 та з 1994 років почалося створення колекції спеціальних графічних зображень символічно-рунічних композицій «кукутені-трипільського етно-еко-езо-арт-стилю» авторського циклу «РУНА-РОДА» кольорового та монохромного типу у вигляді своєрідних «розгорток» розписів з оригінальних артефактів фрагментів та уцілілих форм «кукутені-трипільського посуду». Ці унікальні оригінальні композиції мають зафіксовані універсальні тонко-польові біоінформо-енерго-активні властивості та гармонійно впливають на фізично-психо-духовні рівні різних людей, – речей, об'єктів, явищ.

Починаючи з 2001-2002 років, окремі «типові» та багаторазово досліджені вироби стали основою для розробки і створення певної колекції форм **РІ'ТОНІВ** – Гармонізаторів-Резонаторів – спеціалізованого системного комплексу «УССК ГААРНОО» (для ефективної системної, комплексної гармонізації, адаптації, активізації, реабілітації, нейтралізації, оптимізації, об'єктивізації) з могутніми потенціалами і впливами універсального інформаційно-енергетичного гармонізуючого, корекційного, резонансно-компенсаторного характеру на оточуюче середовище, стихії, об'єкти природного і штучного походження; на структури та процеси фізичного, психічного, духовного проявлення, локального та глобального виду, в тому числі і на явища тонко-польового, хвильового, вібраційного, інформаційно-енергетичного, причино-наслідкового, між просторово-часового рівня, та інш.

Певна кількість таких комплексів виробів та окремі типові форми РІ'ТОНІВ «кукутені-трипільського етно-екостилю», а також частина авторської ***«Ін-Ен технології експертизи, діагностики, аналізу та прогнозування (АДЕП-т) процесів ГЕБКІЕ резонансної взаємодії глобальних систем»*** були надані для більш повної об'єктивізації даних, для проведення спеціальних досліджень, більш широкого й спеціального практичного апробування з метою цілеспрямованого застосування в певних галузях та сферах відповідним спеціалістам, окремим провідним фахівцям, в спеціалізовані Центри, Інститути, Служби, в різні установи, організації, фірми, які працюють в сфері новітніх технологій, науки, охорони, захисту та безпеки, медицини, спорту, культури, мистецтва, економіки, бізнесу, політики, виробництва, соціального та освітнього направлення, та інш.

Вся інформація, що надходила і постійно надходить від них, – професійні консультації, зауваження, рекомендації, побажання, конструктивні пропозиції, тощо – все це фіксується, уважно аналізується та об'єктивізується, ретельно перевіряється провідними спеціалістами Центру, керівниками та учасниками авторських Програм і Проекту. На підставі таких даних повсякчасно робилися й робляться відповідні вдосконалення, оперативні корекції, доробки, спеціальні уточнення по модифікації форм, конструктивних деталей, зображень, матеріалів, технології, прийомів, цілого та елементів, процесів та принципів, головної мети, поточних завдань та актуальних напрямків, рівня спецпідготовки Майстрів, професіональний статус Експертів, відповідність фахівців, тощо.

Всі авторські спеціалізовані технології, колекції виробів і окремі унікальні твори з 1996-1998 років постійно проходять практичну апробацію та комплексну перевірку у вигляді тематичних лекторіїв, зустрічей, відкритих тематичних експозицій під час спеціалізованих регіональних та міжнародних виставкових програм, конференцій, конгресів, форумів відповідного рівня та направлення, а також під час проведення регулярних тематичних етно- чи езо- туристичних культурологічних програм та спеціальних науково-практичних експедицій на певні «Місця Сили» та «Святилища», на природні, археологічні та історико-культурні пам'ятки й заповідники на території України та зарубіжжя.

З 2002 року почався новий міжнародний етап реалізації Проекту «МАЙЯ ДАННА – 2002-2013-»: активні практичні дії по виявленню, дослідженню, відродженню, оновленню й розвитку Планетарної Системи Гео-Еко-Біо-Космічної Інформаційно-Енергетичної резонансної взаємодії всіх Святилищ Слав'ЯНського МІ'РА. А з 2004-2005 років Міжнародний благодійний Проект, в зв'язку з певними відомими об'єктивними бурхливими соціо-гео-політичними революційними подіями на Україні та в Світі, отримав нову «планетарну сутність» і просторово-часове розширення у більш глобальному вигляді авторської Міжнародної Благодійної Програми «ПЕРШО'ДЖЕРЕЛА МАЙ'БУТТЯ – КОЛО МА'АЙЯ ДА'АННА 1991-2002-2013-». Це було зроблено з метою оптимізації і концентрації інтелектуальних, душевних і фізичних сил, всіх досягнутих надбань, всіх наявних ресурсів, що були направлені всіма учасниками Центру на активну ефективну реалізацію комплексу дуже актуальних важливих споріднених і синхронізованих в часі і просторі Проектів під загальною назвою «МАЙ'БУТТЯ – 2020». Головна мета – оперативне виявлення, дослідження відродження, оновлення, створення та активний розвиток нової сучасної планетарно-космічної системи СИНХРОННОЇ РЕЗОНАНСНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ГЕБКІЕ СРВ ГлоСис.

Додаткову інформацію щодо проекту
див. також за адресою:
paramataya.blogspot.com

Олексій КАРПЕНКО

ІСТОРІЯ ПІАРУ, РЕКЛАМИ ТА ПРОПАГАНДИ НА ТЕРЕНАХ УКРАЇНИ

Історія реклами на території нашої держави (не кажемо «реклами української», бо проводили її в нас не тільки — а попервах і не стільки — українці) є, як видається, досить складною, принаймні для відтворення повної картини, але, значною мірою саме через це, й цікавою. Звісно, не випадає — принаймні судячи з джерел доступних авторові — говорити про повноцінний розвиток реклами на теренах України протягом усієї її історії. Суворо кажучи, аж до Зрілого Середньовіччя йдеться не стільки, власне, про рекламу як таку (мова в першу чергу — про найзвичнішу нам комерційну), скільки про піар. Це й не дивно: нестабільне існування напівкочових народів аж ніяк не сприяло комерційній рекламі, як і торгівлі взагалі; навпаки, ця сама нестабільність була якраз справжнісіньким чорноземом для застосування піар-технологій — впливу на суспільство, адже згуртування останнього навколо єдиного вождя і/чи визначеної ідеї (на користь яких застосовувалися піар-технології) попри корисливі цілі, що їх могли ці «провідники» переслідувати, було часто самому ж народові життєво необхідним для суспільного розвитку та боротьби з сусідами, можливо, сильнішими й агресивнішими.

З огляду на археологічні дослідження та висновки істориків щодо життя первісної людини можна твердити, що елементи, які зараз вважаються елементами рекламних технологій, існували ще в ті, давні часи. Інша справа, що до появи товарно-грошових відносин можемо говорити про те, що в наші часи називаємо соціальною рекламою, тобто про заходи, ритуали та ритуальну атрибутику, які сприяли згуртованості племені та мобілізації зусиль кожного його члена на виживання: протистояння фізичне і духовне силам природи, вдале полювання на хижого звіра.

Тут слід звернути увагу і на ритуальні танці чи обряди поховання (рекламні заходи), і на наскельні малюнки чи атрибутику волхвів, жерців, шаманів (зовнішня реклама). Таким чином, найпершим «замовником» на рекламу були представ-

ники релігії (волхви, жерці, згодом священики, цілі Церкви — релігії — як організації та адміністративні структури), згодом, з появою та розвитком держави, не меншою мірою і представники світської влади, і сама держава, зокрема в частині утвердження позицій верховних і менших володарів та у військовій справі.

Очевидно, що паралельно з державою на рекламу починали претендувати і купці, що було зумовлено виникненням міжплемінних та міждержавних торгових стосунків, але саме ця сфера важче піддається дослідженням саме через той факт, що чільники давніх держав і менших організаційно-адміністративних утворень (наприклад, міста-держави, міста з магдебурзьким правом) набагато активніше працювали на просування свого бренду в стратегічному розумінні, і відповідно, на формування сталого іміджу «мужів, що зробили істотний внесок в історію людства». Тут основним чинником створення реклами виступають власні амбіції, близькі до славолюбства, а інструментом — усна і згодом письмова література, зокрема героїчні пісні та оди, життєписи. Наведемо цитату з книги польського літератора Яна Парандовського «Алхімія слова»: «Царі, полководці возили з собою істориків і поетів, щоб ті описували їхні перемоги. Дбали про славу й міста. Виходячи з досвіду минулого, який зберігався в людській пам'яті завдяки письменникам, нові покоління клопотались про створення таких пам'ятників і для себе й ладні були платити за них тим більше, що більше вони лестили їхній гордості. Пропаганда виникла й запрацювала не чекаючи, коли її назвуть цим іменем. Август зумів упрягти в цю політику і мрійливого Вергілія, і непоступливого Горація. Август користувався послугами і безлічі інших поетів, чиї імена з-під руїн століть звучать ледь чутно. Ми знаємо про його щедрість, нам відомі навіть деякі статті з його бюджету, призначені на літературу...» Отже, з моменту, коли володарі започаткували цільове фінансування людей і заходів, що сприяли їхній славі, можемо говорити про виникнення і ринку реклами з усім розмаїттям його особливостей та відмінностей, залежно від рівня суспільного розвитку, географічного розташування того чи іншого народу (держави) або особистісних якостей (рівня освіченості, інтелекту, IQ) володаря.

Для князів давньої Русі функцію «рекламних текстів» виконували літописи, однак відзначаємо, що вже тоді вміли не просто писати, але й створювати інформаційні приводи для

подальшої усної чи текстової самореклами. Так з літописів дізнаємося, що князь Володимир Василькович (XIII ст.) був меценатом і аматором мистецтва і замовляв майстрам коштовні дари для церков у Володимирі, Перемишлі, Кам'янці-Литовському, Чернігові, Луцьку, Любомлі. З того ж-таки літопису дізнаємося, що на Холмщині, Волині і в Галичині мистецька творчість була різносторонньою і плідною, окрім майстрів, що приходили сюди зі східних князівств, немало було ремісників з поляків і німців — і в галузі ювелірних виробів, і в художньому литті.

Отже, немалою була і конкуренція між майстрами, а вона сама по собі вимагала рекламних заходів. Можна припустити, що найпершим забезпеченням реклами власного продукту була його якість і здібність майстра його розхвалити (принцип ринкового продажу, який успішно діє і в наші дні на різних рівнях: від продавця на базарі до торгового представника).

Релігійна пропаганда й боротьба у Давній Україні

В ті часи «рекламну роль» по відношенню до християн виконували проповідники; їх часто уповноважували на це вищі церковні інстанції (зокрема, в особах патріархів), споряджаючи відповідними благословеннями, інструкціями і тільки що не пакетами документів; хоча, безперечно, були й духівники, що проповідали віру Христову від себе, так би мовити, для душі — в прямому значенні цього слова (навернення «варварів» вважалося справою богоугодною, тож, зрозуміло, офіційна церква — принаймні в більшості випадків — не перешкоджала).

Свідчення джерел про наявність проповідників у дохристиянській Україні — окрім Андрія Первозванного та його можливих учнів — нам не відомі, проте й сумніватися у їхній відсутності навряд чи випадає. До того ж іноді згадуються й православні церкви на теренах України в язичницьку добу (тобто часи до «офіційного» хрещення Русі Володимиром) — очевидно, традиції, що брали свій початок ще з часів Андрія Первозванного (Іллінська церква, наприклад).

Та для здійснення ефективного пропагування Віри самого лише проповідництва видавалося замало (тим більше, коли народ вже був навернений). Церква ще з часів Раннього Середньовіччя була осередком культурно-освітньої діяльності, що логічно випливало з тих завдань, які вона перед собою

ставила — донести суспільству Слово Боже, навчити людей його штудіювати, молитися; а для цього треба було щонайменше навчити людей грамоті. Тому при церквах засновувалися церковно-парафіяльні школи; ролі учителів в них відігравали священики. Там людей з дитинства привчали шанувати державу, батьків, Церкву й Віру, держатися своєї (Віри) й не піддаватися чужій, звірятися по життю зі Словом Божим і Святим Письмом щодо своїх вчинків. Суворість, невибагливість та жорсткий розпорядок чернечого життя, яке школярі при монастирях мали нагоду спостерігати, мав їм подавати приклад, виховувати відповідні позитивні якості. Все це, безперечно, дуже сприяло розвитку, безпеці і консолідації суспільства, а також забезпечувало авторитет в майбутньому державним та церковним інститутам.

Можливість споглядати зсередини монастирі та храми, які намагалися тримати якщо не розкішними, то принаймні охайними, очевидно, виховувала певний естетичний смак. Тоді, звісно, не диво, що Церкву й в цім відношенні (можливо, підсвідомо — бо з дитинства) вважали взірцем для наслідування. Зрозуміло, що й виразність, краса сакральної споруди сприяли авторитету місцевих священиків, а отже, і успішному розвитку інфраструктури Церкви та її доходів.

Мав рацію Іван Огієнко, коли у своєму ґрунтовному дослідженні «Українська церква» за відсутністю джерел припускав, що християнство було введене Володимиром не на «порожньому місці» і цьому передувала тривала боротьба. «Стратегічна ініціатива» у боротьбі кожного за свою віру, язичників та християн, переходила з рук до рук (від християнина Аскольда — до язичника Олега; від християнки Ольги — до язичника Святослава; мирне співіснування і взаємна толерантність мали місце в часи правління князя Ігоря), доки, зрештою, цьому не було покладено край князем Володимиром Великим.

У цій боротьбі, яка по суті своїй, зрозуміло, була значною мірою пропагандистським явищем (хоча доходило й до рукоприкладства — репресій), найкритичнішим був період правління войовничого язичника князя Святослава. Боротьба тоді, видно, досягла крайньої точки і перейшла вже у терористичну фазу. Це питання дослідив учений Михайло Юрійович Брайчевський: «Коли стара княгиня назавжди склепила віки, Святослав дав вихід ненависті, що роками відстоювалася в

його серці і тільки чекала слушної миті, аби вихопитися назовні. Розпочався другий пароксизм антихристиянського терору, що своїми масштабами й жорстокістю, мабуть, перевищив перший». Коли ж Святослава спіткали воєнно-політичні невдачі, стало, як і слід було чекати, ще гірше: «Спалах антихристиянської активності за Святослава тривав лише неповні три роки (969—972). Початок його був продиктований несприятливим для князя розвитком подій на міжнародній арені. Благодушність зверхника, породжена його ілюзорними воєнними успіхами і славою, здобутою на ратному поприщі, тривала недовго. Згубність обраного курсу мусила досить швидко привести до гіркого похмілля. Провал східної політики, що спровокувала печенізьку навалу і спричинилася до втрати південних, надчорноморських земель; невдачі на Балканах, розмах народно-визвольної боротьби болгарського народу (...) — все це не могло не призвести до розпачу і прагнення звалити на когось наслідки своєї недалекоглядної діяльності. Таким офірним козлом і стали християни — чужинці (греки та болгари) і свої».

Незайвим буде припустити, що образ Святослава пізніше був ідеалізованим завдяки численним воєнним звитягам, які й у часи Зрілого Середньовіччя, й значно пізніше багато кого приваблювали (то більше, що й у ті часи питання успішного ведення війн аж ніяк не втратили актуальності). Всі інші аспекти, пов'язані з мотивацією, мораллю, етикою дій особи та побічні наслідки їхніх звитяг (вже не кажучи про практичну їх потребу), як годилося, часто забувалися або й свідомо замовчувалися захопленими сучасниками й нащадками. Яскравий приклад — Александр Македонський (окрім того, що славний вояка, ще й запальний, мстивий гомосексуаліст і гіркий п'яниця, що, як мовиться, майже «не просихав»); але чи не найкращим зразком ідеалізованого через воєнні звитяги можновладного терориста є Йосип Сталін…

Скоро була владнана справа з язичниками, за сторіччя з'явилася нова загроза — католицизм. Спершу якогось скількинебудь відчутного антагонізму між ними не помічається — якот у листі митрополита Іоанна II до антипапи Климента III — відповідь на пропозицію щодо унії. «У цьому документі, — пише Михайло Брайчевський, — відчутна готовність до обговорення дискусійних питань з метою досягнення взаємоприйнятної угоди. Зовсім іншим стає характер полемічних

творів у середині XII ст.: в них вже бринить фанатична непримиренність, а спокійний аналіз догматів підміняється філіппіками та прокльонами. Це, безперечно, теж є безпосереднім відображенням суспільно-політичних колізій доби».

«З розвитком тих контактів мінялося й ставлення православних церковних ідеологів до проблеми взаємин між репрезентантами двох релігійних напрямків. У зростанні католицького впливу вони вбачали щось небезпечне і відверто вороже».

Далі — гірше: «У першій половині XII ст. з'являються твори митрополита Никифора, в числі яких маємо два антикатолицькі памфлети: «Посланіє до великого князя Володимира Мономаха про латинян» і «Посланіє до князя Ярослава Святополковича про віру варязьку». У першому дається короткий виклад історії розколу і перераховуються «провини латинян». Цей твір ще витриманий у відносно спокійному тоні, хоча мотиви готовності до примирення тут зовсім відсутні. У другому вже ясно бринять нотки рішучого відчуження: православним навіть рекомендовано не їсти й не пити разом з латинянами».

Історія з унією — але це вже була пряма боротьба зі справжніми релігійними пристрастями — повторилася у XVI сторіччі: супроводжуване масовими православними погромами введення унії стало для України справжньою національною трагедією.

Інша реклама, піар і пропаганда Київської Русі

Щодо комерційної реклами, то про неї як таку в добу Київської Русі говорити, схоже, не випадає. Суворо кажучи, в ній не бачилося потреби (а то інакше вона, безперечно, швидко з'явилася б) — принаймні такої, як зараз. Річ у тім, що тоді не було купи безликих фірм і корпорацій, які з усіх сил видирали б одне в одного останнього клієнта: їх поява була б неможлива хоча б через замалу для цього кількість населення; натомість цілком вистачало кількох, грубо кажучи, кваліфікованих професіоналів у кожній галузі, чий професіоналізм зате не підлягав сумніву. Власне, за відсутності масового продукту їхні видатні витвори, будучи досить «поодинокими» — простіше кажучи, порівняно рідко трапляючись серед маси населення (спробуй-но на кожного «наклепати», скажімо, по мечу!), — вже самі по собі були цілком достатньою — окрім, звичайно, схвального людського поголосу — рекламою майстрові.

Була, як гадаємо, ще одна причина, з якої комерційна реклама в Давній Україні зазвичай не була настільки розвиненою, щоб виходити за межі «голосових оголошень» на ринках і ярмарках: її коріння криється в малій кількості тодішньої людності та густоти населення. Однією з різких відмінностей села від міста є те, що в першому люди зазвичай усі один одного знають. І хоч, безперечно, є перебільшенням твердження, наведене в одному підручнику з історії, буцім місто — це було «велике село» оточене загальним муром, не піддається сумнівам те, що серед значно меншої кількості населення було і значно легше висунутися: через більшу поширеність особистого спілкування серед порівняно невеликої кількості населення (а це, як знаємо, і нині визнається чи не найдієвішим засобом поширення рекламної інформації («порада друга»)) не було потреби поширення, наприклад, зображувальної реклами — спілкування між сусідами-міщанами (які, слід гадати, загалом один одному довіряли) цілком покривало потребу пересічного мешканця у відомостях на кшталт «що, де й у кого купити».

Інші види реклами — хоч би й та ж таки зображувальна — могли б навіть істотно зашкодити рекламодавцеві, якби розходилися із загальновідомою суспільною думкою (бо ж зрозуміло, обиватель був би більш схильний вірити останній). Та й тогочасні технології розповсюдження інших видів комерційної реклами не сприяли їх застосуванню (пергамент, наприклад, був би занадто дорогим для плакатів); а зрештою, в них і не було особливої потреби: навіщо, коли, можливо, значно дешевше було б «підрихтувати» громадську думку в «потрібний» бік кількома словами, сказаними кому треба в потрібний момент'

І все ж у сфері застосування комерційної реклами в часи Київської Русі дещо можемо назвати. Як рекламу можемо розглядати оздоблення зброярських виробів (дизайн, упаковка), адже якість і красивий вигляд підтримували ім'я (імідж) майстра-зброяра і забезпечували — тією чи іншою мірою — збільшення клієнтури. Давньоруські ковалі оздоблювали свої вироби вибагливо переплетеними фігурками птахів, звірів і дивовижних створінь. Таким орнаментом прикрашені, зокрема, меч, виготовлений ковалем Людотою в 1000 р., топірець Андрія Боголюбського. Відповідне клеймо («логотип») або просто написане ім'я виготівника, що ставилося майстрами на

своїх виробах, засвідчувало авторство, отже, хороші майстри, які працювали у відповідності з тогочасним законодавством (закріплене владою право на професійну діяльність), забезпечували рекламу своєї продукції цілком «сучасними» рекламними засобами.

Цікаві зразки комерційної реклами в часи Київської Русі становлять графіті на мурованих стінах культових споруд. Слід гадати, що вони траплялися і на палацових спорудах, але оскільки таких досі практично не збереглося, то й судити про це не можемо.

Треба сказати, що робити написи на стінах церков було суворо заборонено: за це могла бути навіть смертна кара. Однак цим не гребували не лише міщани й купці, не лише князі, а й ченці та єпископи. Серед найкраще досліджених графіті Софії Київської. Написи комерційного змісту становлять зовсім малий відсоток і входять до так званої «групи написів на соціально-побутову тематику» (істотно переважала духовна). Серед перших можна згадати тогочасне оголошення — напис про бажання купити землю за 700 грн. (в еквіваленті соболиних шкурок), імовірно, вже якоїсь визначеної площі у певній місцевості, відповідно до яких сформувалася зазначена ціна. Звертатися пропонувалося до княгині Всеволодівни. До речі, серед софійських графіті цей напис займає найбільшу площу; але й написаний згідно з прийнятими тоді негласними правилами — жодним чином не перекриваючи фігури святих. Зараз подібні написи («Куплю квартиру», «Продам...» тощо) часто-густо зустрічаємо на ліхтарних стовпах, автобусних зупинках, дверях під'їздів; можна провести аналогію й з оголошеннями в спеціальних періодичних виданнях.

Випуск князем Володимиром (Хрестителем) перших у Русі золотників (до цього Русь не мала власної грошової одиниці) також без сумніву можна вважати великим рекламним (точніше PR) заходом. Опосередковано на користь цього свідчить надзвичайно мала (як для грошової одиниці велетенської держави) кількість випущених золотників. (Київська Русь була дуже могутньою, але ж не настільки: просто золота в той час загалом істотно бракувало, порівняно зі сріблом, яке надходило у значних кількостях з близькосхідних копалень). Тобто поза тим випуск золотників, незважаючи на їх малий тираж, був величезним кроком уперед. У міжнародних стосунках цього часу наявність власної грошової одиниці багато

важила; тож треба було випустити хай і малого тиражу бодай «для галочки», щоб було, що показувати.

Цей захід Великий князь Київський, вочевидь, використав для зміцнення своїх PR-позицій у народу (внутрішньодержавних). Оформлення аверсів та реверсів монет тут говорить саме за себе:

Аверс:

«Владімір на столє» («Володимир на столі», — з відповідним зображенням).

Реверс:

«А се єго злато» («А це його золото»).

Як бачимо, Володимир Великий, який економічно й ідеологічно зміцнив Київську Державу, заснувавши першу офіційну грошову одиницю, не пропустив нагоди нагадати про себе, щоб і за покоління, сторіччя, а може, й за роки — котрі, незважаючи на його могутню руку, були досить буремними — чого доброго не забулося його княже ім'я.

Володимир Великий забажав випустити власну монету, що в Європі тих часів свідчило не лише про економічну, а й політичну розвиненість (і, між іншим, цілковиту суверенність) держави. У політичній незалежності велетенської та потужної держави, якою була Київська Русь, ніхто тоді не смів сумніватися, зокрема престиж київського князя був підкріплений численними звитягами (зокрема під Корсунем) та одруженням з ромейською царівною Анною. Тим більше виглядало дивним, що держава, яку боялися і поважали сусіди та з якою мусила рахуватися навіть Візантія, не мала своєї грошової одиниці у звичному для західноєвропейських країн розумінні: розрахунки кунами (в'язка куничих шкірок) та гривнями (зливок) могли вважатися дикими та варварськими. Зрозуміло, за таких умов міжнародний імідж держави слід було терміново рятувати. Не ставало у Володимира золота, щоб відразу забезпечити новою грошовою одиницею увесь ринок велетенської держави (лише срібла на руському ринку було вдосталь, бо воно надходило з арабських копалень на Близькому Сході), і все ж нова монета — золотник князя Володимира, «єго злато» — слід гадати, виконала свою піарфункцію: вже ніхто тепер, принаймні, не міг сказати, що Русь, мовляв, не має своєї престижної (тому, що золота) грошової одиниці; скільки ж було викарбовано тих монет — то інше питання.

Випуск власної монети з міркувань престижу був у Київській Русі неодноразово повторений. Ось як пише про це Михайло Грушевський: «Золотої монети після нього [князя Володимира Великого — О.К.] на Руси вже не звісно. Срібну монету з іменем Георгія (Ярослава) і ще з кількома суперечними надписами: одні читають на декотрих Сьвятополка, а на других Георгія-Ярослава, інші відчитують Петра і Димитрія, інші признають неясними. Монети, звичайно признані Сьвятополковими, дуже подібні до Володимирових — мають портрет князя на троні, з другого боку ту ж геральдичну фігуру, але змодифіковану; напис відчитують (але з великими натяганнями) «Сьвятополк на столе а се єго серебро». Монети Юрія-Ярослава, ті, що напевне йому належать, визначають ся делікатною роботою і мають образ святого Георгія з грецьким написом Георгіо(с) з другого боку — геральдичний знак з написом — Ярославове серебро...» З оформлення першого варіанту — монети Святополка, чи вже кого — проглядається бажання повторити акцію Володимира, прагнення дорівнятися до великого державці. Якщо припустити це бажання амбітного князя-карбувальника, саме по собі цілком зрозуміле, і понад те — прогнозоване, то прочитання напису як «Стополк на столе, а се єго серебро» виглядає не з такими вже «великими натяганнями».

Набула поширення в Київській Русі (зрозуміло, не від хорошого політичного життя) й соціальна реклама (пропаганда). Ідеться, в першу чергу, про заклики князів як не до об'єднання, то бодай припинення кривавих міжусобиць; не в одному літературному творі того часу засуджуються жорстокі, владолюбні й віроломні князі, що своїми міжусобними війнами та чварами занапащали Руську землю. Цьому присвячений, зокрема, збірник творів «Про князівські злочини»; зустрічаються відповідні заклики й у «Слові о полку Ігоревім». У першому, зокрема, описується історія міжусобиць князів Давида та Святополка проти князя Василька. Історія, що оповідає про жорстоке полонення і осліплення першими двома злими та підступними князями Василька — самого, щоправда, не кращого — після програної ним війни. Подібні повчальні історії мали на меті вплинути якщо не на князів, то бодай на суспільство і громадську думку: від їхньої позиції багато чого залежало.

Комерційна реклама в Україні Пізнього Середньовіччя — Нових Часів

Ярмаркова діяльність як потужний засіб просування товарів на споживчий ринок була основним організаційно-рекламним інструментом у Середньовіччі. Причому ця сфера була надзвичайно добре зорганізована. В Україні ярмаркова торгівля зароджується у XV ст., і поклала початок власне створенню українського внутрішнього ринку в сучасному розумінні цього слова. Ярмарки влаштовувалися 1-2 рази на рік і тривали декілька днів або й тижнів. Сюди з'їжджалися купці з різних земель, укладалися контракти на поставку товарів у великих розмірах. Міста, в яких мали відбутися ярмарки визначались великокнязівськими і королівськими грамотами (постановами). Великі ярмарки були у Львові, Києві, Перемишлі, Галичі, Луцьку, Ярославі. Львівський ярмарок з 1472 р. був одним з найбільших. Купці приганяли сюди зі сходу країни худобу, привозили хутро, мед, віск, шкіри, рибу, ремісничі вироби. Активними учасниками ярмарків були міщани і селяни, які купували сукно, полотно, вироби ужиткового призначення, зброю та багато іншого.

Цікавим виглядає рекламний супровід організації ремісничих цехів (період XV — XVIII ст.), котрі значною мірою забезпечували описаний ринок. Кожен цех мав свою печатку, прапор, скриньку, кубок тощо, а наявність цих атрибутів засвідчувала його місце, вагу і роль в суспільному житті міста. Збереглося зображення печатки львівських цехів 1425 р., якою ремісники міста стверджували свою присягу королеві Ягайлові. На ній зображені емблеми основних ремісничих професій. Центральне місце в композиції відіграють символи ковальського ремесла: кліщі і підкова. Київські цехи до середини XVII ст. користувалися круглою печаткою, розділеною на чотири частини, в кожній з яких зображені лаконічні емблеми окремого ремесла: шевського, кравецького, кушнірського і ковальського. Під час святкових чи похоронних процесій кожен цех ніс свій прапор як символ згуртованості і одностайності. У фондах Львівського історичного музею зберігається прапор ковальського цеху кінця XVIII ст. Його полотнище виготовлене з дорогої гаптованої тканини. Елементи ремесла, а також дата (1775 р.) зображені засобом аплікації. Держак завершується латунною насадкою. Прапори

вносились на збори цехів під час урочистих церемоній. Символом і водночас рекламою ремесла у феодальному місті служила цехова вивіска. Вивіска львівських ковалів була виготовлена у вигляді великої підкови, з якої звисали три менші. Вилиті з металу, вони мають злегка орнаментовану поверхню, покриту золотою фарбою. У 1753 р. ковалі м. Мукачева звернулись до міської влади з проханням дозволити їм користуватися вивіскою у вигляді композиційно об'єднаних атрибутів ковальського ремесла: кліщів, підкови і молота.

Поширення вивісок зазвичай пов'язують з малограмотністю середньовічного населення, на яке ті вивіски розраховувалися. Проте тут все виявляється не так легко: свідомо чи несвідомо, цехи (та й інші заклади, які користувалися вивісками, наприклад, корчми) виявили підхід, на якого й нині так чи інакше ставить усяка комерційна (та й не тільки) структура чи заклад, котра прагне бути відомою, — ставка на зорову пам'ять; оскільки малюнок, на відміну від тексту, сприймається потенційним споживачем миттєво, не лише не залежачи від рівня освіти, а й глибше закарбовуючись у підсвідомості. Зайве нагадувати, що пропагандистам тільки того й треба. Тим-то й зараз рідко який заклад, незважаючи на майже суцільне поширення початкової освіти, обходиться на всій вивісці лише написом (та й той, навіть коли фігурує один, то зазвичай лише через те, що сам по собі являє собою витвір мистецтва — шрифтового).

Кожен ковальський цех мав, опріч вивіски, своєрідні клейноди, наприклад, цехову скриньку, в якій зберігалися привілейні грамоти, статути, цехові книги чи грошові внески. Львівський ковальський цех мав церемоніальний таріль, на якому були зображені емблеми цеху, вигравіювані прізвища майстрів, челядників і дата — 1820 рік. Тоді це був фактично прообраз корпоративної культури (якщо не така в уже сформованому вигляді), яка духовно дисциплінувала і згуртовувала колектив ремісничої організації, зокрема, для успішної боротьби за свої права з партачами та амбіційною шляхтою. Це був також зразок і внутрішньо-організаційної реклами: впадає в око й те, що згадані цехові атрибути, як і певною мірою сама організація (герб, прапор, печатка, скринька («скарбниця»), статут) дуже нагадували традиційну тогочасну державну, а то й воєнну атрибутику (зовсім не дивно, до речі, якщо зважити, що якраз члени цехів мусили

нести у буремні часи військову службу: у містах за кожним цехом закріплювався певний відтинок міської стіни або башта, яку вони мусили утримувати в належному стані й обороняти).

До речі, про партачів. Перш за все, слід відзначити, що тодішні партачі зовсім не заслуговували на таке прозвання в сучасному розумінні цього слова. Навпаки, серед них траплялися і кращі майстри, «вищого класу». Серед золотарів, наприклад, до таких належали Яцько Русин, Григорій Остафієвич, Андрій Касіянович та багато інших. В чім була справа, неважко здогадатися: вона полягала у конкуренції між цехами — ремісничими об'єднаннями та майстрами-ремісниками, що працювали поза цехом, — партачами. Цехи прагнули всіляко дискредитувати самостійних майстрів, негативізувати їхній імідж, мовляв, вони працюють поза цехами, бо не вміють працювати як слід: бояться, мовляв, з боку тямущих колег контролю якості! Це, як бачимо з вищесказаного, була одверта брехня, але вперто поширювана дискримінаційна думка-наклеп, либонь, давала наслідки, бо й зараз визначення «партач» асоціюється саме з непрофесійною, погано виконаною працею (сьогодні називаємо це — недобросовісна конкуренція і неправдива реклама). Маючи певні привілеї та вплив на магістрати, цехи намагалися здійснювати на партачів ще й адміністративний тиск; але тут за останніх заступалася шляхта, якій вигідніше було мати в якості виконавців замовлень, а то й «на роботі» окремих, часто незгірших за цехових (не в останню чергу через більшу зговірливість), майстрів, ніж возитися з добре організованою громадою, у посиленні якої й сама шляхта — з власних міркувань — була аж ніяк не зацікавленою. «Ворог мого ворога — мій друг».

Реклама та піар в добу Козаччини

Запорозькі козаки також активно застосовували піартехнології, що виявлялися, зокрема, у поширенні їм потрібних чуток (зрозуміло, рідко достовірних) та інших способах донесення реальним і потенційним ворогам неправдивої інформації. Для них це було життєво необхідним через велику кількість ворогів і постійну воєнну загрозу з їхнього боку.

Постійно проводячи своє життя у війнах, козаки добре засвоїли їх неписані правила. У своїй пропаганді, покликаній обдурити, залякати ворога запорожці негласно користува-

лися постулатом Сунь Цзи «Коли мало сил маєш — вдавай, ніби маєш багато; коли маєш багато — прикидайся, ніби їх мало». Так, козаки завжди перебільшували свою чисельність, називаючи цифру, принаймні, в 3-5 разів більшу.

Піар-кампанія діяла, видно, добре: бо вчені й зараз до пуття не знають, яку чисельність становило собою Військо Запорозьке.

Ще козаки розпускали про себе чутки, що буцім вони у себе на Січі тільки те й роблять, що п'ють та розважаються. І, здавалося б, справді: іноземці, що разом із посольствами потрапляли на Січ, зокрема француз Гійом Левасер де Боплан, стверджували, що козаки там тільки те й роблять, що співають і танцюють, отже, гуляють, вважається... Не знали січові відвідувачі, що виконати козацький танець — бойовий гопак, наприклад, — насправді дуже важко, а спів під час фізичних вправ, окрім всього, стабілізує дихання (що, звісно, зовсім не виключає, що запорожці піснею й звеселялися, морально підтримувалися). Чи не на цю козацьку вудочку трапилися ...-го року турки і татари, коли під час Різдвяних Свят, гадаючи, що козаки сплять перепиті, хотіли нишком вирізати Запорізьку Січ, аж запорожці самих їх вирізали...

До внутрішньо-організаційного піару входила традиція кпити й кепкувати з будь-якої небезпеки, з ворога, яким би сильним він не був. Це підтримувало дух у козаків — особливо новачків — і згуртовувало їх навколо спільної мети, привчаючи, зокрема, миритися з життям, повним небезпек і зміцненню загальної товариськості.

Величезне значення для української справи мали кобзарі, які виконували думи та пісні у людних місцях.

І хоч, виконуючи пісні, кобзарі, зрозуміло, не ставили перед собою комерційної мети (збір грошей через подаяння на викуп невільників із Туреччини такою вважати не можна), хотіли кобзарі того чи ні, їхня «культурно-просвітницька» діяльність теж була певною мірою піаром: адже там ішлося про козацьку славу, в яскравих (що цікаво, рідко перебільшуваних: реальність і сама по собі була досить вражаючою) барвах розписувалися подвиги вітчизняних воїнів, козаків, доносилися до народу умови (в цілому вельми нелегкі) їхнього побуту, боротьби. Твори, виконувані кобзарями, часто звучали тим переконливіше, що самі виконавці знали, про що співали, не з чуток, адже кобзарями часто ставали й козаки — нерідко

осліплені у чужинській неволі, з якої, проте, їм пощастило повернутися. Багато чоловіків під впливом цих пісень могли податися на Січ, але незмірно важливішим було те, що ці пісні й думи гартували національний дух, будили «інстинктивний» менталітет і національну гордість; не давали забутися славним справам, і надихали на служіння нації: недаремно більшовики так боялися кобзарства, як явища, що всіх його послідовників розстріляли під Харковом!..

Окрім того, козаки позиціонували себе щирими християнами, захисниками православ'я — і, треба віддати належне, масово підкріплювали це ділом. Головною своєю мотивацією — немає підстав вважати, що нещиро — запорожці називали захист християнства і, як могли, всебічно його пропагували, підтримуючи свої слова численними достойними прикладами, що цілком заслужено викликали подив, шану і захоплення їх сучасників і нащадків. Потрапивши до бусурманського полону, між смертю та переходом до ісламу обирали смерть; вели загалом дуже побожний спосіб життя, славилися добротою та щедрістю; масово будували та підтримували церкви, часто власне життя закінчували в монастирях; зневажали грошолюбство та потяг до багатства; ревно шанували Святе Письмо; виказували безпрецедентну мужність і зухвалість перед лицем небезпеки; глузували з ворога під час катувань, демонструючи силу християнського духу. Вкупі із численними запорозькими звитягами це забезпечувало Запорозькому Козацтву визнання і шану з боку іноземних держав: нажахані турецькою потугою та її загарбницькими амбіціями вони шукали в козаках союзників, направляли туди посольства з метою скоординувати спільні дії. Так, до прикладу, 1594-го року на Січі пробував посол Священної Римської Імперії Еріх Лясота.

Козаки практично завжди були зацікавлені у збільшенні своєї чисельності, тож, відповідно, намагалися залучати до своїх лав якомога більше охочих. Збільшити кількість цих охочих мали на меті заклики та спеціальні демонстрації. Це і є запорозька «реклама». Демонстрації козацькі виглядали так: запорожці, проходячи вулицями або на площах міста, гарцювали на конях або витинали гопака чи всілякі трюки (між іншим, як твердить Тарас Каляндрук, щоб просто станцювати гопака, потрібно «вміти чимало такого, що

виходить за рамки східних бойових мистецтв»). Чи слід після цього дивуватися, якщо така демонстрація справляла сильне враження на перехожих і натовп. Справляли враження і дорогі кармазинові кунтуші й жупани, у які були вдягнені запорожці, коштовна зброя, якою вони оперізувалися. Демонструючи таким чином своє мистецтво та багатство, запорожці не в одного викликали бажання кинути своє ремесло, місто, і особливо — пана (якщо був такий) і вступити до славного Війська Запорізького Низового. Звісно, Січ не могла дати кожному новачкові демонстрованого багатства, але, на що новачок при відповідному бажанні міг розраховувати напевне, це — освоїти гопак — уміння, цінніше за будь-який кунтуш; набути коло вірних товаришів — багатство, цінніше за будь-який гопак.

Але ще існували й заклики, якими полковники, сотники, часом, в людних місцях закликали охочих до війни з бусурманами, «за віру християнську одностайно стати». Якщо вірити думі «Про Івася вдовиченка Коновченка», там заклика здійснює полковник та осавули, заслані до міст. Вони обходили вулиці, зазирали до лазень, броварень, винниць й закликали приблизно так: «Ей, винники, броварники! \ Годі вам по запічках валятися, \ По броварнях пиво варити, \ По винницях горілок курити, \ Очей своїх молодецьких викуряти, \ Своїми молодецькими плічми сажі витирати! \ Ходіте з Хвилоном, корсунським полковником, \ На Черкень-долину у в'охотне військо гуляти: \ Чи не мог би котрий козак собі слави лицерствія достати' »

Фактично це була пропаганда козацького способу життя.

Реклама і піар архітектурні

Архітектурні споруди здавна ставилися з піар-метою. Витвір, вигідний тим, що його, як, наприклад, книгу важко було обминути поглядом (хоч-не-хоч, а сприйматимеш!), міг багато сказати про місто, державу, в яких він розташовувався, і, зокрема, його фундатора. Тим паче, що позаяк зведення архітектурних споруд (особливо мурованих) було дорогим задоволенням, з давніх часів вважалося престижним, особливо в Україні, де бракувало відповідного матеріалу (каменю) і тому більш поширеними були традиції архітектури дерев'яної.

Ще князь Володимир Великий, щоб підняти авторитет нової Віри, а заразом і власного, зводить у Києві розкішну Деся-

тинну церкву (походження цієї її назви відоме), яка, видно, надовго стала на той час «візитною карткою» Києва. З цих самих міркувань князь Ярослав Мудрий зводить величний в'їзд до Києва — Золоту браму. На противагу (як припускають) Софійському собору і в Києві, розбудовуваному Ярославом Мудрим, його брат Мстислав, котрий правив у Чернігові, засновує й собі собор. Дійшло до того, що це змагання, яке припускають між братами дослідники, коштувало Мстиславові життя (хоч це знов-таки припускається, але очевидно, що Ярослав і справді був зацікавленим у смерті брата).

Не просто так розбудовував свою столицю Холм і король Данило, прикрасивши соборну церкву Івана Богослова золотом, полив'яними кахлями, білокам'яним різьбленням і коштовним начинням. Поважними домінантами на місцевості були новинки тодішньої оборонної архітектури, поставленими Данилом під Холмом, — високі мурованні башти, рештки яких збереглися в околицях тодішньої столиці.

Коло 1276 року за князя Володимира Васильковича в Кам'янці Литовському постав «стовп кам'яний» — мурована башта-донжон. Літописець, описуючи на башті, сам не приховує свого захвату.

Крізь історію Московії червоною ниткою проходить патологічне бажання володіти Руссю-Україною, і водночас — знищити її духовний, інтелектуальний, культурний потенціал, спершу — щоб самим на тлі сплюндрованої Землі виглядати у згаданих відношеннях краще, пізніше — щоб не мати конкурентів у претендуванні на почесне походження від Київської Русі та її велетенську і багатющу історичну, культурну та мистецьку спадщину. Ця тенденція виявилася ще в суздальських князів, зокрема Всеволода Велике Гніздо та його сина Андрія Боголюбського. Ще перший по-своєму славетний (це слід визнати) владимиро-суздальський князь Всеволод плекав надію захопити Київ — «хто бо не полюбить славного київського княжіння' ..» — у плані політичному (у воєнному він і так це здійснив, влаштувавши тут небачений доти погром і плюндрування). Не спромігшись утвердитися в Києві, ображений князь заходився розбудовувати власний, рідний Володимир-на-Клязьмі, щоб бодай величчю архітектурних споруд затьмарити духовну і культурну велич Києва. За його сприяння було істотно розширено тамтешній Успенський собор (його перебудовано з одно- на п'ятибанний), а головне —

зведено мурованого дитинця — кремля. Як вже згадувалося, у землях Київської Русі мурована споруда важила чимало: як і значно пізніше — у XVIII сторіччі — за їхньою кількістю визначалися розвиток, багатство і, відповідно, престиж міста. Кремль Всеволода Велике Гніздо заледве уміщав княжий двір із Успенським собором, але факт його мурування (і до того ж з гарного білого каменю, якого на Суздальщині було вдосталь) викликав повагу й набув широкого розголосу: адже це був чи не перший мурований кремль на Русі — дарма, що малесенький.

У цій історії з Кремлем ми бачимо певною мірою повтор варіанту Володимира Святого, точніше, тієї самої піар-схеми: підняття свого престижу «з великими амбіціями і малою амуніцією». Цебто обом князям хотілося створити щось таке, що яскраво свідчило б про велич і непересічну могутність владаря.

Син Всеволода Велике Гніздо Андрій Боголюбський ніби заповзявся «наздогнати і перегнати» свого батька у в напрямку політики, яку той здійснював.

Владимиро-Суздальський князь із промовистим прізвищем прийшов до Києва не тільки (і, мабуть, не стільки) по його святині і добро, зокрема Вишгородську ікону Божої Матері, а й, як і його батько Всеволод, по... престиж Києва. Суздальці недарма протягом трьох днів займалися у Києві різаниною та грабунками, що прикметно, не шкодуючи й «рідних», православних храмів та монастирів (їм якраз перепало чи не найбільше). Не слід гадати, що владимиро-суздальські «лицарі», роздираючи на шматки, до прикладу, коштовну ризу, і спалюючи храми, переймалися стратегічним піаром; але зате їхній князь Андрій Боголюбський чудово розумів, що, крім красивої й величної монументальної архітектури, є речі, які не меншою мірою, ніж вона, визначають престиж міста і які було не збудувати за кілька років. Не перенести було з Києва до Владимира історію Андрія Первозванного, святість; статус «Матері міст руських» врешті-решт. Звісно, зруйнувати подібні речі протягом кількох днів було неможливо, зате хотілося бодай знищити матеріальні свідчення ознак нематеріального престижу.

Це пізніше Московія — прямий нащадок Владимиро-Суздальського князівства — зрозуміє, що у боротьбі за престиж те, що не можеш зруйнувати, можна привласнити, як-от історію... Треба, проте, віддати належне й князеві Андрію: у його

велетенській кампанії по підняттю престижу Владимира знайшлося місце і творчій діяльності. Так починають зводитися, вочевидь, з оглядкою на Київ, Золота брама, Срібна брама, розкішний Дмитріївський собор, щоб було хоч щось «своє»; а у Боголюбові, під Владимиром, — розкішний палац (вже для себе). Мурований величний Успенський собор — очевидна аналогія Києво-Печерського — був ґрунтовно розбудований, як вже знаємо, ще князем Всеволодом. Якщо про «аналогічність» цього храму лаврському ще можна було сперечатися у часи Всеволода, то по зведенні його сином Андрієм Боголюбським тієї ж-таки Золотої брами, прагнення обох князів «скопіювати» Київ стало цілком видимим (щоправда, ту ж таки Золоту браму — справедливості ради слід сказати — Київ скопіював у Константинополя з тих же самих міркувань престижу; що той, своєю чергою, зробив по відношенню до Єрусалима).

Всі згадані будівлі були мурованими з білого каменю, більшість — особливо Дмитріївський собор, мурований палац та церква Покрова на Нерлі — були щедро прикрашені насиченим білокам'яним різьбленням, до виконання якого залучили майстрів, запрошених Владимиро-Суздальським князем з Галичини. Кількістю й величиною мурованих храмів у містах змагалися як князі з духовною владою в межах міст, так і самі міста між собою. Знаємо щонайменше два яскраві приклади такої внутрішньоміської конкуренції у двох значних містах — центрах Київської Русі: Києві та Новгороді. Перший «на противагу» (очевидно, що не без того) Успенському соборові Києво-Печерської Лаври мав зведений 1011’ 1037 років Ярославом Мудрим Софійський собор. Другий приклад — у Новгороді на противагу вже тамтешньому Софійському соборові було зведено княжий Георгіївський собор Юріївого монастиря.

Згодом до конкуренції долучився й Полоцьк, де Софійський собор постав, либонь, також невипадково. Не останню роль в цьому зіграло й бажання полочан — пращурів сучасних білорусів — ствердитися перед стольним Києвом, котрий з часів Володимира Великого всіляко прагнув інкорпорувати до себе могутній і непокірний дреговицький центр.

Що ж до кількості мурованих архітектурних споруд, то тут змагалися із Києвом свого часу Чернігів, Полоцьк, а тоді вже знайомий нам Владимир (тепер Владімір-на-Клязьмє); згодом до цієї піар-боротьби приєднався й Галич.

Це й не дивно: гарна мурована споруда могла зробити немалу славу місту, воно могло розраховувати на численних прочан і гостей, «туристів»; не кажучи вже про увагу з боку князя і всієї тодішньої еліти. Подібне облаштування міста за певних умов могло сприяти і перенесенню до нього столиці, як це було у випадку Луцька, що змінив на «посаді» центру Волинської землі місто Володимир-Волинський.

Так, усіх вражала гармонійністю та досконалістю форм соборна церква міста Василева (Галицько-Волинська земля), Петропавлівська церква, що її рештки були виявлені в Луцькому (Любартовому) замку не вирізнялася ані велетенськими розмірами (поступаючись тут, здається, спорудам Володимира-Волинського), ні декором, а все ж вважалася святинею Волинської землі; в Переяславі (тепер — Переяслав-Хмельницький) увагу літописця привернуло, видно, перед тим небачене і для Русі дуже нестандартне «строениє банноє каменноє» на Єпископьскому дворі; а чого варта церква Покрова на Нерлі!.. Завдяки розбудові і наявності престижних споруд у Луцьку, Великому князю литовському Вітовту Кейстутовичеві не соромно було визначити його місцем проведення з'їзду європейських монархів, котрий відбувся 1427-го року, що, звісно, додало місту ще більше слави.

Отож, в добу Київської держави, коли зведення однієї лише мурованої споруди вимагало велетенської людської праці, місто, що її мало, та, зокрема, її будівничі і фундатори завжди викликали величезну шану.

З розпадом по монголо-татарській навалі Київської держави, престижність зведення мурованих архітектурних споруд нікуди не поділася; інша річ, що про помонгольський період нам відомо мало. Але знаємо, наприклад, що литовський намісник Володимирко Володарович лишив по собі добру пам'ять у киян, зокрема, через те, що відбудував погромлений монголами Успенський собор Києво-Печерської лаври.

З XVI століття особливе місце в міській архітектурі посідають ковані вироби. Ще в першій його половині ковані вікна наказує встановити у своїй світлиці львівський міщанин Філіп (Пилип), і йшлося не тільки про безпеку домівки, але не меншою мірою про престижність будівлі та значимість її господаря (підтримка іміджу). Балкон житлового будинку XV' XVI ст. по вул. Вірменській у Львові свідчить про раннє використання ковалями заліза як засобу підсилення худож-

ньої виразності простих архітектурних форм. Відсутність дверей, що ведуть на балкон, ще раз підтверджує, що він виконував у даній споруді роль своєрідного елемента архітектурного оздоблення. Антіохійський патріарх Макарій, відвідавши Київ у середині XVII ст., захоплювався кованими дверима Успенського собору Києво-Печерської лаври, декоративними ґратами в інтер'єрі Софії Київської.

Приділялася й більшовиками ще з початку їхнього правління велика увага архітектурним спорудам і формам, оформленню їхніх фасадів. «Увага» виявилася, у першу чергу, в масовому нищенні та плюндруванні палаців — «пам'яток віджилого феодального ладу» («Мир хатам — війна палацам!») — і особливо церков та монастирів. Не будемо тут наводити сумну й жахливу статистику... Пізніше, в добу стабілізації, НЕПу, утвердження радянської влади і впровадження Леніним політики коренізації-українізації «необхідність» у масових плюндрувальних заходах відпала, тим більше, що треба було бодай про людське око додержуватися самими ж прийнятої — не в останню чергу знов-таки з пропагандистською метою — постанови про збереження пам'яток архітектури. На зламі 3-го та 4-го десятиріч XX сторіччя, зі згортанням українізації руйнування церков та монастирів набуває нового розвою, але вже не хаотичного, як попередній, а більш організованого й цілеспрямованого із жорстким контролем «згори»: зокрема, знищенню, принаймні першочерговому, підлягали витвори українського бароко, що були не просто спорудами більшовицького «ідеологічного конкурента», — церкви, не просто значною мірою (як і сам стиль) пов'язані з ім'ям ненависного росіянам Мазепи, а й були «щиро українськими» шедеврами, нагадуючи народові про його високу, цілком довершену й самодостатню (чого особливо не могли пробачити українцям ті, хто розводився про їх «недорозвиненість» і «другорядність» по відношенню до Росіян) культуру...

І заплачу я від наляку:
Де ж ті храми, де церкви,
Що монгол побачив здалеку —
Із-за Волги, з-за Тувы'
Ні, не він зривав копитами
Плінту з-під небесних бань:
Підривали динамітами
Твердість княжих мурувань!..

Ще димує церква спалена,
В небесах летить притвор...
Тут пройшли батири Сталіна —
Постишев та Косіор!

Ці рядки належать одному з поетів повоєнної доби, що прагнув, зокрема, викрити злочини тоталітарного режиму. Немала боротьба тривала згодом між радянською владою та дисидентами за відомості щодо обставин загибелі численних пам'яток архітектури. Радянська влада й пропаганда з властивою їм безапеляційністю категорично відкидала будь-які звинувачення, «списуючи» руйнації по можливості на гітлерівців, пояснюючи логіку «їхніх» дій звірячою та безглуздою жорстокістю. Оскільки цей фактор і справді виявлявся помітно (див. матеріали Нюрнберзького процесу), все чудово пов'язувалося.

Але навіть тоді, коли нищення тієї чи іншої пам'ятки справді були справою рук німців, радянська пропагандистська машина не дозволяла ні собі, ні іншим заглиблюватися в деталі. Зруйнування німцями, скажімо давньої церкви згадувалося украй побіжно, щоб не привертати уваги до цього питання взагалі. Не згадувати про подібні речі взагалі було б украй ризиковано: в цьому випадку могли поширюватися неконтрольовані чутки, навряд чи сприятливі для владного режиму.

Реклама та піар в добу Російської імперії

Щодо соціальної-політичної реклами XIX сторіччя звертає на себе увагу тогочасна ізопродукція — поштові листівки з живописом на теми українського побуту, доповнені текстами українських пісень (часто з нотами), що мало сприяти популяризації української національної культури та народницьких ідей української інтелігенції.

З розвитком технічної думки та зародженням мануфактурного виробництва у XIX ст., а також з розвитком металообробних технологій та друкарства з'являються віддруковані поліграфічним способом каталоги промислових виробів, часто виконані в досконалій технічній графіці. Так, у Київському музеї книги і друкарства можемо побачити «Каталог виставки учнівських робіт Київської художньо-ремісничої учбової майстерні друкарської справи» (Київ, 1911 рік).

1892-го року в київській типографії, що належала С. В. Кульженко було видано «Київський збірник на допомогу постраждалим від неврожаю» під редакцією І. В. Лучицького. У цій книзі вміщено авантитул з таким текстом: «Виконується в моєму літо-типографському закладі ілюстровані видання з фотографіями, кресленнями — цинкографічними кліше за світлинами з картин, натури та з різних інших предметів власною фотографією (по вул. Ново-Єлизаветинській, у власнім домі), а також рівною мірою з негативів інших фотографій. Новітні способи фототипії дають найпрекрасніші результати своєю правильною та чіткою передачею малюнка. С. В. Кульженко». Прикметно, що текст не тільки має розкішне оформлення — графічний малюнок червоного корпусу університету Св. Володимира (теперішній Національний університет ім. Тараса Шевченка) та багату орнаментальну рамку, але й набраний з використанням різної гарнітури та різного кеглю з метою виділити ключову інформацію, тобто цілком відповідає вимогам сучасної друкованої реклами. (Один з примірників цього видання нині зберігається в Київському музеї книги і друкарства).

До реклами тих часів можемо віднести і зазначення на обкладинці видання прізвища видавця (зараз це прийнято як обов'язкова норма у деяких країнах, зокрема у Франції), а також назви організації, що фінансувала видання. За приклад візьмемо видання того ж таки С. В. Кульженка поем Тараса Шевченка «Причинна. Утоплена. Русалка. Мар'яна», на обкладинці якого знаходимо таку інформацію: «Київське Товариство Грамотности, № 2, Ціна 7 к., Видання С. В. Кульженко», — з назвою, іменем та прізвищем автора і графічним малюнком, що логічно поєднує означену інформацію в єдину композиційну цілісність. У багатьох виданнях того часу бачимо художньо оформлений авантитул, що містить художній малюнок (графічний або кольоровий) і назву видавництва, тобто є його ж рекламною сторінкою — на рекламній сторінці-авантитулі видавництва «Вік» зображено музу-янгола в античному стилі, жінку в українському національному одязі з газетою та кобзаря, що присів біля джерела; на задньому плані бачимо українське село (хати, тополі), що на нього рукою вказує муза; за спиною жінки та кобзаря на землі розкладено розкриті книжки. Характерно те, що в цій рекламі за певними ознаками бачимо, що вона досить продумана і спря-

мована на певну цільову категорію, а саме на українського селянина — музу подано як янгола — з крилами, відповідно до церковно-іконописної традиції, а кобзар має оселедець — вірну ознаку козацького стану.

Що ж можемо сказати про комерційну рекламу того часу? Дійсно, з централізацією та «європеїзацією» Російської імперії, а головне — із припиненням масштабних воєнних конфліктів (точніше, вони нікуди не поділися — радше навпаки! — а просто перекочували за межі агресивної держави, забезпечивши населенню останньої відносний спокій) виникли сприятливі умови для широкого розвою комерції та торгівлі. Недарма десь саме в цей час (десь кінець XVIII — початок XIX сторіч) в Україні, до прикладу, сильно розвинулося чумацтво. Зрозуміло, що розвій комерції та підприємства (котрий все-таки мав місце, незважаючи на загальну відсталість Росії) дуже скоро відобразився й на рекламному жанрі.

Справи з розвитком реклами в Російській імперії (принаймні на початок XX сторіччя), відповідно, були не такими вже й поганими. По-перше, десь тоді (в XIX сторіччі) реклама вже остаточно набула більш знайомого нам вигляду: з'являлися плакати й оголошення, вивіски. А ще були й менш поширені нині види реклами: у чудовому дослідженні Олександра Анісімова, присвяченому старому Києву, читаємо: «На площади, в царящем, на первый взгляд, хаосе, просматривался определённый порядок. Люди в фуражках с красными околышами и большими медными буквами «К» на груди громко произносили названия лучших гостиниц, суля потенциальным постояльцам сонмы всевозможных удобств. Это были комиссионеры — молодые бравые парни, нанятые владельцами отелей». В друкованій літературі поширеним було розміщення реклами на фронтисписі, де могли розміщувати рекламу друкарень; нерідко там давало свою рекламу й саме видавництво; цей простір міг також належати меценатові, чиїм коштом книгу було видано. У Західній Європі — особливо в Англії, звідки, власне, і йде ця традиція, — за кожен рядок подяки на виданих книгах було навіть визначено певні тарифи, які, зрозуміло, залежали від міри «розкрученості» автора, знаності видавництва і вартісності самого твору. Фактично, це було спонсорство в повному розумінні цього слова з тією лише різницею, що просто тоді це так не називалося. На теренах України практика меценатства видань (і не

лише видань), звісно, також була відома, хоча до «спонсорських тарифів» справа й не дійшла. Загалом, наскільки відомо, спонсоринг як такий в Україні та й Російській імперії не поширився — про меценатів тут годилося згадати, бодай із ґречності, але конкретні рекламні умови зазвичай не висувалися. Але ж тогочасна Україна взагалі не дуже могла похвалитися розвиненістю та строкатістю рекламних заходів. Причина, зокрема, була в тому, що царський уряд всілякими адміністративними засобами гальмував внутрішню українську торгівлю, а зовнішньої не допускав узагалі. З України намагалися зробити лише сировинний придаток; шляхом примусової, нееквівалентної торгівлі Промисловість в Україні допускали лише там, де видавалося вигідним; і чим швидше й більше, тим краще — викачати кам'яне вугілля, газ, нафту та іншу сировину.

Зрозуміло, такі види діяльності не потребували особливої реклами. Через те й не дивно, що в Україні торгівля хоч і розвивалася, але досить мляво; і вже, певно, нізвідки було взятися конкуренції — головному генераторові реклами.

Щоправда, у містах широкої практики набуло рекламування готелів; урочисто оформлювалося відкриття, скажімо, парків чи пам'ятників: зокрема, до таких заходів залучувано оркестри, які поза звичним репертуаром виконували коротку мелодію «туш», що її традиційно грали на урочистих заходах. Церемонія відкриття парків, пам'ятників, культурних закладів, могла мати для останніх, очевидно, велике значення: гучне й помпезне відкриття (такі траплялися в містах не так уже й часто) було, отже, подією, покликаною з самого початку привернути до нововідкритого об'єкта якомога більше громадської уваги. Для «батьків» міста це була нагода презентувати себе як дбайливих державників чи освічену інтеліґенцію. На таких відкриттях міг бути присутнім навіть сам цар, створюючи надовго славу новому об'єктові, та й заразом собі — як державцеві, уважному до народу, його горя й радощів. Так, до прикладу, в Києві було відкрито Сулимівські Богоугодні заклади, Володимирський собор.

До речі, поява Володимирського собору в Києві також не була випадковою. Після ганебної поразки у Кримській війні Російської імперії останній дуже хотілося показати, що вона ще «нє зґінєла!»; і на доказ цього планувалося звести щонебудь таке... що б, піднявши загальний дух і національну

гордість, хоча б трохи розмило враження від неприємної поразки. Вже по кадровому доборі виконавців було видно, що проект замислювався неабиякий і до справи взялися серйозно: архітектором запросили славетного майстра Беретті; оформлювальні роботи здійснювалися під началом видатного вченого, археолога й мистецтвознавця Адріана Прахова; розписи виконували славетні художники, зокрема Васнєцов і Врубель. Незважаючи на те, що собор через вкрай погане адміністрування будівництва з'явився із запізненням, завдання в цілому було виконане: він став справжньою окрасою Києва, а до того ще й скарбницею тодішнього живопису.

Що ж до культури України то її ще з XVIII сторіччя в Російській імперії прагнули показати грубою, недорозвиненою, «селюцькою». Заходи, спрямовані на це, були наріжним каменем русифікації. Оскільки всяка культура, як відомо, має ніби два рівні: «селянський» — помітно грубіший, спрощений, але й часто привабливий у своїй наївності і витонченіший, осмисленіший рівень «міської» культури, культури «вищого порядку» (складовою цієї міської культури, зокрема, є наука), царською пропагандою (а згодом, в більш замаскованих формах, і радянською) робилося все можливе задля створення враження, наче цього вищого зразка культури в Україні «не було, немає і бути не може»; зате заохочувалися акценти на окремих символах українства, як-от шаровари та соняшники (цей підхід згодом гостро висміє Павло Губенко (Остап Вишня) у своєму творі «Чухраїнці»), щоб представити його (українство) вбогим і примітивним. При цьому старанно замовчувалися звитяги українства, а ще більше — факт захоплення російськими придворними запорізьким козацтвом, що було викликано його звитягами на службі Російської імперії, за яку було заплачено зруйнуванням Січі. Суто символічне (зате ой яке вагоме з міркувань особистого престижу) зачислення до Війська Запорізького Григорія Потьомкіна було проявом саме цієї моди, що панувала при дворі.

Але був іще один великий напрям реклами, а точніше — піару й пропаганди, що набув саме у Російській імперії широкого розвою. Це була популяризація національної української культури, що раз по раз відчувала на собі тиск і репресії царизму та російських шовіністичних кіл. Про політичну боротьбу важко було думати — політично Україна зав'язла в Російській імперії істотно, проте, незважаючи на деспотизм

останньої, слід віддати їй належне: в ній мало слово інтелігенції досить значну вагу. Скоро в Україні така постала, вона широко почала пропагувати національну культуру, витягуючи на світ Божий затоптане/замовчуване царизмом і все наполегливіше й більше створюючи нове, добиваючись паралельно політичних прав. Цих активістів XIX сторіччя дало величезну плеяду: Дмитро Іванович Яворницький завзято займався історією й пропагандою Запорізького Козацтва; зламавши антагонізм насторожених чиновників, він таки спромігся донести свої праці про славну минувшину Українського народу до широкої громади; засновником українського театру став, фактично, Михайло Старицький, що лишив після себе, зокрема, купу літературних творів; на чолі цієї плеяди став Тарас Шевченко, що зумів не лише викрити, а й висміяти жорстоку, деспотичну Росію. Він умів не просто «скаржитися» на кріпацтво, «плакатися» і «лаяти царя», як казали згодом ті, хто хотів його дискредитувати; він прагнув розбудити свій народ, вивести його з інертності, вказавши йому на його прорахунки і помилки по історії. Він умів підтримати у боротьбі й інші народи:

Борітеся — поборете:
Вам Бог помагає!
За вас правда, за вас слава,
І воля святая!

«Кавказ»

(Характерно, що в одному з радянських видань «Кобзаря» слово «слава» у цьому вірші викреслили і замінили на значно менш героїчне і промовисте «сила»).

Умів і примиритися:

Подай же руку козакові,
І серце чистеє подай!
І знову Іменем Христовим
Ми відновим наш тихий рай!

«Полякам»

Десь у ту саму добу творив і видатний художник Ілля Рєпін: його «Запорожці пишуть листа Турецькому султанові» не могли не вплинути на популярність славетної сторінки нашої історії — Українського Козацтва (у картині, до речі, щедро використовувано історичний матеріал, яким задля такої справи охоче спорядив художника Дмитро Яворницький).

У цьому ж напрямку працювали також визначні художники О. Сластіон, І. Їжакевич та А. Ждаха, популяризуючи українську ідею через свою творчість.

В тодішній Галичині, що знаходилася під владою Австро-Угорщини, дуже багато для популяризації української народної культури зробив Іван Франко. Він здійснив велику науково-дослідну працю в різних напрямках, а особливо — у сфері дослідження національної історії та культури. Взагалі він лишив по собі велетенський доробок — окрім вже згаданого науково-дослідного — ще й публіцистичний та літературний, сотні літературних творів і статей. Крім того, Іван Якович мав неабиякий стаж як викладач. Не диво, отже, що Франко був знаною і шанованою в колах української галицької (і не тільки галицької) інтелігенції. Йому імпонувало народництво — і він поставив одним з головних своїх завдань підняти українську культуру, що «офіційно» вважалася тоді примітивною і не викликала великого зацікавлення, до престижу європейського рівня в очах сучасників. Франко задіяв для реалізації цієї велетенської програми всі свої знайомства (зокрема, в нього було багато учнів та послідовників), свій значний науковий авторитет і не менший публіцистичний талант. І він практично впорався зі своїм завданням: внаслідок його діяльності українська культура «вирвалася за межі села», ставши популярною й серед інтелігенції. Пліч-о-пліч з ним у справі просування української культури йшов славетний педагог і письменник Борис Грінченко; прислужилися їй і Ольга Кобилянська, Михайло Коцюбинський...

Викриттям деспотизму царського і цісарського (в Галичині) режимів займалися не тільки окремі літератори. Таку мету ставили перед собою й періодичні видання, такі як «Страхопуд», «Шершень» тощо. Велику роль у їхній роботі відігравали карикатуристи (з «Шершнем», працювали І. Бурячек, В. Яковлєв, О. Сластіон та інші). Карикатура в XIX сторіччі набула значного розвою; через почасти ще неграмотність населення вона була чудовим способом в простій і веселій, а отже, привабливій для нього формі донести ідеї щодо необхідних суспільних та державних реформ. Важко не відзначити, наприклад, твори Велентія Різниченка.

Але був у Російської імперії ще один ворог, що активно пропагував «любов до Російської Вітчизни», хоча більша частина освіченої громадськості розуміла, що йдеться лише про екс-

тремістський шовіністичний рух, не прийнятний для цивілізованого суспільства. Це була шовіністична «Чорна сотня» — організація, чия «любов до Вітчизни» поширювалася лише на етнічних росіян; втім, вони й не приховували, що вважають цілісність Російської імперії найвищим для неї благом, а найкращим засобом для досягнення цього «блага» — етнічну чистоту держави. Особливо пропагувалися антисемітські настрої. «Чорносотенці» не цуралися убивств і терактів, тому жахали й саму російську інтелігенцію; остання часто виступала спільно з українською, піднімаючи голос проти безчинств і пропагандистського бруду «Чорної сотні». (Зокрема, чорносотенні газети з облесними й лицемірними назвами «Другъ», «Светъ», «Вече», «Новое время», «Кіевлянинъ» та діячі цього руху, як-от Піхно, були «традиційними» жертвами іронії вже згаданого В. Різниченка). Так, великого розголосу й шуму набув свого часу процес проти єврея Менделя Бейліса, що фактично був чорносотенною провокацією. «З завмиранням сердець» пильнувала за ним вся Російська імперія: адже було зрозуміло, що у разі визнання Бейліса винним за безглуздими звинуваченнями чорносотенців (у канібалізмі, наприклад), шовіністичний терор буде фактично узаконеним. Перемога у цьому процесі, що отримав назву «Справа Бейліса» свідомих української та російської громадськості — тут своє тверде слово сказав визначний і дуже шанований письменник та громадський діяч В. Г. Короленко, написавши декілька листів, а тоді, незважаючи на дуже похилий вік, спеціально для цього приїхавши до Києва — після тривалої (понад рік) судової тяганини, була також величезною інформаційною перемогою, від якої чорносотенство довго не могло отямитися.

1917–1918 роки. Українська національна революція та Гетьманат

Українська національна революція виросла, фактично, на загальнонародному піднесенні, що породило в обраного народом уряду — Центральної Ради — ілюзію щодо непотрібності не те що реклами-нагадування і здійснення постійного гнучкого інформаційного впливу на суспільство, а й елементарної просвітницько-роз'яснювальної роботи для нього, щоб народ хоч у загальних рисах зрозумів, як і навіщо вони будують незалежну державу, — і мала як наслідок відмежування влади від народу, зневіру останнього в першій. Зреш-

тою, злочинна недбалість коштувала самій Україні — незалежності, народу — волі, а самій Центральній Раді — влади.

На початковому етапі, коли у повітрі вже ширяли національно-визвольні ідеї, визначні представники української інтелігенції на чолі з Володимиром Винниченком та Михайлом Грушевським, прийшли до влади, як висловився один із тодішніх очевидців, «на національних гаслах». Тоді, щоправда, це було цілком закономірно: гасла належали не абикому, а поважним, ученим мужам, дійсно знаним і шанованим українською громадськістю. У їх висловах народ побачив чітку позицію, якої завжди так прагне під час будь-якої нестабільності. Оскільки щирість майбутніх державців не викликала сумніву (а це дуже важливо для всякого, хто прагне на когось справити вплив), надзвичайно швидко, напівстихійно зукраїнізовані народ і армія (точніше, деякі її частини) вручила новопроголошеній Центральній Раді кермо влади — тим більше, що треба було квапитися, поки не отямилася Росія, шокована падінням царської династії.

Але коли до влади в Росії прийшли більшовики, що ставилися до пропаганди у порівнянні з Центральною Радою з точністю до навпаки, цій довелося сутужно: в критичну годину більшовицького наступу, коли треба було згуртувати й «цілеспрямувати» маси, Центральна Рада не спромоглася запропонувати нічого суттєвого, окрім заяложених гасел, що саме й прискорило її падіння. Либонь, розуміючи потребу в піарі, Центральна Рада бачила її викривлено, думаючи, певно, що реклама — не лише порожня демагогія, яка не містить нічого суттєвого і ні до чого не повинна зобов'язувати. Вона не зрозуміла, що гасла мусять містити алгоритми, заклики (прямі чи приховані — інше питання) до конкретних дій — чого, власне, од неї і чекали охоплені патріотичним ентузіазмом українці. Не одержавши од влади, якій довірився, хоч би якогось алгоритму дій, народ спершу пробачав їм це, ще зберігаючи до своїх обранців довіру; та коли бездіяльність, спровокована ЦР вилилася в чергові страждання і ризик втрати незалежності від купки окупантів, народ затаїв глибоку образу не лише на членів Центральної Ради, які його, по суті, зрадили, а й на владу взагалі. І коли останню взяв до рук Павло Скоропадський, він мусив мати справу з не зрозумілою для нього упередженістю, на яку зовсім не заслужив. Пасіонарний потенціал українців вичерпувався, а коли його вдруге зради-

ла Директорія, український народ, остаточно зневірившись в інтелігенції, впав до обійм неотесаного, проте одіозного у своєму людиноненависництві (і зокрема, україноненависництві) ворога — більшовиків.

Та на той час українці ще готові були не просто сприйняти, а власноручно обрати нову владу — що свідчило про те, що їхній запал ще далеко не згас. В якості нової влади українці стихійно (проте, видно, інстинктивно відчувши «правильну» особу), на З'їзді вільних хліборобів одностайно (!) обрали гетьмана — уславленого військовика, генерала Павла Скоропадського.

Значно краще розумів потребу у піарі та інформаційному впливі на суспільство український новообраний гетьман Павло Скоропадський. Але він перебував у значно гіршому становищі, ніж Центральна Рада. Бо, по-перше, через наявність на території України німецьких та австро-угорських військ її населення сприймало його як ставленика окупантів. Хоча присутність і діяльність німецько-австрійських військ в Україні регламентувалася Брест-Литовською угодою, це не убезпечувало українців від зловживань з боку німецьких та особливо австрійських військ, у яких формально вважали винним гетьмана, не знаючи, що попри офіційний титул він, фактично, не володів ситуацією. Цю хибну думку активно, проте дуже стиха, обережно (ніби не від себе говорячи) підтримувала російська пропаганда.

По-друге, ті ж таки німці не дозволяли гетьманові створити армію, яка забезпечила б йому реальну владу, ні навіть організувати сяку-таку піар-кампанію, спрямовану на популяризацію державницьких ідей: кайзерівські війська розпорошені велетенською територією України, побоювалися за свою безпеку.

І тоді Скоропадський вирішив узятися за те, що було йому під силу і де йому не заважали німці: за культурно-просвітницьку діяльність. Його зусиллями було відкрито 2 університети, понад 100 українських шкіл і гімназій. Ще Павло Петрович заснував Національну капелу бандуристів України, Національний архів України, Академію наук України, Книжкову палату, Академію мистецтв України (її очолив видатний український художник-живописець Олександр Мурашко; пізніше, мабуть, саме через це застрелений більшовиками); але голов-

не — гетьман домігся утворення Української Автокефальної Православної Церкви, за допомогою якої зняв анахтему з Івана Мазепи.

(Все це у певних колах було згодом означене як насильницька українізація…)

Були також налагоджені дипломатичні зв'язки зі Швецією, Данією, деякими іншими державами, і зокрема — Фінляндією в особі Карла Ґустава Маннерґейма. Ці заходи мали попри присутність на її території військ Троїстого Союзу (як передбачалося, однаково тимчасову) зробити новопроголошену Українську Державу повноправним суб'єктом міжнародних відносин, чи, принаймні, на такого суб'єкта схожою. Окрім того, їхня спрямованість гетьманових заходів на давні українські традиції, як і проголошення Української Держави й Гетьманату взагалі мали забезпечити Павлові Скоропадському авторитет і репутацію, показавши його щирим, усвідомленим, і головне' діяльним патріотом.

Але народові, що вже встиг настраждатися від німців, повернутих Скоропадським поміщиків та нових чиновників «не було коли» оцінювати ці насправді вартісні здобутки. До того ж репутація гетьмана була безнадійно зіпсована його таємною (від Денікіна та більшовиків) поїздкою до Берліна та аудієнцією з кайзером Вільгельмом ІІ-м: український народ не знав, що гетьман їздив домовлятися з кайзером про дозвіл на формування українського війська, економічну співпрацю, реальну, а не формальну незалежність Української Держави (і, що найцікавіше, справді одержав усебічне визнання і підтримку з боку Вільгельма), сприяння виборенню незалежності України; а хто знав, той не вірив, сприймаючи таємність гетьманової поїздки на свій рахунок; а більш помірковані, можливо, вірили гетьманові, але не йняли віри кайзерові; сяк чи так, отже, Скоропадський виглядав представником окупантів. Позбавлений народної підтримки й довіри, Скоропадський став легкою жертвою авантюри Директорії, а Україна — жертвою Російської окупації.

В кінцевому підсумку український народ розплатився за прорахунки гетьмана та авантюру Директорії, але головне — за власне небажання «розбиратися» в діяльності осіб, яким випало бути його очільниками.

Російсько-більшовицька реклама й пропаганда

Треба віддати належне більшовицькій пропаганді: вона вміла донести неграмотному, часом навіть апатичному обивателю свої не дуже-то й складні постулати: «Геть сором!», «Грабуй награбоване!» і т. п.; та ще й примусити обивателя повірити в те, що він цим «осяг» справді щось розумне — «пізнав Істину» (цебто, вчення Карла Маркса в розумінні більшовиків). Послідовники «великого німецького вченого» не дуже витончувалися з пропагандою, як мовиться, «не мудрствуя лукаво», що, безперечно, певною мірою підкуповувало маси: примітивна, але зрозуміла реклама, як видно, викликала довіру. При цьому реклама ця була добре продуманою ідейно. За вельми промовистий приклад такого більшовицького підходу можуть правити слова В. І. Лєніна щодо встановлення пам'ятників: «...Не думайте, що я при цьому уявляю собі мармур, граніт і золоті букви. Поки ми всі повинні все робити скромно... (Розумів вождь, що в добу повоєнної розрухи народ марнотратства на пам'ятники, хай навіть «героям», м'яко кажучи, не зрозуміє! — О. К.) Про вічність чи бодай довговічність я поки не думаю. Нехай все це буде тимчасовим... Хоч би й з гіпсу чи бетонні витвори. Важливо, щоб вони були *доступні для мас* (курсив мій — О. К.), щоб вони *кидалися в очі* (приєднуюся до курсиву Олександра Анісімова, за яким і цитую, — О. К.)».

Ось де собака заритий! Вичерпний коментар до цієї фрази міг би зайняти, певно, не одну сторінку. Не суть важливо, як там той пам'ятник чи реклама виглядають, — головне, щоб виглядали взагалі! Адже відомо, що коли людині методично й наполегливо вдовбувати до голови навіть очевидне марення, то вона, зрештою, і в це повірить, навіть якби напочатку сама була противником такої ідеї. А тут, в голодну добу, як уже значилося, ставляться пам'ятники «з гіпсу чи бетонні витвори», на які було, як мовиться, «без сліз не глянути». Що ж — «карти до рук!»: як значилося в одному жіночому журналі, «від співчуття до любові — один крок»!

Ні, не подумайте, що автор взявся до перебільшення, бажаючи поіронізувати: гляньмо, тільки, як продовжує мову про пам'ятники Лєнін: «Особливу увагу слід звернути й на відкриття таких пам'ятників. Тут і ми самі, й інші товариші, і, мо-

жливо, великі спеціалісти можуть бути залучені для виголошення промов. *Нехай кожне таке відкриття буде актом пропаганди, маленьким святом*, а потім з нагоди ювілейних дат можна *повторити нагадування* про дану велику людину, *завжди, звісно, пов'язуючи його з нашою революцією та її значенням*» (виділення мої — О. К.). Дійсно, що б мали відчувати обиватели, бачачи, що активні, одержимі чітко визначеною ідеєю (що так важливо в нестабільній ситуації) люди прагнуть усім влаштувати «маленьке свято» (така приваблива, особливо в часи війни, непевності й розрухи, форма!), хоч би й з гіпсом...

Сильною стороною радянської зображувальної реклами була якраз, як не дивно, певна примітивність: вона була всім зрозумілою, простота й контурна чіткість стилю зображення багатьох плакатів підсвідомо викликала довіру в мас, які не бажали визнавати, що на світі є щось витонченіше, до якого слід підтягувати своє розуміння. Однією з важливих тез Леніна було «Агитировать, агитировать и агитировать!», по можливості, не рахуючись ні з чим. Пропаганда робила, зокрема, ставку на найниціші людські інстинкти: прагнення до дармової наживи, мстивість («Експропріаторів експропріюють!»), гультяйство і безкарне мародерство: бери, мовляв, що хочеш, в кого хочеш, якою завгодно ціною; це «можно и должно», нікому за це нічого не буде («Гуляй, Ванька, Бога нет!»). З цього погляду заперечення Бога і релігії було більшовикам-марксистам особливо зручним.

В ході війни Громадянської більшовики здійснили дві велетенські і по-своєму геніальні диверсії: вони проголосили Донецьку та Криворізьку «Радянські республіки». Збите з пантелику населення, що не дуже тямило в політичних махінаціях, фактично, мовчки визнало владу самозванців, а Україна втратила вихід до моря і стратегічно важливу промислову сировину.

Не диво, отже, що радянські штучно-громадські організації так напружено проводили пропаганду вже давно після перемоги радянської влади, коли вона, здавалося, вже була нікому не потрібна для підтримки авторитету влади: більшовики добре розуміли, як важливо, нав'язуючи якусь думку, не дати людині відволікатися (наслідком чого могло бути оцінювання ситуації, критичний погляд збоку), отямитися. Вони безцеремонно втручалися до всіх сторін життя українського сус-

пільства, прагнучи всебічно контролювати його, і з часом стерти його національно-культурні особливості заради не декларованого прагнення утворити «радянський народ», а просто асимілювати з собою Українців.

Окрема боротьба точилася з українською мовою. Ця боротьба в радянські часи була багато краще продуманою і витонченішою, ніж у часи царські. Перше, що, напевне, тут слід відзначити, — формальну відсутність тотальної заборони української мови; через те закинути національно-культурну дискримінацію було, здавалося б, неможливим. Зате безліччю інших засобів — прихованої пропаганди, психологічного, адміністративного тиску і, зрозуміло, репресій — українську мову робили ознакою нелояльності тоталітарному режимові. В часи брєжнєвського «застою» українська мова хоч у приватному житті, хоч «на людях», хоч сама по собі й не призводила як у сталінські 30-ті до розстрілу, а проте ризик зневаги на будь-якому — хоч особистому, хоч службовому — рівнях, ризик звільнення, позбавляння можливості просування кар'єрними сходами, неотримання у різних питаннях пріоритетів, всякого іншого роду дискримінації ставали помітно реальнішими. В разі спірних питань до україномовного суб'єкта різко зростала підозра КДБ. Таким чином заохочувалася всіляка пасивність у цьому питанні.

Але й того було не досить: російський тоталітарний режим замахнувся ще й на гідність Українця, його внутрішню самооцінку (без чого він, втім, напевне, й не був би тоталітарним). Уважно придивившись до радянського кінематографу (до речі, майже всуціль російськомовного) ми можемо побачити, що україномовними в них показані помітно дурнуватіші, тупіші персонажі (в кращому випадку; в гіршому ’ це були герої, показані одвертими падлюками і зрадниками. Цієї тенденції — хоч і більш завуальовано — почасти дотримуються і зараз). Українська мова їхня — неприємна, зокрема, з тією чи іншою мірою яскраво вираженою «сільською» грубістю і неотесаністю в вимові, та ще й з огидним суржиком... Прогляньмо відомий радянський фільм з деякими дисидентськими рисами. Там ми бачимо двох головних, і, здавалося б, рівноправних героїв ’ Тарапуньку і Штепселя. Тарапунька з українською дещо неотесаною мовою простодушний, часом тупуватий; його час від часу виправляє, «безперечно» розумний, педантичний російськомовний Штепсель… Інший, значно гірший

варіант, — в образі українця виведений нікчемний боягуз (до того ж дурнуватий), якому радянський офіцер (літературною російською, звичайно) з неправдоподібним пафосом, навіть не покаравши за підлу втечу, зневажливо кидає щось на кшталт: «Ти недостойний!..» ' ну і т. п. Там же маємо і далеку від літературної українську мову, про яку вже йшлося вище.

Отак, шановні співвітчизники: не хочете виглядати зрадниками — станьте ними насправді, і тоді од вас не тільки відчепляться, залишать у спокої, а можливо, ще й допоможуть просунутися кар'єрними сходами, чи кинуть ще який-небудь «шмат гнилої ковбаси»... Підкреслимо, що образ такого собі простакуватого, якщо не тупуватого чи добродушно-наївного (в будь-якому разі не зовсім повноцінного) «малороса», якого раз у раз виправляє «розумний» і «серйозний» росіянин був надзвичайно поширений у радянському кінематографі. Таким чином всім, хто визнавав себе українцем, підсвідомо нав'язувалася думка про «недорозвиненість» українців, «нездатність» їх самостійно мислити (а тим паче, відповідно, будувати власну державу), постійна «потреба» їх у «старшому братові».

Замахнулися більшовики навіть на українські аноніми, прагнучи й тут стерти особливість українства: так, при реєстрації, наприклад, Явдох записували... Євгеніями (хоча російський аналог цьому імені, якщо вже на те пішло, звучить як Євдокія)...

Не минули своєї злої долі і українська орфографія та лексикологія. З української мови усунули літеру «ґ»; заохочувалася заміна українських слів і форм російськими кальками; через це ми часто й досі кажемо «банка» замість «слоїк», «іти в магазин за хлібом» замість «іти до магазину по хліб», і т. п. З останніх новотворів: «Дякую вас» замість «Дякую вам».

Натомість комерційна реклама, як і годилося в антибуржуазній комуністичній державі, була досить вбогою. На вітринах фотоательє та перукарень застосовувалася реклама, до комерційної найближча (що пов'язувалося зі специфікою роботи), ще можна відзначити оформлення вітрин магазинів; але на продаж це мало впливало (часто через дефіцит товарів) — скоріше було спробою прорекламувати радянський спосіб життя для поодиноких іноземців та немалою мірою і для самих громадян Країни Рад (з тією самою метою).

Зовнішнє оформлення магазинів яскравістю барв не відзначалося через відсутність яскравих фарб на ринку госпо-

дарських матеріалів узагалі. Зате у 60-ті на вивісках з назвами гастрономів з'явилися люмінесцентні лампи.

Значно краще стояла справа із соціальною рекламою. Влада активно пропагувала, наприклад, ударництво, здоровий спосіб життя, самодіяльність. Це крім того, що мало створювати про владу добре враження (дбає про народ!), мусило ще й заповнювати велетенський інформаційний простір. Але головне — заповнювався простір духовний: адже нищачи традиційні цінності, релігію, народну культуру, тоталітарний режим мусив щось дати натомість, якусь мету, до якої кожен зокрема і всі разом мусили прагнути.

Для легшого сприйняття й запам'ятовування короткі тексти плакатів часто віршували: «Если книг читать не будешь — скоро грамоту забудешь!», «Вон знахарей: они не лечат; лишь обирают и калечат!».

Щоправда, часом перенасиченість різного роду пропаганди давала небажаний побічний ефект: так, багатьох веселили не зовсім вдало складені гасла на кшталт «Встретим новую пятилетку качественным кирпичём!», «Каждому пассажиру — по мягкому месту!», «Берегите природу — мать вашу!» та інші.

Висновки

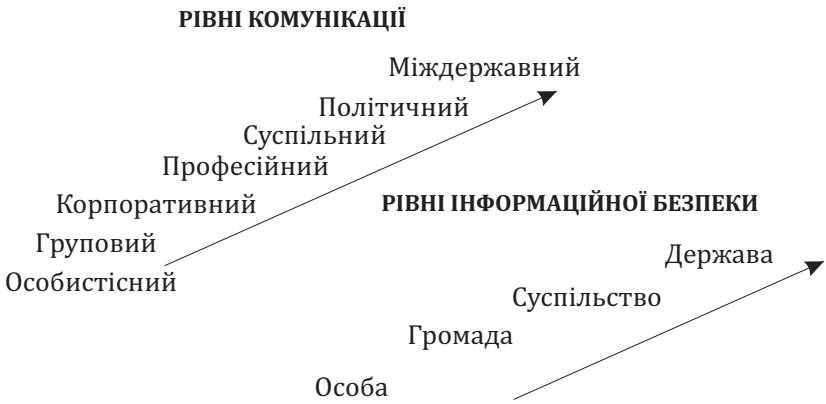
Напевно, мусимо визнати, що у сфері реклами, і особливо «великого піару» українці часом бували більше її «жертвами», ніж ініціаторами. Цим, можливо, пояснюється теза одного дослідника, за якою історія України — це історія «виграних битв і програних війн».

Але й це не зовсім так: світ не раз мав нагоду переконатися, що українці — якщо дуже хотіли — могли завдати таки дошкульного інформаційного удару у відповідь, зокрема, широко послуговувалися гумором. Отже, можемо сміливо висновувати, що вразливість, яку ми часом виявляємо по відношенню до ворожої пропаганди, слід пояснювати не «природною недалекістю» українця, а його природною відкритістю та добродушністю, які просто виключають витончене лицемірство і холодний розрахунок. Але цей «недолік» українцям загалом відшкодовувала загартована в буремній історії усвідомлена сила духу — і,як прямий наслідок — твердість переконань, які спричинять ще багато досади ініціаторам ворожих для нас піар-технологій.

Таблиця 1

ПОНЯТТЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА – стан суспільства і держави, що характеризується рівнем захищеності, стійкістю основних сфер життєдіяльності (економіки, сфери управління, військової справи тощо) щодо небезпечних, дестабілізуючих інформаційних впливів.

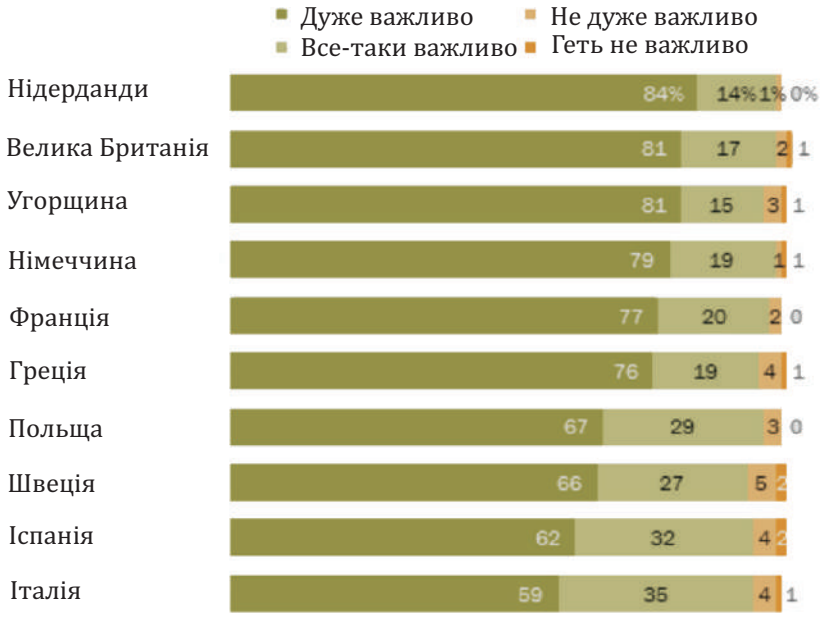
Кожен з рівнів має свої відмінні, характеристики, що мають враховуватися при здійсненні безпекових заходів

ЗАХОДИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ

Захист інформаційного простору від проникнення деструктивної для нього інформації	Попередження витоку внутрішньої інформації, який може зашкодити її ефективності та життєздатності країни	Активне поширення назовні інформації, що сприяє активному розвиткові країни

Таблиця 2

НАСКІЛЬКИ ВАЖЛИВО ЗНАТИ ДЕРЖАВНУ МОВУ
(думка європейців за країнами у відсотках)

Source: Spring 2016 Global Attitudes Survey. Q85b.
PEW RESEARCH CENTER

В кожній країні зі стабільним рівнем інформаційної безпеки **тих, що заперечують необхідність знання державної мови – аж 0-2%!**

ЗМІСТ

Руслан Ткачук. Передмова 3
Вадим Карпенко. Сучасна гібридна війна. Український контекст 5
Олександр Штоквиш. Уроки інформаційної війни 13
Ігор Вітик. До теми української незалежності 18
Вадим Карпенко. Інформаційна робота з населенням на територіях, звільнених від окупації та прилеглих до зони бойових дій 25
Сергій Оснач. Мовна складова гібридної війни 42
Вадим Карпенко. Іноземні мови – чи мови світу' 60
Вадим Карпенко. Руслан Ткачук. Українська мова – символ державності, наша ідентифікація та фактор безпеки 66
Ігор Вітик. 23 лютого – день захисника Вітчизни' 70
Ігор Вітик. Окремі штрихи до великої перемоги над нацизмом 74
Ігор Вітик. Україна в Другій світовій війні: цифри, факти. коментарі 80
Наталя Яцко. Антиукраїнський піар 87
Вадим Карпенко. Проект Український простір 92
Вадим Карпенко, Руслан Ткачук. Донбас був, є та буде Україною 99
Павло Корнієнко. Проект «Трипільський фактор сучасної культурної геополітики» 104
Олексій Карпенко. Історія піару, реклами та пропаганди на теренах України 120
Додатки 157

Науково-публіцистичне видання

Інформаційна безпека країни в контексті
українсько-російського конфлікту.
Схеми, поняття. класифікації, висновки.
Збірник статей та матеріалів

Упорядники:
Вадим КАРПЕНКО
Руслан ТКАЧУК

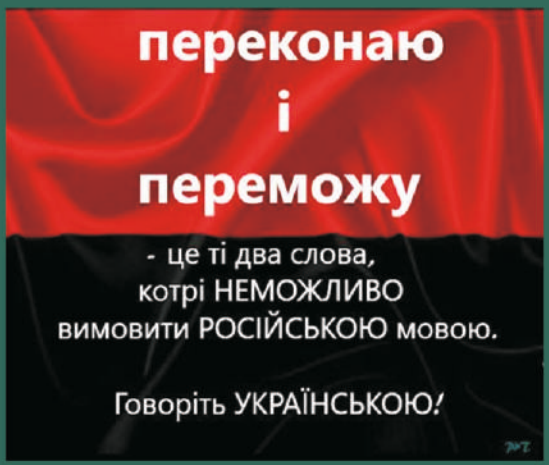
Верстка та макет обкладинки:
Олена ПОДРУЧНА

Випуск у світ:
Олексій КАРПЕНКО

Видавець Карпенко Вадим Миколайович
04210, Київ, пр. Героїв Сталінграда, 14/44;
тел. (044) 419 89 22
E-mail: korekta@ukr.net
www.korekta-vk.com
Свідоцтво про реєстрацію суб'єкта видавничої справи
Серія ДК № 518 від 05. 07. 2001р.

Підписано до друку. 20.06.2017. Зам. № 217/15

ПЕРЕСТАНЬ
жалітись на
свою країну
ПРОСТО РОБИ СВОЮ
РОБОТУ ДОБРЕ
ТОМУ, ЩО ТИ
і Є КРАЇНА

переконаю
і
переможу
- це ті два слова,
котрі НЕМОЖЛИВО
вимовити РОСІЙСЬКОЮ мовою.
Говоріть УКРАЇНСЬКОЮ!

Проект "Трипільський фактор сучасної культурної геополітики". Авторська рунічно-символічна композиція за артефактами кукутені-трипільської цивілізації (8000-5500 років тому, територія сучасної України, Молдови, Румунії). Розробник – автор та керівник проекту – Павло Корнієнко, художник Віктор Зінченко.

ISBN 617707162-7

9 786177 071623

Видавець
Вадим Карпенко

korekta-vvk.com
«Український простір»